

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**BANKALARDA KREDİ ARZINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLER**

Selvihan Taşdelen

Zonguldak 2014

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**BANKALARDA KREDİ ARZINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLER**

**Hazırlayan
Selvihan Taşdelen**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Halime Temel Nalın**

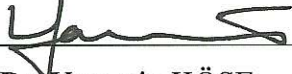
Zonguldak 2014

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İşletme Anabilim Dalında 115282101014 numaralı Selvihan Taşdelen'in hazırladığı "**Bankalarda Kredi Arzını Etkileyen Faktörler**" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 30/12/2014 Salı günü saat 11:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına oybirliğiyle karar verilmiştir.

Başkan _____

Doç. Dr. Yasemin KÖSE

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Halime TEMEL NALIN (Danışman)

Üye _____

Doç. Dr. Filiz ÖZKAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

26/01/2015

Doç. Dr. Yasemin KÖSE
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	:	Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
Tez Başlığı	:	Bankalarda Kredi Arzını Etkileyen Faktörler
Tez Yazarı	:	Selvihan Taşdelen
Tez Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Halime Temel Nalın
Tez Türü, Yılı	:	Yüksek Lisans Tezi, 2014
Sayfa Adedi	:	149

Bu çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe kredi hacmini etkileyen faktörlerin saptanmasıdır. Araştırmada, kredi hacmini etkileyen faktörlere ilişkin ekonometrik model kurulmuş, regresyon analizi yöntemi ile model tahmin edilmiştir. Kredi hacmini (KH) etkileyen faktörler olarak, finansal sektörün en duyarlı olduğu ve yatırımcıların, ülke ekonomisi ile ilgili bilgi edinirken dikkate aldıkları bilinen en temel ekonomik göstergelerden kabul edilen ekonomik büyüme (Sanayi Üretim Endeksi), Enflasyon (TUF), Tüketici Kredi Faiz Oranı (TKFO), Bankacılık Kredi Kullanırma Kapasitesi (BKKK), Tasfiye Olacak Alacaklar (TOA), MB Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri (MBFG), değişkenleri kullanılmıştır.

Uygulama kısmında, serilerin durağanlık yapılarının belirlenmesi amacıyla öncelikle birim kök testleri yapılmış ve birim kök testleri sonucunda basit regresyon modeli tahmin edilmiştir. Araştırmada 2005-2012 yılları arasındaki aylık veriler kullanılmıştır. Veriler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası veri tabanından temin edilmiştir. Araştırmada veri analizi, Eviews 8 paket programı ile yapılmıştır. Veri analizinde birim kök testi dâhilinde ADF ve PP testleri yapılmıştır. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkinin tespitinde ise EKKY (En Küçük Kareler Yöntemi) ile model tahmin edilmiştir.

Regresyon analizi incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir; Kredi Hacmi (KH) ile Bankacılık Kredi Kullanırma Kapasitesi (BKKK) arasında pozitif yönlü ve istatistikî olarak anlamlı bir ilişki vardır. Bu durum bankacılık kredi kullanırma kapasitesindeki artışın kredi hacmini de arttırdığını göstermektedir. Kredi Hacmi ile Merkez Bankası Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri (MBFG) arasında negatif yönlü ve istatistikî olarak anlamlı bir ilişki vardır. Merkez Bankasının faiz ve reeskont gelirlerinin artması kredi hacmini daraltmaktadır. Merkez Bankası faiz oranlarının artması, bankalar tarafından öncelikle tüketici faiz oranlarının arttırılmasına neden olmaktadır. Tüketici faiz oranlarının artması da kırılgan bir

ekonomik yapıya sahip Türkiye’de tüm kredi hacmini direkt olarak etkilemektedir. Nitekim elde edilen ekonometrik bulgularda Tüketici Kredisi Faiz Oranı (TKFO) ile toplam kredi hacmi arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Diğer değişkenler ile kredi hacmi arasında ise istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Kredi Hacmi, Kredi Arzı, Kredi Talebi.

ABSTRACT

Institution : Bülent Ecevit University Institute of Social Sciences,
Department of Management
Title : Factors Affecting the Loans Supply in the Banks
Author : Selvihan Taşdelen
Adviser : Assist. Prof. Dr. Halime Temel Nalin
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2014
Total Number of Pages : 149

The purpose of this study, is to determine the factors affecting the credit volume in the Turkish banking sector. In this research, an econometric model regarding the factors affecting the credit volume was created, and the model was determined using the regression analysis model. The factors affecting the credit volume (HR) are the ones that the financial sector is the most concerned about and the ones that the investors take into account to gain information about a country's economy are considered the most basic economical indicators, which are, economic growth (industrial production index), inflation (consumer price index), Consumer Credit Interest Rate (CCIR), Bank Credit Extension Capacity (BCEC), unliquidated incumbrance, (UI), CB Interest Income and Rediscount Income (CBII), and they were used as variables.

In this study, unit root tests were conducted primarily in order to determine the stability of the series, and as a result of the unit root tests, simple regression model was estimated. Monthly data between the years 2005 and 2012 have been used in the study. CBTR data from the database is provided. The data analysis was performed with software package Eviews 8. Data analysis included in the unit root test was conducted in the ADF and PP tests. In this study, the relationship between variables in the determination of the model were estimated with OLS.

An analysis of regression analysis yielded the following results; there is a statistically significant positive correlation between the Credit Volume (HR) and the Bank Credit Extension Capacity (BCEC). This situation shows that the increase in the bank credit extension capacity also causes an increase in the credit volume. Between the HR and Central Bank Interest Income and Rediscount Income (CBII), there is a negative and statistically significant relationship. The increase in the CB's interest income causes an increase in the credit interests.

Increase in the consumer credit interest rate directly affects Turkey's already fragile economic state. Thus, the econometric findings it is acquired shows that between the Consumer Credit Interest Rate (CCIR) and total credit volume, there is a negative and statistically significant relationship. A significant relationship between the HR and the other variables could not be found.

Keywords: Banking, Credit Capacity, Credit Supply, Demand for Loans.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmam sırasında bana yön veren, tüm bilgilerini sonuna kadar benimle paylaşan, beni aydınlatan ve manevi desteğini hiç esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Halime TEMEL NALIN'a şükran ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmam sırasında gösterdiği anlayış ve verdiği manevi destek nedeniyle sevgili eşim Umut TAŞDELEN'e çok teşekkür ederim. Varlıkları ile bana her zaman destek olan ailemin tüm fertlerine de ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİL LİSTESİ	xi
TABLO LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1. BANKACILIK SEKTÖRÜ VE KREDİ TÜRLERİ	3
1.1. Bankacılığın Tanımı	3
1.2. Bankacılık Türleri.....	3
1.3. Dünya’da Bankacılık ile İlgili Genel Açıklamalar	6
1.4. Türkiye’de Bankacılık ile ilgili Genel Açıklamalar	11
1.5. Bankacılık Sektörü Riskleri.....	15
1.6. Basel Düzenlemeleri.....	24
1.6.1. BIS ve Basel Komitesi	25
1.6.2. Basel Sermaye Uzlaşmaları	27
1.6.2.1. Basel I Uzlaşısı	27
1.6.2.2. Basel II Uzlaşısı	30
1.6.2.3. Basel III Uzlaşısı	35
1.6.3. Basel Sermaye Uzlaşılarının, Kredi Hacmine Etkisi	37
1.7. Kredi Türleri.....	39
1.7.1. Bireysel Krediler.....	39
1.7.1.1. Nakit Kredi.....	40
1.7.1.2. Kredili Mevduat	41
1.7.1.3. Kredi Kartı	41
1.7.2. Ticari Krediler	42

1.7.2.1. Nakit Kredi.....	42
1.7.2.2. Kredili Ticari Mevduat	43
1.7.2.3. Ticari Kredi Kartı.....	44
1.7.2.4. Teminat Mektubu.....	44
1.7.2.5. Borçlu Cari Hesap.....	45
1.7.2.6. Leasing.....	46
1.7.2.7. Factoring	46
1.7.2.8. Forfaiting.....	48
1.7.2.9. Döviz Kredileri	49
1.8. Türkiye'deki Kredi Hacmi	49
2. KREDİ PİYASASININ İŞLEYİŞİ	55
2.1. Parasal Aktarım Mekanizmaları Çerçevesinde Kredi Piyasasının İşleyişi.....	55
2.1.1. Bilanço Kanalı	58
2.1.2. Banka Kredileri Kanalı	60
2.2. Kredi Çökmesi.....	61
2.3. Kredi Tayinlaması	63
2.3.1. Gerçek Kredi Tayinlaması (Pure Credit Rationing).....	67
2.3.2. Algılama Farkından Kaynaklanan Kredi Tayinlaması (Divergent Views Rationing)	68
2.3.3. Sektörel Kredi Tayinlaması (Sectoral Rationing).....	68
2.3.4. Asimetrik Bilgi Ortamında Kredi Tayinlaması	69
2.4. Ters Seçim ve Mortalite Riski.....	72
3. KREDİ ARZINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	74
3.1. Kredi Arzını Etkileyen Yapısal ve Kurumsal Gelişmeler	74
3.1.1. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programında Sağlanan Gelişmeler	74
3.1.2. TC. Merkez Bankası Zorunlu Karşılık Oranının Kredi Hacmine Etkisi	77
3.1.3. TC. Merkez Bankası Bağımsızlığının Kredi Hacmine Etkisi.....	79
3.2. Kredi Arzını Etkileyen Değişkenler	81
3.2.1 Tüketici Kredisi Faiz Oranı	81
3.2.2 Sanayi Üretim Endeksi	86

3.2.3. Bankacılık Kredi Kullandırma Kapasitesi	89
3.2.4. Tasfiye Olacak Alacaklar	91
3.2.5. Enflasyon	95
3.2.6. Merkez Bankası Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri.....	100
3.3. Kredi Arzını Etkileyen Faktörlere Yönelik Literatür Taraması	102
4. UYGULAMA: KREDİ HACMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	115
4.1. Araştırmanın Amacı	115
4.2. Modelde Yer Alan Değişkenler.....	116
4.3. Veri Seti.....	117
4.4. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler	118
4.4.1. Birim Kök Testi (ADF-PP).....	118
4.4.2. Basit Regresyon Modeli	119
4.5. Araştırma Bulguları ve Değerlendirmeler	121
4.6. Analiz Sonuçları	121
4.6.1. Birim Kök Testi Sonuçları.....	121
4.6.2. Basit Regresyon Modeli Sonuçları	122
SONUÇ	128
KAYNAKÇA.....	135

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Kredi Kartlarının Bireysel Krediler İçindeki Payı	42
Şekil 1.2: Nakit Kredilerin İllere Göre Dağılımı	43
Şekil 1.3: Factoring Şirketlerinin Sektörel Dağılımı	48
Şekil 1.4: BIS-Sınırötesi Banka Alacakları	50
Şekil 1.5: Kredi Genişlemesi	50
Şekil 1.6: Büyüme	51
Şekil 1.7: Kredi Gelişimi	52
Şekil 1.8: Kredilerin Dağılımı	52
Şekil 1.9: Kredi Türlerinin Gelişimi	53
Şekil 1.10: Bireysel Kredilerin Gelişimi	53
Şekil 1.11: Bireysel Kredilerin Dağılımı	54
Şekil 2.1: Bankanın Beklenen Kazancını Maksimize Eden Faiz Oranı	64
Şekil 2.2: Kredi Tayınlaması Durumunda Para Politikasının Etkinliği	65
Şekil 2.3: Piyasa Dengesi	66
Şekil 3.1: Tüketici Kredileri Faizlerindeki Gelişmeler, (Akım Veriler, Yıllık Faizler, Yüzde)	85
Şekil 3.2: TL Ticari Kredi Faizindeki Gelişmeler (Akım Veriler, Yıllık Faizler, 4 Haftalık Hareketli Ortalama, Yüzde)	85
Şekil 4.1: Normallik Testi Sonuçları	123

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Varlık Kalemleri ve Bilanço Dışı İşlemlerin Taşıdıkları Riskler	28
Tablo 1.2: Basel-II' de Risk Gruplarına Göre Risk Dereceleri	31
Tablo 1.3: Basel I ve Basel II Uzlaşmaları Arasındaki Farklar	33
Tablo 1.4: Ülkelerin Basel III Düzenlemelerine Adaptasyon Durumu.....	37
Tablo 1.5: Yıllara Göre Bireysel Krediler ve Kredi Kartları Kullanımı	40
Tablo 1.6: BCH Çeşitleri ve Açıklamaları	45
Tablo 1.7: Factoring Şirketlerince Kullandırılan Kredilerin Sektörlere Dağılımı.....	47
Tablo 2.1: Asimetrik Bilginin Sınıflandırılması	72
Tablo 3.1: Sanayi üretim endeksi ve değişim oranları (2010=100), Eylül 2014 ...	87
Tablo 3.2: Ana Sanayi Gruplarına Göre Endeks Ve Değişim Oranları (2010=100), Eylül 2014	88
Tablo 3.3: 2001 – 2014 Arası Yıllık Enflasyon Oranları.....	99
Tablo 3.4: TCMB Enflasyon Tahminleri ve Beklentiler.....	100
Tablo 3.5: Reeskont İşlemlerinde Uygulanan İskonto Oranı (%) ve Avans İşlemlerinde Uygulanan Faiz Oranı (%).....	102
Tablo 3.6: Literatür Özeti.....	109
Tablo 4.1: Birim Kök Testi Sonuçları (ADF-PP)	121
Tablo 4.2: Basit Regresyon Modeli Sonuçları	122
Tablo 4.3: Otokorelasyon Testi Sonuçları.....	123
Tablo 4.4: Sabit Varyans Testi Sonuçları.....	123

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATM	: Otomatik Vezne Makinesi
BCH	: Borçlu Cari Hesap
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BKKK	: Bankaların Kredi Kullanırma Kapasitesi
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
CRM	: Müşteri İlişkileri Yönetimi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EMU	: Avrupa'daki Ekonomik ve Parasal Birlik
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
KH	: Kredi Hacmi
KKDF	: Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
MBFG	: Merkez Bankası Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri
POS	: Satış Noktası
SAU	: Sanayi Üretim Endeksi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKFO	: Tüketici Kredi Faiz Oranı
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOA	: Tasfiye Olacak Alacaklar
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TUFE	: Enflasyon
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Banka kavramı genel olarak mevduat toplayan ve elde ettiği mevduatı ve öz kaynaklarını, ihtiyaç sahiplerine kredi olarak veren, aracılık işlemleri yapan, genel olarak para ile ilgili bütün konularda faaliyette bulunan bir işletme olarak tanımlanmaktadır. Bankaların topladıkları mevduatları ne şekilde ihtiyaç sahiplerine verecekleri ise kredi konusunu oluşturmaktadır.

Kredi verme işlemi, bankaların en riskli faaliyetlerinden biri olarak görülmektedir. Bankaların da içinde yer aldığı para piyasasında, kredi riski çok açıktır. Bu piyasada, kredi hususuna katılan taraflardan biri fon ödünç verir. Diğer taraf ise fon ödünç alır. Bu şekilde başlayan alacak-borç ilişkisinde her zaman için borç veren taraf, risk taşıyan olur. Bu risk çoğunlukla borçlunun borcunu zamanında ödeyememesinden kaynaklanmaktadır. Borç veren taraf, parayı her ne kadar düşük faizden verirse versin, her zaman için borçlu borcunu ödeyemediğinde borç veren zararlı çıkacaktır. Bu nedenle bankaların kredi arz taleplerini, en iyi şekilde belirlemeleri gerekmektedir.

Bankalar, kredi hacimlerini belirlerken çeşitli faktörleri baz almaktadırlar. Bu çalışmada bankacılık sektöründe kredi hacmini etkileyen faktörler incelenmiştir. Yapılan bu çalışma ile literatürdeki diğer çalışmalara ilave olarak, Tüketici kredi faiz oranı, Sanayi üretim endeksi, Bankacılık kredi kullandırma kapasitesi, Tasfiye olacak alacaklar, Enflasyon ve MB faiz gelirleri ve reeskont gelirleri değişkenlerinin, Türk bankacılık sektörü kredi hacmi üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi ve ele alınan dönemin 2008 küresel finans krizini kapsamı açısından önem arz etmektedir.

Araştırma kapsamında çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde bankacılık sektörüne giriş yapılmış, bankacılık türlerine, Dünya’da ve Türkiye’de bankacılığın gelişimine, bankacılık sektöründeki risklere, Basel düzenlemelerine ve bu düzenlemelerinin kredi hacmine etkisine, kredi türlerine ve son olarak da Türkiye’deki kredi hacmine değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kredi piyasasının işleyişi, kredi, çökmesi, kredi tayinlaması ve kredi piyasasında asimetrik bilgi konuları incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Türkiye’de bankacılık sektöründe 1980 yılı sonrasında yaşanan yapısal ve kurumsal gelişmelerden bahsedilmiş ve uygulama bölümünde modelde yer alan kredi arzını etkileyen değişkenler açıklanmıştır. Daha sonra, literatürde yer alan ve kredi arzını etkileyen faktörlerle ilgili çalışmalara değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ise bankacılık sektöründe kredi hacmini etkileyen faktörleri tespit etmek için ekonomik büyüme (Sanayi Üretim Endeksi- SAU), Enflasyon (TUFİ), Tüketici Kredi Faiz Oranı (TKFO), Bankacılık Kredi Kullanırma Kapasitesi (BKKK), Tasfiye Olacak Alacaklar (TOA), MB Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri (MBFG) değişkenleri kullanılmıştır. Bu değişkenlere, öncelikle birim kök testleri yapılmış ve birim kök testleri sonucunda çıkan sonuçlar, basit regresyon modeli tahmin edilmiştir. Bu bölümde, çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılmış ve elde edilen bulgular özetlenerek, çıkan sonuçlar yorumlanmıştır.

1. BANKACILIK SEKTÖRÜ VE KREDİ TÜRLERİ

1.1. Bankacılığın Tanımı

Bankacılığa, her dönemde oluşan teknik ve ekonomik gelişmeler yeni bir yön vermiştir. Ayrıca farklı ülke bankalarında görülen yapısal farklılıklar ve faaliyet sahalarının genişliği tanımı değişkendir. Bu sebeple de bankacılığı sadece bir tanımda toplamak pek de mümkün değildir. Bunun en önemli nedenlerinden biri değişen ekonomik ve teknolojik şartlara uygun olarak bankacılığın da sürekli ve hızlı bir değişim içinde olmasıdır. Dolayısıyla da yaşanan her dönemde oluşan teknik ve ekonomik gelişmeler bankacılığa yeni bir ivme kazandırmıştır. Sonuç olarak oluşan her yeni yapı, yeni bir tanım gerektirdiği için ortak ve kalıcı bir tanım yapmak güçleşmiştir.

Banka çok genel bir ifadeyle; Banka, likidite ve sermaye ihtiyacını göz önünde tutarak, mevduat kabul eden, fon toplayan ve söz konusu bu kaynakları şahıslara ve devlete (devlet tahvilleri ve hazine bonoları yoluyla) kısa ve uzun vadeli kredi olarak aktaran, kâr maksimizasyonunu amaç edinmiş bir finansal aracıdır.

1.2. Bankacılık Türleri

Literatürde, bankacılık türleri ile ilgili çok çeşitli sınıflandırmalar mevcut olup; bankaları faaliyet alanları ve amaçlarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür:

- Merkez Bankaları
- Ticaret ve Mevduat Bankaları
- Yatırım ve Kalkınma Bankaları
- Ziraat Bankaları
- Halk Bankaları
- İpotek ve Emlak Bankalarıdır.

Merkez Bankaları: Ticari bankalarının kurulmasında sonra, toplumdaki sosyal ve iktisadi gelişmelerin paralelinde merkez bankaları kurulmuştur. Bankacılık sisteminin en üstünde yer alan merkez bankaları, ülkelerin ekonomik gelişmesine yardım etmek ve ülke parasının istikrarını sağlamak üzere gerekli önlemleri almak için kurulmuştur (Kadyrova, 2009:7).

Merkez Bankasının temel amacı, ülkenin ekonomik kalkınmasına ve büyümesine destek olmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için reeskont oranlarını belirlemek, para piyasasını ve paranın dolaşımını düzenlemek, hazine işlemlerini yerine getirmek, Türk parasının değerini korumak için hükümetle ortaklaşa tüm önlemleri almak Merkez Bankası'nın yükümlülükleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, para ve kredi politikasını, kalkınma planları ve yıllık programlara uygun bir tarzda yürütmek, hükümetle işbirliği içinde ulusal paranın iç ve dış değerini korumak, hacim ve tedavülünü düzenlemek ve bankalara ödünç para verme işlemini yürütmek diğer amaçları arasında sayılabilir (Gülhan, 2009:54).

Ticaret ve Mevduat Bankaları: Ticaret bankalarının en önemli fon kaynaklarını, halktan topladıkları tasarruf mevduatları oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu bankalara mevduat bankaları denilmektedir. Bu bankaların öz sermayeleri genellikle çok fazla değildir. Fon kaynaklarını, genelde tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatlar oluşturmaktadır. Bu bankaların uzmanlık alanları ise, kısa vadeli para ve kredilerdir. Ticaret bankalarının genel olarak iki önemli işlevi olup; bunlar, mevduat şeklinde borç almak ve iskonto şeklinde borç vermektir. Ticaret bankaları, ödedikleri faiz ve sağladıkları diğer menfaatlerle, kredi verdikleri müşterilerinden ve banka hizmetlerinden elde ettikleri, faiz ve ücretler arasındaki farktan, kar elde etme amacıyla çalışmaktadır (Kadyrova, 2009:8).

Yatırım ve Kalkınma Bankaları: Yatırım ve kalkınma bankaları ülke ekonomilerde, orta ve uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş kurumlardır. Bu bankalar, menkul değerler ihraç ederek uzun vadeli fon sağlayacak firmalarla, tasarruflarını menkul değerlerde değerlendirmek isteginde olan tüzel ve/veya gerçek kişiler arasında aracılık hizmeti yaparak, tasarrufların, firmaların çıkarmış olduğu tahvil ve hisse senetlerine yönlendirilmesine katkıda bulunan aracı

kurumlardır. Yatırım bankaları genelde, sanayi sektörüne uzun vadeli kredi ve/veya sermaye sağlayan bankalar olarak tanımlanabilir (Öçal ve Çolak, 1991:24).

Kalkınma bankaları ise sermayenin yetersiz olduğu ülkelerde, halkın kısa ve uzun süre kullanmadığı birikimlerini, ekonominin uzun vadeli finansmanı için ihtiyaç olan yatırımlara aktararak, bu ülkedeki üretim kapasitesinin genişletilmesini ve ekonomik kalkınmanın hızlı bir şekilde sağlanmasına yardımcı olan bankalardır. Kalkınma bankaları kaynaklarını, iç ve dış kamu fonları, uluslararası kuruluşlar, hükümet yardımları ve iç borçlanmalar yoluyla sağlamaktadır (Kadyrova, 2009:9).

Ziraat Bankaları: Tarım üretimi, genelde küçük bölümlerle, doğanın olumsuz etkilerine son derece açık bir ortamda yapılmaktadır. Bu şartlar, tarımdan elde edilen gelirlerin düzensiz olmasına sebep olmaktadır. Diğer bir deyişle, çiftçilere, ticari bankaların kredi verilebilme oranı oldukça düşüktür. Fakat yapılan tarımsal üretim, ülke ekonomisi açısından önemli olduğundan, devletleri, tarım sektörünü desteklemeye ve özel kesimin istekli olmadığı ziraat bankacılığı alanında faaliyet göstermeye yöneltmiştir. Tarımsal kredilerin taşıdığı özelliklerinden dolayı, çiftçilerin düşük faizli kredi talepleri ve istikrarsız tarımsal üretimin gidişine uyacak kredi kurumlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle de özel kurumlar kurulmuştur. Kuruluş amacı, Türk çiftçisinin kalkınmasına ve tarım sektörünün gelişmesine yönelik krediler vermektir (Öçal ve Çolak, 1991:24).

Halk Bankası: Halk bankaları, küçük esnaf ve zanaatkârların kredi ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş özel bankalardır. Halk bankalarında, küçük esnaf ve zanaatkârların ipotek edecek taşınmaz malları bulunmadığından, bu durumda müteselsil kefalet ve kooperatif sistemi hakim rol oynamaktadır. (Öçal ve Çolak, 1991:24).

Türkiye Halk Bankası A.Ş., 1933 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından küçük ve orta büyüklükteki esnaf ve sanayiciye, kolay ve ucuz kredi sağlamak için kurulmuş bir ihtisas bankasıdır (Gülhan, 2009:57).

İpotek ve Emlak Bankaları: İpotek bankaları, taşınmaz malları ipotek ederek, orta ve uzun vadeli kredi veren bankalardır. Taşınmaz malları ipotek ederek karşılığında fon sağlamak, uzun vadeli kredi sağlamanın yollarından bir tanesi olarak sayılabilir (Kadyrova, 2009:10).

Emlak bankaları ise ipotek bankalarının bir çeşidi olarak çoğunlukla konut ve yapı işlerinde uzmanlığa ulaşan bankalardır. Bu bankalar çoğunlukla ipotek karşılığı, müşterilerinin konut, işyeri ve benzeri taşınmaz malları almasını sağlayan bankalardır. Bu bankaların büyük miktarda sermaye ihtiyacı olması, kullanılacak kredilerin genelde uzun vadeli ve düşük faizli olmasından kaynaklanmaktadır. Emlak bankaları devlet veya önemli ölçüde devlet desteğiyle kurulmuşlardır. Bu bankalar, kaynak ihtiyaçlarını karşılayabilmek için mevduat kabul etmek ve kredi vermek gibi her türlü bankacılık hizmetlerini de yapmaktadırlar (Takan 2001:15-16).

1.3. Dünya’da Bankacılık ile İlgili Genel Açıklamalar

Paranın tarihi, bankacılık tarihini de belirlemiştir. İlk çağlarda değişim aracı olarak paranın kullanılmaya başlamasıyla, bankalarında faaliyetlerine başladığı bilinmektedir. İlk çağlarda insanlar, mallarını koruyabilmek için banka görevi gören tapınaklara emanet ederlerdi. Din adamları da kendilerine emanet edilen bu malları boşa tutmayıp, bir ücret karşılığı, ihtiyacı olanlara ödünç vermekteydiler. Bankaların da kaynak aktarma işlevi tarihte bu şekilde başlamıştır. Bu nedenle de tarihteki ilk bankalar tapınaklar, ilk bankacıların da din adamlarıdır. (Çivi, 1985:124).

Malın malla değişimi ilkel çağlardan bugüne kadar olan zamanda malın parayla değişimi olarak dönüşüm geçirmiştir. Bu durum yeni ekonomilerin para ile işlenen bir sisteme dönüşmesine neden olmuştur. Paranın ekonomilerde bir ticaret aracı olarak kullanılmasıyla ticaret daha da büyümüştür. Sokaklarda önlerindeki masa üzerinde yer alan paranın ayarını, ağırlığını ve değerini kontrol eden, paraları birbiri ile değiştiren, bunları başkaları adına muhafaza eden bu sarraflar, "12. yüzyılda "Banherius" olarak bilinmektedir. Bu kişilerin önlerindeki masa "Banko" olarak adlandırılmıştır. Bu tanım, banka isminin temelini oluşturmuştur. Ticaretin

hızla gelişmesi ve ihtiyaçların çeşitlenerek artması, bu Bancherius'ların kredi ticareti yapmaya başlamalarına neden olmuştur. İlerleyen zamanlarda bu kişilerin mevduat kabul etmeleri, kredi vermeleri ve paranın transferine aracılık etmeleri, bunların belli bir sabit yerde faaliyetlerini sürdürmelerini zorunlu hale getirmiştir. Bu aşamada, günümüzün bankacılığının oluşmasına giden sürecin temelini oluşturmuştur (Geylan, 1985: 9).

Amerika'nın keşfi ile birlikte, Avrupa'da kullanılan sikkelerin, çok farklı değerlerde olması, uluslararası ticareti olumsuz etkilemiştir. Hollanda'da Amsterdam Bankası ticarete ki bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için 1609 yılında kurulmuştur. Amsterdam Bankası Avrupa'nın en önemli bankası olarak bilinmektedir. Bunun en büyük nedeni ise bankanın hesaplarını "banco- florin" denen sabit kıymetli bir maden üzerinden tutmasıdır. Bu bankanın kredi vermesi yasaklanmış sadece mevduat kabul etme ve tediye yapma görevi verilmiştir. Banka müşterilerinin getirdiği sikke veya külçe altını mevduat olarak kabul edip, bunlara karşılık olarak da mudilerine tediye bulunmuştur. Bankanın ilerleyen zamanda çeşitli baskılar ve özel izinler nedeniyle kredi vermeye başlamıştır. Fransa ile yapılan savaşta Hollanda'yı desteklemesi altın stokunun erimesine neden olmuştur. 1814 yılında banka tasfiye edilmiştir. Bu bankanın yerine ihraç yetkisine sahip Felemenk Bankası kurulmuştur (Geylan, 1985:7).

Kredi ve para konusunda yeterli fonksiyonlara sahip emisyon bankaları diğer ülkelerde de bankacılık uygulamalarının temelini oluşturmuştur. 19.yy. da tüm Avrupa ülkelerinde, emisyon bankalarını yaygınlaştırmıştır. Günümüzde tüm bu gelişmeler sonucunda banka modeli, statüsü anonim şirket olan çok şubeli bankalar şeklinde oluşmuştur. Günümüzde bankalar finans piyasalarında oldukça etkilidir. Aynı zamanda bankaların verdikleri hizmetler ve kolaylıklar sürekli artmaktadır. Bankalar uluslar arası faaliyetleri ile de önemli bir mali güç oluşturmaktadırlar.

Bankacılık sektöründeki en önemli gelişme olarak, 20. yüzyıla geldiğimizde ABD bankalarının hızla yaygınlaşması sayılabilmektedir. Bunun asıl nedeni ise 1913'te ABD'de çıkarılan Federal Rezerv Kanunuyla, ulusal bankalara, yurt dışında şube açmaya izinin verilmiş olmasıdır. Bu durumu etkileyen diğer bir olay ise I.

Savaşı öncesinde verdiği borçları tahsil edemeyen ve savaşı finanse etmekte zorlanan İngiliz ekonomisinin dünya bankerliği özeliğini kaybetmesidir. Sterlinin uluslararası ödemelerde aracı olarak önemi kaybetmiştir. Bu boşluğu da dolar doldurmuştur. Avrupa ülkelerinin sermaye çıkışlarını önlemek için aldıkları tüm tedbirlere rağmen Avrupa'dan ABD'ye sermaye çıkışı önlenememiştir. Bu sermaye akışı New York'u uluslararası finans merkezi haline getirmiştir. Sonuç olarak, ABD savaş öncesinde dünyanın en borçlu ülkesi iken, savaşla birlikte özellikle de günümüzde en önemli borç veren ülkelerinden birisi olmuştur (Oksay, 2003:20).

Günümüze kadar geçen sürede, hızla gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak bankacılıkta kullanılan yoğun teknoloji göze çarpmaktadır. Bankalar artık sadece koruma, değiştirme vb. hizmetlerinin dışında teknolojiyle birleşerek getirdiği ATM, POS, telefon ve bilgisayar bankacılığı gibi yeni teknolojik ürünler geliştirmiştir. Piyasaya sürülen bu yeni ürünlerle ve yeni hizmet anlayışları ile bankalar hızla zenginleşmiştir. Elektronik bankacılığın uygulanması her müşterisine kolaylık sağlarken bankacılıktaki işlemleri hızlandırmıştır. Aynı zamanda yeni hizmetlerle ve ürünlerle müşterilerin, karşısına çıkan bankaların işlem hacimlerini ve pazar paylarını arttırmıştır. Banka şubelerinin bilgisayar ağı ile donatılması ve müşteriye kolay ve hızlı hizmet sunmuştur. Ayrıca, müşterilerin kredi değerliliği için gerekli verilerin depolanması ve kolay ulaşılabilmesi imkânları artmıştır. Bankalarda uygulamaya koyulan bu yenilikler, banka personelinin rutin işlemlerini azaltmakta ve müşterinin bankanın çalışma saatlerinin dışında da banka hizmetlerinden faydalanmasına imkan sağlamaktadır. Banka şubelerinin bilgisayar ağı ile donatılması sonucu, bir taraftan müşteriye kolay ve hızlı hizmet sunulurken, diğer taraftan da müşterileri bilgileri depolanarak, daha aktif ve verimli pazarlama yöntemleri geliştirilmiştir (Oksay, 2003:21).

Tasarruf bankaları Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde ve ABD'de de bulunmaktadır. Bu kurumlar, Avrupa'daki gibi kurulma amacı kısa vadeli tasarruflarla, oluşturulan uzun vadeli satış kredileri sağlamaktır. Tasarruf bankalarının mülkiyeti ya kooperatif tasarruf bankalarında ya da stok bankalarındadır. 1980'lerde yapılan değişikliklerle birlikte tasarruf bankaları, tasarruf

hesapları, döviz hesapları, ticari ve kişisel borçlar gibi diğer bankaların yaygın kullandıkları bankacılık hizmetlerini de vermeye başlamışlardır. 1980'lerde ortaya çıkan sorunların ardından bunların sayısında ani bir düşüş görülmüştür. 1990'ların başlarında ise bunların 700'ü Resolution Trust Corporation tarafından kapatılmıştır. Bu dönem boyunca birçok kooperatif tasarruf bankası, stok bankasına dönüştürülmüştür. Bugün itibari ile 1400'ü aşkın tasarruf kurumu bulunmaktadır. (Heffernan, 2005:243).

Dünyadaki diğer bankalarına göre Avrupa Birliği ülkelerindeki bankalar bazı farklılıklara sahiptirler. Bu bankalar çoğunlukla büyüklük ve faaliyet alanlarıyla birbirinden ayrılabilirlerdir. Ekonomik ve parasal birlik yolunda alınan bankacılık uygulamasıyla bu bankaların hizmet alanları artmaktadır. Danışmanlık, sigortacılık ve gayrimenkul acenteliği hizmetleri de dâhil olmak üzere pek çok yeni ürün ve hizmet sunmaktadırlar. Bu şekilde hizmet sundukları alan ve kesime göre gruplandırıldığında bankalar aşağıdaki şekilde sınıflandırılır (Heffernan, 2005:243):

- Uzman Bankalar: Sadece belirli birkaç bankacılık hizmeti sunan bankalardır. Bu bankalar İpotekli Kredi Federasyonu, Avrupa Yapı Birliği Federasyonu ve Konut Finansmanı Federasyonu tarafından temsil edilmektedirler.
- Tasarruf Bankaları: Bu bankaların, asıl kaynaklarını özel tasarruflar oluşturmaktadır. Ticaret bankalarına oranla daha yerel ve bölgesel özelliktedirler. AB Tasarruf Bankaları grubu tarafından temsil edilmektedirler.
- Ticaret Bankaları: Bu bankalar evrensel banka niteliğinde olup; geniş çaplı mali hizmet vermektedirler. Sanayinin finansmanı, tahvil, hisse senedi ticareti, portföy yönetimi, şirket birleşmesi ve satın alınması gibi konularda danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar. Ticaret bankaları Avrupa Bankacılık Federasyonu tarafından temsil edilirler.
- Kooperatif Bankaları: Kaynakları, örgütsel yapıları ve fon kullanılan tasarruf bankalarına benzeyen bir yapıdadır. Kooperatif Bankalarını AB Kooperatif Bankaları Birliği temsil etmektedir.

Son on beş senede AB’de bankacılık sistemi büyük değişim içine girmiştir. Bu değişimin başında 1998 Basel Anlaşması’nın ve AB Bankacılık denetim direktiflerinin uygulanmaya başlanması gelmektedir.

AB’deki bu değişimlerin nedenini açıklayan beş faktör ileri sürülmektedir. Bunlar (Altunbaş vd., 2002:11);

- Düzenleme değişimleri
- Demografi
- Avrupa’daki Ekonomik ve Parasal Birlik (EMU)
- Pazar etkenleri
- Teknolojidir.

Avrupa perakende bankacılığı için bilgi teknolojileri, büyük anlam ifade etmektedir. Avrupa’daki Ekonomik ve Parasal Birlik sektör üzerinde şu potansiyel etkileri yaratmaktadır (Altunbaş vd., 2002:12);

- AB çapında ve küresel pazarlarda belirli malî ürünlerin, uzun vadeli eğilimlerinin gerçekleşme imkânının önünü açmaktadırlar,
- Geleneksel bankalar, paketlenmeyen, yeniden paketlenen ve ayrılabilir teslimi kolaylaştırarak finansal ürünleri emtialaştırırlar.
- Piyasaları daha rekabetçi bir hale getirmek suretiyle niş piyasalara girişteki geleneksel engelleri aşındırmaktadırlar.
- Kırtasiye kullanımına dayalı ve emek yoğun işlemleri otomatikleştirerek, bilgi yönetimiyle (bilgi toplama, depolama, işleme ve iletme) ilişkili maliyetin düşürülmesine katkıda bulunurlar.
- Müşterilerin bankaya ve hizmetlerine ulaştıkları kanalları genel olarak otomatikleştirmek suretiyle ('uzaktan bankacılık') (European Central Bank, 1999), şube işlemlerine harcanacak zamanı azaltırlar.
- Daha şeffaf fiyatlar ve para değeri kıyaslaması için farklı tedarikçiler arasında daha "standartlaştırılmış" finansal hizmetlerde potansiyeli arttırırlar.

- Bankaların imtiyazlarından olan ürünlerin emtialaştırılması ve dağılımının aracısız hale gelmesine destek vererek, güçlü ve güvenilir bir marka olmanın önemini arttırmışlardır.

1989 İkinci Bankacılık Yönergesi, Avrupa bankacılık sisteminin gelişimindeki diğer önemli bir etken olarak gösterilebilir. 1993 yılında Yönergenin uygulanmasıyla birlikte, AB genelindeki bankaların yapısı, idaresi, yasal denetimi çok büyük değişimlere uğramıştır (Altunbaş vd., 2002:13).

1.4. Türkiye’de Bankacılık ile ilgili Genel Açıklamalar

Türk bankacılık sisteminde gelişmiş ülkelerde yer alan bankacılık çeşitlerinin pek çoğu yoktur ya da yeterince gelişmemiştir. Tasarruf bankaları, tacir bankaları, posta bankaları vb. banka çeşitleri ülkemizde hali hazırda mevcut olan banka çeşitleri arasında yer almaktadır. Türkiye’de, salt menkul değer ticareti yapan ya da teknik anlamda yalnızca sermaye piyasalarına aracılık yapan bankalar mevcut değildir. Ayrıca, yeterince gelişmemiş olan bankacılığa, kooperatif bankacılığı da örnek gösterilebilir. Türkiye’de kurulan ihtisas bankalarının faaliyet alanları, genellikle ticaret veya mevduat bankacılığı üzerinedir.

Türk bankacılık sektöründe oluşan etkenlerden dolayı, mevduat bankacılığı da geleneksel bir tavır takınmıştır. 1980’li yıllarda “mevduata en yüksek faizi verme yarısı” olarak mevduat bankacılığındaki bu gelişim ortaya çıkmış, günümüzde de devamlılığını sürdürmektedir (Altunbaş ve Sarısu, 1996:16).

Sektörde yaşanan yoğunlaşma ve sektörün oligopol yapı da olma arzusu bankacılık sektöründe bankaların kartel oluşturmalarına neden olmuştur. Türkiye’deki bankacılıkta, yapılan analizlere göre bankaların bütün olarak monopol davrandıkları gözlenmiştir. Sermaye piyasalarının, bir yatırım aracı olarak görülmesinden dolayı piyasada alternatif bir yatırım oluşturmaktadırlar. 1994 senesinden itibaren, kartel piyasaların kırılmasının en büyük etkenlerinden biri olarak sermaye piyasası gösterilebilir. Finansal kaynaklarda payı her geçen gün artan sermaye piyasaları

sebebiyle bankalar, hem tek alıcı hem de tek satıcı niteliklerini kaybetmektedirler (Aydınlı, 1996:56).

Yüksek faaliyet maliyetleri bankaların en büyük sorunu olarak sayılabilmektedir. 1980 yılından sonra uygulamaya geçen pozitif reel faiz politikası, bankaların bu sorununa neden olan etken olarak gösterilebilir. Yüksek maliyetle çalışmak ve artan rekabet koşullarında hizmet kalitesinden ödün vermemek için uğraşan bankalar, şube sayılarını azaltmaya çalışmışlardır. Ayrıca, mevcut şubelerini birleştirerek ve bunların otomasyonunu gerçekleştirerek daha etkin bir çalışma ortamı yaratmaya çalışmışlardır (Altunbas ve Sarısu, 1996:21).

Türk bankacılık sisteminde, faaliyetini kaybeden bankalar, tasfiye yerine devredilmektedirler. Türk bankacılığındaki yoğunlaşmanın en önemli nedeni olarak, ödeme zorluğu çeken bankaların kamu bankalarına devredilmesi gösterilebilir. Türkiye'deki yoğunlaşmış ilk beş banka içerisinde, kamu bankaları (Ziraat ve Halk Bankası) yer almaktadır. Bu da sistemdeki kamu bankalarının önemini göstermektedir.

Kamunun en çok müdahale içinde olduğu sektör, Türk bankacılık sektörüdür. Bu müdahale sektörde haksız rekabete sebep olabilmektedir. Bu durumda, bankaların kaynak ve faaliyetlerinin getirimli olmayan bölgelere yönelmesine ve rekabet gücünün zayıflamasına sebep olmaktadır. Yasal düzenlemelerde kamunun en çok ilgilendiği sektör olan bankacılık sektörüdür. Kamu bankaları daha avantajlı bir duruma gelmektedir. Kamu müdahalesinin üstünlüğü bankacılık sektörünün yapısal bir özelliği haline almıştır.

Resmi mevduatın kamu bankalarına yatırılma zorunluluğu, haksız rekabet sonucu kamu bankalarının elde ettiği avantajlardan birisidir. Türk bankacılık sektöründeki toplam mevduatın %3'unun resmi mevduattan oluşmaktadır. Bu nedenle de kamu bankalarına düşük maliyetli kaynak olarak sağlandığı söylenebilir (Altıntaş, 2006:56).

Finans çevrelerince Türk bankalarının dışa açılımı gecikmiş bir adım olarak görülmektedir. Dışa açılım ilk olarak 1981 yılında Akbank tarafından denenmiştir.

Bu yönden, 1989 yılından itibaren ise büyük bir uygulama alanı yaratılmıştır. Türk bankaları; banka satın alma, banka kurma, mevcut bankaların sermayelerine katılma, şube ya da temsilcilik açma yoluyla dışa açılmayı denemişlerdir. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne tam üye aday bir ülke olmamız, dışa açılım sürecinin son yıllarda daha da hızlandırmış ve Türk bankacılık sektörünün daha dinamik bir yapıya ulaşmasını sağlamıştır (Altıntaş, 2006:56).

Günümüzde Türk bankaları dışa açılma konusuna fazlasıyla önem vermektedir. Özellikle 1980 sonrasında Türk bankaları dışa açılımla birlikte, dış kaynaklara yönelme ve batılı ülkelerle etkileşim halinde olma yönünde önemli adımlar atmışlardır. Bankalar, dışa açılımla, uluslararası mali piyasalarla daha yakın ilişkiler kurmayı amaçlamaktadırlar. Aynı zamanda AB ülkeleri arasındaki hukuki, fiziki ve mali engellerin kaldırılmasıyla büyük bütçeli mali piyasalar oluşacaktır. Bu durumda Türk bankalarının dışa açılmasını hızlandırıcı niteliktedir (Altunbaş ve Sarısu, 1996:22-23).

Türk bankalarının çoğunlukla banka kurma şeklinde örgütlenmeyi tercih etmektedirler. Ayrıca, Türk bankalarının yurt dışında ortakları da bulunmaktadır. 1970'li yıllarda başlayıp, 1980'li yıllardan sonra da holding bankacılığı hızla artmıştır. Holding bankacılığı; doğrudan ya da dolaylı olarak ya da daha fazla bankaya bir holdingin sahip olması ya da kontrol etmesidir. Holding bankacılığı, Türk bankacılık sektörü içinde önemli bir yere sahiptir. Holding bankacılığının gelişme nedenleri, belirtilen maddeler aşağıda sıralanmıştır (Parasız, 2000:121):

- Kamuoyunda imaj yaratarak, itibar sağlamak istenmiştir.
- Bankalar kendi müşterilerine, resmi ve en düşük kredi faizini uygularken, bunun dışındaki müşterilerden, çeşitli yollardan daha fazla fayda sağlamışlardır.
- Hızlanan enflasyon nedeniyle, işletmeler bir finansman sıkıntısı içine girmiş ve buna bağlı olarak tasarrufları azalmışlardır.
- Sermaye piyasası ve işletmelerin, oto finansman olanakları gelişmemiş ve bankacılık kesimi, finansal piyasalara hakim olmuştur.

- Bankaya egemen olan ticari ya da sınai sermaye gruplarının, rakip firmalara hükmetmek için, bankalarına yaptırdıkları istihbarat sonunda, onların gizli sırlarını öğrenebilme olanağı bulmuşlardır.

Bankacılık sektörü, ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunlardan oldukça fazla etkilenmektedir. Türkiye ekonomisindeki sorunlar ya da dünya ekonomisindeki sorunlar, bankacılık sektörünü fazlasıyla etkilemektedir. Bu sorunlar doğrudan bankacılık sektörüne etki göstermektedirler.

Ülke ekonomisinde yaşanan enflasyonist şartlar, bankaların işletme giderleri ve kaynak maliyetlerini, yükseltmektedirler. Bu durumda, kaynak maliyetlerinin etkisiyle artma eğilimi gösteren kredi faizleri, özellikle de düşük riskli plasman olanaklarını daralmaktadır. Dolayısıyla, yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde, bankacılık sektörü sıkıntı içerisine girmektedir. Bankalarda, enflasyon dönemlerinde, nominal olarak artan karların, reel olarak azaldığı görülmüştür. Bu durumda, öz kaynakların, reel büyüklüğü de düşmektedir (Parasız, 2000: 125).

Bankacılık sistemi de, devlet kaynak kullanımını konusunda rekabet içinde olabilmektedir. Türkiye’de enflasyonun en önemli nedenleri arasında, kamu açığı gösterilebilir. Kamu açığını kapatmak için devlet, halktan veya bankalardan borçlanma yöntemlerinden bir tanesini kullanmaktadır. Halktan borçlanma bankalara kaynak akışını azaltmakla birlikte, devletin bankalardan borçlanması durumunda ise, bankaların kaynak kullanımını kısıtlamaktadır.

Ekonomiye, Türkiye’de yaşanan uzun süreli krizler olumsuz yönde etki etmiştir. Yaşanan bu krizler, bankacılık sistemini de önemli biçimde etkilemiştir. Türkiye’de siyasette de istenen istikrar ve refahı sağlayamamıştır. Koalisyon hükümetlerinin gereken özveriye gösterememesi ve arzu edilen şekilde bir iktidarın bulunamaması hem yerli hem de yabancı yatırımları, olumsuz yönde etkilemiştir. Siyasi etkenlerin bu derece etkin olunca, yabancı yatırımcıları daha çok spekülasyon alanlarına yöneltmiştir. Ayrıca, sabit yatırımların gerçekleşmesini engellemiştir.

1.5. Bankacılık Sektörü Riskleri

Bankacılık sektörü açısından riskin, en iyi şekilde tanımlanması çok önemlidir. Çünkü tanımlama da yapılacak herhangi bir yanlış, yöneticinin bilinmeyen risk ile profesyonel bir şekilde ilgilenmesini engelleyecektir. Bu sebeple de riskin tanımlanması, riski yönetenlerin en zor görevi olarak sayılabilir. Risk yöneticilerinin, olası herhangi bir kaybı veya kazancı doğru tanımlayamazsa, bu riskler iyi yönetilmeyecektir. Tüm bu nedenlerden ve risk yönetiminin etkinliği arttırabilmek için doğru tanım yapmak önemlidir (Acuner, 2006:2).

Genel olarak bankacılık riski; çeşitli belirsizlik kaynaklarının karlılığa dönük olumsuz etkileri olarak tanımlanmaktadır. Bu riskler düzenli olarak belirlenip tanımlanması gerekir. Böylece, riskin ölçümüne yönelik yapılan çalışmaların, yapılmasına olanak sağlanacaktır. Bankacılık sektörü, birçok riske açık bir yapıya sahiptir (Acuner, 2006:3).

Bankalar, yatırımcılar ve birikim sahipleri arasındaki işlevleri de üstlenmektedirler. Aynı zamanda kendi hesaplarına pozisyon alabilmekte ve bu doğrultuda işlemler yapabilmektedir. Böyle bir durum da bankaların üstlendikleri risklerin çeşitlenmesine ve artmasına neden olmaktadır.

Bankacılığı diğer işletmelerden ayıran en temel özellik; bankaların varlıklarının finansal araçlardan oluşmasıdır. Bankaların da, diğer tüm ticari işletmelerde olduğu gibi kar elde etme amacı vardır. Bankalar finansal aracılık fonksiyonunu, fon arz edenler ile fon talep edenler arasında bir aracılık hizmeti vererek yerine getirmeye çalışırlar. Bankacılık sektörü, finansal sistem içerisindeki yapılanmaların, en büyük ve en önemli kurumsal yapısını oluştururlar.

Finansal piyasaların gün geçtikçe küreselleşmiş ve daha karmaşık hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak da yeni ürün ve hizmetlerin artmasıyla yeni risklerin de ortaya çıkmıştır. Çünkü piyasalardaki bu küreselleşme, bankacılık faaliyetlerini yaygınlaştırmış ve çeşitlendirmiştir. Bankanın, karlılığını sağlamak ve korumak için uygulanan politikaların sonucunda maruz kalınan zarar ya da kayıplar mevcuttur. Bankacılık için risk, üzerinde anlaşılan, beklenen ya da istenilen edinimlerin yerine

getirilmemesi, gelişmelerin gerçekleşmemesi veya beklenmeyen gelişmelerin ortaya çıkmasıyla, zarara maruz kalınması olarak tanımlanabilir (Ünsal ve Duman, 2005:5).

Bankaların giderek karmaşıklaşan ve çeşitlenen riskler sebebiyle, riske aracılık etmesi yeni kazanmış oldukları bir işlevdir. Bu işlevden; ‘riskleri doğru bir şekilde ölçmek ve hangi riskini ne miktarda ve hangi fiyatla taşıyabileceğini belirlemek için yapılan çalışmalardır’ şeklinde bahsedilebilir (Eken, 2005:17).

Yedi ana başlık altında, bankaların faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskler toplanabilir. Bunlar:

- Kredi riski
- Likidite riski
- Faaliyet riski
- Operasyonel risk
- Faiz oranı riski
- Piyasa riski
- Ülke riski
- Döviz kuru riskidir.

Bahsedilen bu riskler hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Kredi Riski: Bankaların verdikleri her kredi işlemi için risk kaçınılmazdır. Bankalarda kredi getirisi sağlayan müşterilerin, kredi şartlarını yerine getirememeleri veya geri ödemede sıkıntı yaşamaları karşısında eldeki kaynakların, zararı karşılamaya yetmemesi kredi riski olarak ifade edilmektedir (Berk, 2001:183).

Bankaların önemli kredi risk kaynaklarını; bankalar arası para piyasaları işlemleri, döviz işlemleri, garanti ve kefaletler, türev piyasa işlemleri ve bono yatırımları gibi işlemler oluşturmaktadır. Özellikle bankalar tarafından verilen krediler, kredi riskinin en önemli faktörüdür. Son dönemlerde işlem sayısının artması, kredi riskinde önemli bir artışa sebep olmuştur. Sermaye piyasalarında yaşanan iflaslar düşünüldüğünde, kredi riski en temel risk olarak görülmektedir. Kredi riski, banka tarafından kullanılan fonların fiyatının, en önemli

belirleyicisidir. Banka bilançolarının çok önemli bir bölümünün bu risk faktörüyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, kredi riski yönetimi bankalar açısından önemli bir noktadır.

Bankalar, hangi kredinin ne oranda risk taşıdığını bilmek isterler. Kredi riskini belirleyebilmek için aşağıdaki faktörler dikkate alınmalıdır (Kaval, 2000:59);

- **Koşullar:** Krediyi talep eden firmanın, faaliyette bulunduğu dönemdeki ülkenin sahip olduğu ekonomik şartları ve firmanın faaliyette bulunduğu sektörün sahip olduğu olanakların bilinmesidir.
- **Kapital:** Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun sermaye yapısını belirler.
- **Karakter:** Kredi talep eden kişinin, borcunu geri ödemesi konusunda istekli olması anlamında kullanılmaktadır.
- **Kapasite:** Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun talep ettiği krediyi geri ödeyebilme gücünü gösterir. Şirketler için finansal tablo analizi yapılarak hesaplanabilir. Ayrıca yönetim kalitesi ve deneyimine bakılır.
- **Teminat:** Talep edilen kredinin güvencesini oluşturur. Teminatın nakde dönüştürülebilir olması gerekmektedir. Burada teminatın nakde dönüştürebilme yeteneği önemlidir.

Son yıllarda, kredi risk ölçümüyle ilgili olarak önemli değişimler ve gelişimler yaşanmıştır. Basel II süreciyle kredi derecelendirmede, farklı portföylere farklı model uygulanması yaklaşımı uygulanmaya başlamıştır. Bununla beraber bankaların kredi risk ölçümleri anlayışı da değişmiştir. Bu çalışmalarla; kredi limitlerinin, yeni ürün fiyatlamalarının, müşteri seçimlerinin risk temelli oluşturulmuştur. Ayrıca, kredi risk yönetiminin de, daha şeffaf ve daha iyi bilgi yönetiminin sağlanabildiği bir ortam yaratılmıştır. Bununla birlikte raporlama ve ölçüm gibi kredi aşamaları da yapılan çalışmalarla birlikte ilerleme kaydetmiştir (Üçgün, 2010:34).

Basel II uzlaşısı ile beraber kredi risk ölçümünde iki temel yaklaşım olarak ortaya koyulmuştur. Bunlar, Standart yaklaşım ve içsel derecelendirilmeye dayalı yaklaşımlardır.

Standart yaklaşım; 1998 düzenlemesinin devamı niteliğini taşımaktadır. Bu yaklaşımla risk hassasiyeti arttırılmış ve risk ağırlıkları kredi derecelerine göre çeşitlendirilmiştir. Banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir müşterinin, dışsal bir risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu alması gerekmektedir. Yaklaşım, müşterinin, bu kalite notuna denk gelen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır (Üçgün, 2010:34).

Basel II'nin standart yaklaşımına göre, kurumsal kredilere, kredi dereceleri temel alınarak farklı risk ağırlıkları hesaplanmaktadır. Kredi dereceleri, derecelendirme kuruluşları veya ihracat kredi kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. Standart yaklaşıma göre; kredi risk ağırlıkları, dışsal derecelendirme notuna sahip ülkelerin hazine ve merkez bankaları ile finans kuruluşları ve diğer kurumsal kredi müşterileri için derecelendirme notlarına göre değerlendirilmektedir.

Varlık kalemleri ve bilanço dışı pozisyonlar sınıflandırılırken, risk ağırlıklı varlıkların toplamına bakılmaktadır. Basel komitesi tarafından belirlenen, uluslararası kuruluşların vermiş oldukları kredi notları hesaplanarak, oranlarla ağırlıklandırılıp bankanın risk ağırlıklı varlıklar toplamı elde edilir. Dolayısıyla bilanço dışı pozisyonlar ve varlık kalemleri sınıflandırılmaktadır. Daha sonra komite tarafından, her bir varlık sınıfı için kredi notuna göre belirlenmiş katsayılarla ağırlandırılır. Sonuç itibariyle de risk ağırlıklı varlıklar tutarı elde edilir.

İçsel derecelendirme yaklaşımı; dışsal risk derecelendirme kuruluşlarına dayanmamakta olup; kalite notunun bankanın kendi iç sistemleri tarafından değerlendirilmesi temeline dayanmaktadır.

İçsel derecelendirme yönteminin temel uygulama aşamaları; risk kategorilerinin sınıflandırılması ve gerekli veri setlerinin belirlenmesi, teminatların değerlendirilmesi, risk ağırlıklarının kalibrasyonu ve portföy hassas değerlendirme düzeltmelerinin yapılmasıdır. Bunun yanı sıra içsel derecelendirme yaklaşımı, temel ve gelişmiş içsel değerlendirmeye dayalı yaklaşımlar olmak üzere iki alt başlıkta incelenebilir.

Temel içsel derecelendirmede, bankalar portföylerindeki temerrüde düşme olasılıklarını, kendileri tahmin etmektedirler. Bununla birlikte diğer risk bileşenleri ise ulusal denetim otoritesince veri olarak sunulmaktadır. Gelişmiş içsel yaklaşımda ise temerrüde düşme olasılığının yanında, temerrüt halinde kayıp ve temerrüt anındaki risk tutarı da tahmin edilmektedir. Sermaye yeterliliği de, bu parametrelerin Basel II Uzlaşısındaki formüllerin kullanılmasıyla hesaplanmaktadır (TBB, 2006:12).

Bankaların uygulamış olduğu politikalar kredi faaliyetlerinin çerçevesini oluşturmaktadır. Kredi risk yönetiminin vazgeçilmez faktörleri; kredi riskinin tanımlanmasına yönelik politikaların oluşturulması, izlenmesi, raporlanması kontrol edilmesi ve ölçülmesidir.

Bankalar için kredi riski oluşturabilecek riskler; vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler riski, iştirak veya bağlı ortaklık riski, diğer bankalara yatırılan mevduat ya da verilen kredi riski ve kredibilite riski olarak sınıflandırılır.

Vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler riski, bankaların, çeşitli nedenlerle yatırım yaptıkları menkul kıymetlerin, oluşturdukları risklerdir. Menkul kıymet ihracatçısının kötü duruma düşmesi, menkul kıymetlerinde değerini düşürmekte ve bankalar için risk taşımaktadırlar.

İştirak veya bağlı ortaklık riski, bankalar yatırım amaçlı herhangi bir şirketin sermayesine ortak olabilirler. Ortaklık veya iştiraktan kaynaklı olarak çıkan riskler iştirak veya bağlı ortaklık riskidir. Bankaların bu tür risklere girmesinde ki bazı amaçlar aşağıdaki gibidir (Kaval, 2000:60);

- Bir şirketin yönetimine dolaylı veya dolaysız bir şekilde sahip olarak ve bankacılık hizmetlerini kendi bankasına yaptırarak gelir elde etmek,
- Sürekli temettü geliri elde etmek,
- Hisse senetlerinde değer artışları olduğunda bundan yararlanmak şeklinde sayılabilir.

Diğer bankalara yatırılan mevduat ya da verilen kredi riski, bankalar yurt içi ve yurt dışı bankalara kredi verebilmekte ve mevduat yatırabilmektedirler. Diğer bankalara verilen mevduat veya krediler risk taşımaktadır.

Kredibilite riski ise, bankalar kredi kullandığında, kredi anaparası veya kredi faizinin geri dönmemesi söz konusu olabilir. Borçlunun aldığı kredinin anparasını veya faizini ödeyememesi banka için zarara dönüşür. Bu risk türü kredi kullandırmaktan dolayı oluşan risklerdir. Borçlunun ekonomik durumunun kötüleşmesi, iflas veya kasıt gibi nedenlerle borcunu ödememesi durumunda kredi değerliliği riski söz konusudur (Kaval, 2000:60).

Likidite Riski: Likidite kavramı işletmeler için iki şekilde tanımlanabilmektedir. Bunlar dar ve geniş anlamda likiditedir. Dar anlamda likidite, vadesi gelmiş bulunan borçların zamanında ve tamamının ödenmesidir. Geniş anlamda likidite ise, işletme varlıklarının daha akışkan süreli ve nakde kolayca dönüştürülebilir hale getirerek, pasiflerde vade açısından uyumlu ve dengeli bir finansman politikası devam ettirilebilmesidir (Babuşçu, 2005: 70). Likidite riski ise, bankanın vadesi gelen mevduat veya diğer yükümlülüklerini ödeyebilecek seviyede, hazırda nakdinin olmaması halidir.

Likidite riski, fonlamaya ilişkin likidite riski ve piyasaya ilişkin likidite riskinin bir araya oluşmaktadır (BDDK, 2006:119). Bu riske maruz kalan bankaların bazı kısıtları aşamaması durumunda, bankaların iflası bile gerekebilmektedir. Bankaların bu risk karşısında böyle bir noktaya geldiğinde, diğer riskler de gündeme gelecektir. Likidite sıkıntısı yaşayan bankaların, her zaman için piyasadan fon girdisi sağlama ihtimali var olabilir. Fakat bu durum piyasanın likiditesine, faiz oranları seviyesine, işlem hacmine ve fon talebini karşılayabilecek kuruluş bulunup bulunmasına bağlıdır (Altıntaş, 2006: 112).

Bankaların maruz kalabilecekleri riskler, likidite seviyesi değiştikçe artabilmekte veya azalabilmektedir. Likiditenin fazla olduğu dönemlerde faiz oranları düşecek ve hisse senedi fiyatlarında yükselecektir. Bu dönemlerde, bankaların elinde sabit fiyatlı borçlanma aracı bulunuyorsa, faizler düşme eğiliminde

olduğundan alacaklı iseler karlıdırlar. Fakat borçlu iseler zararlı çıkacaklardır. Likidite risklerinden korunmak için, bankaların tam yetkili fon ve aktif-pasif yönetimlerine ihtiyaçları vardır.

Faaliyet Riski: Bu risk, şirket yönetiminde gerçekleşen hatalardan ve kurum içi kontrollerdeki aksamalardan kaynaklanmaktadır. İç kontrollerde yaşanan aksaklıklar mevcut olan hata ve dolandırıcılıkların gözden kaçmasına sebep olabilir. Bu risk bankaların zarara uğramasının en önemli sebeplerinden bir tanesidir. Bu risk, bankaların yönetici kadrolarının yetersiz olmasından ve hatalarından dolayı meydana gelmektedir. Faaliyet riski bankaların faaliyetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yapamamasının bir sonucudur. Teknolojik gelişmeleri yeteri kadar takip etmeyen banka, hizmet sunumu açısından piyasadaki rekabet gücünü yitirebilmektedir. Bunun yanında banka yöneticileri pasif aktif vade uyumunu göz ardı ederek bankayı zarara sokabilirler (Aloğlu, 2005:31).

Operasyonel Risk: Bankaların piyasa riski ve kredi riski dışında maruz kaldıkları diğer tüm riskleri, operasyonel risktir. Basel Komitesine göre operasyonel risk; uygun olmayan insanlar, işlenmeyen iç süreçler, sistemler ya da dış etkenler sebebiyle ortaya çıkabilecek zararın oluşturabileceği risktir. Son yıllarda küreselleşmenin etkisiyle yaşanan geniş çaplı finansal krizler, operasyonel riskin önemini ve finansal kurumlara verebileceği zararın önemini daha açık bir şekilde göstermiştir (Teker, 2006:1).

Operasyonel risklerin oluşmasındaki bazı sebepler: bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar, bankalardaki hata ve usulsüzlükler, banka içi kontrollerdeki aksamalar, banka yönetimindeki hatalar, sahtekârlık olayları, terörist faaliyetler ve toplumsal huzursuzluk deprem, yangın ve sel ve diğer doğal afetlerdir.

Faiz Oranı Riski: Bankaların karı, bankaların verdikleri kredilere ödedikleri faiz ile aldıkları kredilere ödedikleri faiz arasındaki farktan oluşmaktadır. Bankaların kredi alırken veya verirken oluşturdukları faiz oranları, işlemlerin başında sabit bırakılır. Kredi bitene dek aynı faiz oranları geçerlidir. Bankalar sabit faiz oranıyla işlem yaptıkları için faiz oranlarındaki yükselme veya azalmalar bankaların karına

veya zararına direkt etki yaratmaktadır. Bu durumun daha çok zararı yükseltmesi durumunda bankaların almış oldukları riske, faiz oranı riski denilmektedir.

Faiz oranı riski, bankalar için genellikle iki şekilde oluşmaktadır. İlki, refinansman riski olup, bankanın yükümlülüklerine oranla daha uzun varlıklara sahip olmasından kaynaklanır. Bu risk çeşidinde, bankalar uzun dönem elinde tuttukları varlıkları finanse etmek için tekrardan borçlanmak ya da borçlarını uzatmak durumunda kalabilmekte ve maliyetlerini yükseltebilmektedir. İkincisi ise bankanın yükümlülüklerine oranla daha kısa vadeli varlıklara sahip olmasından doğan yeniden yatırım riskidir. Bu durum da yeniden yatırılan fonların getirisinin, mevcut fonların maliyetinin altına düşmesinden kaynaklanmaktadır (Saunders ve Cornett, 2007:370).

Basel Komitesi, faiz oranı riskine kaynaklık eden dört ana risk bileşenini şu şekilde tanımlamaktadır (BIS, 2006: 5-6):

- Verim eğrisi riski, verim eğrisindeki değişimlerden kaynaklanmaktadır. (yield curve risk). Verim eğrisi, aynı kredi değerliliğine sahip finansal aktiflerin getirileri ve vadeleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Verim eğrisi riski, finansal aktiflerin getirilerindeki veya vadelerindeki değişimlerden oluşmaktadır.
- Opsiyon riski: Bankanın aktif ve pasifini oluşturan ürünler ve finansal anlaşmalardan dolayı muhatap olduğu karşı tarafın, kullanabilecekleri bir seçim hakkı olduğunda meydana çıkmaktadır (optionality risk),
- Vade farklılıkları sebebiyle riskin ve buna bağlı olarak banka bilanço kalemlerinin yeniden fiyatlandırılmasıdır (repricing risk),
- Temel/baz riski: Aynı fiyatlandırma özelliklerindeki farklı enstrümanlara uygulanan faiz oranlarının düzenlenmesinde yapılan hatalı korelasyondan kaynaklanmaktadır (basis risk).

Piyasa Riski: Piyasa riski, “bankaların bilanço içi ve bilanço dışı (on ve off balance sheet) hesaplarında tutulan pozisyonlarda piyasa fiyatlarındaki değişimler nedeniyle kayba uğrama riski” olarak tanımlanmıştır (BIS, 2006:157). Diğer bir

deyişle, piyasa riski, finansal fiyat ve oranlardaki hareketlilik olarak tanımlanabilmektedir.

Piyasa riskinin konusunu oluşturan ve bankaların cari fiyat ya da kurlarla değerlendirilerek bilançolarında cari piyasa değerleri üzerinden gösterilmesi zorunlu bulunan işlemler şu şekildedir (Altıntaş, 2006:3);

- Kaynaklanan risklerden korunma (hedding), ya da riskleri azaltma amacıyla girilmiş faize dayalı veya cari değerleri faiz değişimlerine duyarlı türev (*derivatives*) sözleşmeler ve opsiyonlar.
- Her bir döviz cinsi itibariyle net kısa ve uzun bilanço içi ve bilanço dışı döviz pozisyonları,
- Alım/satım konu altın ve diğer kıymetli madenler,
- Alım/satım konu hisse senedi, yatırım fonu katılma belgeleri, tahvil ve bono gibi menkul değerler,
- Alım/satım hesapları/portföyü (*trading book*) ile ilgili pozisyonlardan oluşan işlemlerdir.

Ülke Riski: Bu risk, uluslar arası kredi işlemlerinde, kredi alan kurum ya da kişinin faaliyet gösterdiği ülkenin sosyal, ekonomik ve politik çerçevesi sebebiyle yükümlülüğünü tam ya da kısmi olarak yerine getirmemesinden kaynaklanmaktadır. Ülke riski, herhangi bir ülkenin farklı sebeplerden ötürü iç ve dış sorumluluklarını sağlayamaması ya da sağlamaması ve ülkenin içinde bulunduğu şartları sebebiyle oluşan risklerin tamamıdır (Aloğlu, 2005:41).

Ülke riskinin oluşmasına sebebiyet veren faktörler şu şekilde gruplandırılabilir (Aloğlu, 2005:41):

- Siyasi koşullar: İşgal, isyan, savaş, yönetim sorunları, iç barışın tehdiye uğraması.
- Sosyal koşullar: Dinsel ve etnik kutuplaşma, sosyal dengesizlikler.
- Ekonomik koşullar: durgunluk, enflasyon ve buhran, ödemeler dengesi açıkları.

Döviz Kuru Riski: Kur riski, bankaların pasiflerinde veya aktiflerinde bulunan döviz kaynaklı kıymetlerin kur dalgalanmalarıyla karşı karşıya kalması sonucunda oluşmaktadır. Ulusal paranın, yabancı para karşısında değer kaybetmesi ya da kurumun döviz pozisyonunda, mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde oluşan değişimler sonucunda maruz kalınacak zarar olasılığıdır (Kaval, 2000:28). Bankaların kur riski alma olasılıklarında artış, ülkelerin uyguladıkları esnek kur politikaları sebebiyle meydana gelmiştir. Bankaların aktif veya pasif pozisyonlarında yabancı paranın ulusal para karşısında serbestçe değer değiştirmesi, bankaların kar avantajını veya zarar tehlikesini doğurmaktadır.

Bankaların kur riski hesaplanmaları; döviz varlıkları ve yükümlülükleri, döviz cinsinden vazgeçilmez nitelikteki gayri nakdi yükümlülükleri, gayri nakdi kredilere ilişkin alacakları, vadeli döviz işlemleri, takas işlemleri gibi riski içinde barındıran türev sözleşmeler üzerinden yapılmaktadır. Bankanın elinde bulunan aynı döviz cinsinden varlık ve yükümlülüklerin denklığı durumunda kur riski bulunmamaktadır. Fakat kur riski, varlık ya da yükümlülüklerin birinin diğerinden fazla olması durumunda oluşmaktadır (Candan ve Özün, 2006:55).

Döviz kuru riskinden bankalar, dolaylı ve dolaysız yoldan olmak üzere iki farklı biçimde etkilenmektedir. Dolaysız etki, döviz kuru değişikliklerinin yabancı para cinsinden aktif ve pasif kalemler ile bilanço dışı işlemleri üzerindeki etkisidir. Dolaylı yönden etkilemesi ise, döviz kuru değişiklikleri, banka müşterilerinin, rakiplerinin ve fon sağlayan nakit akışlarını etkileyerek bankayı dolaylı yoldan etkilemesidir (Kandır ve Erişmiş, 2010:50).

1.6. Basel Düzenlemeleri

Dünya finans piyasalarının entegre olmasıyla birlikte, ülkelerin birbirine bağımlılığı daha da artmıştır. Son yıllardaki hızlı küreselleşmeyle birlikte, özellikle ülkeler arası finans piyasalarında bütünleşme artmıştır. Bununla birlikte bir ülkede meydana gelen finansal olumsuzluklar, anında diğer ülkeleri etkiler duruma gelmiştir. Bu durum, finans piyasalarının yönetiminin ve düzenlenmesinin sadece yerel yönetimlerle olmayacağını, uluslararası düzenlemelerle birlikte yönetilmesi

gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Çünkü bir ülkedeki mali sistemin zayıf olması ve sistemin gereksinimleri, yerel düzenlemelerle yönetilemediği zaman bu durumdan diğer ülkelerde doğrudan etkilenmektedir.

Bankacılık sistemi, teknolojik gelişmeler ve küreselleşmeyle birlikte hızla gelişmiştir. Bu gelişmelerle birlikte bankalar, sadece alacaklı borçlu ilişkisinde bir aracı kurum olmaktan çıkmış çeşitli bankacılık hizmetleri de sunmaya başlamışlardır. Bankaların bilançolarında dahi bulunmayan, bu tür hizmetler, bankacılık yapısını karmaşık bir hale getirmiştir. Bu durumda, bankacılık sisteminde uluslararası düzenlemelerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Yayla ve Kaya, 2005:1).

Bankaların risk oranları, çeşitli faaliyetleri doğrultusunda artmaktadır. Her geçen gün, bankaların operasyonel risk ile aldıkları yükümlülükler artmaktadır. Bu durumda, bankaların maruz kaldıkları risklerden korunmak adına iç denetimlerini iyi yapması gerektiği zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Risk analizinin ve denetiminin iyi yapılmaması durumunda finans sistemi zayıflayacaktır. Bu durumdan da, reel sektör doğrudan etkilenecektir.

Bankacılık sektöründeki yerel düzenlemelerin yerini uluslararası düzenlemelerin almasının nedeni: Uluslararası bankacılık sistemindeki gelişmeler ve dünya finans piyasalarındaki yakın ilişkilerdir. Uluslararası düzenlemelerde boş rolü ise Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS- Bank for International Settlements) üstlenmiştir.

1.6.1. BIS ve Basel Komitesi

1930 yılında BIS İsviçre'nin Basel kentinde, bankaların uluslararası standartlarda bir düzen oluşturulabilmesi için kurulmuştur. I. Dünya Savaşı'nın ardından Versailles Anlaşmasının öngördüğü şekilde Almanya'nın savaş tazminatı ödemelerini takip etmek için BIS'in kurulmuştur. Savaş tazminatlarının düşmesi ile birlikte BIS, parasal ve mali istikrarın sağlanması için, ülke merkez bankaları ve diğer kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamaya yönelmiştir. Günümüzde BIS merkez bankalarının bankası niteliğindedir (TSPAKB, 2005:6).

BIS'in temel amacı ülkelerin finans dengelerini sağlamaktır. Ülkelerin finans dengelerini sağlamada, en eski uluslararası finans kuruluşu BIS'dir. Dünya ülkeleri merkez bankalarının birleşmesiyle oluşturulmuştur. BIS'in işlevi, ülke merkez bankaları arasındaki ilişkileri düzenlemek ve işbirliği içinde olmalarını sağlamak, çeşitli uluslararası finans işlemlerini kolaylaştırmak ve düzenlemek, mali işlemler için kolaylık sağlamaktır. Dünyada 60 merkez bankası BIS üyesidir. (BİS, 2004).

BIS günümüzde en önemli uluslararası kuruluş niteliğindedir. Kuruluşundan bu yana Basel'de, merkez bankaları başkanları ve uzmanları ve diğer özel kurumların uzmanları ile düzenli toplantılar yapmaktadır. Bu toplantılarda, finansal ve parasal ekonomik istikrarı sağlamakta büyük katkılar sağlamaktadır. BIS, günümüze kadar olan zamanda, birçok krizde de etkisini göstermiştir. 1960'lı yıllarda Bretton Woods Sistemi ile işbirliği içine girmiştir. Ayrıca, 1980'li yıllardaki petrol krizlerinde etkin rol oynamıştır.

1974 yılında Basel komitesi, BIS bünyesinde oluşturulmuştur. Basel Komitesi, küreselleşen finans piyasalarında uluslararası finans işlemlerinin kolaylaştırılması ve istikrarın sağlanabilmesi amacıyla kurulmuştur. Bu komiteye Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İspanya, İngiltere ve ABD ülkeleri üyedir. Basel Komitesi'nde tam üye niteliğinde bulunan ülkeler, merkez bankaları ve diğer finans otoriteleri ile temsil edilir.

Basel Komitesi belli kanun veya yasaklar koyma hükmüne sahip değildir. Ayrıca komitenin, hiçbir şekilde uluslararası denetim yapabilme yetkisi de bulunmamaktadır. Komite, dünya bankacılık sektörüne denetim ve istikrar sağlamak amacıyla öneri niteliğinde teklifler sunmaktadır. Komitenin sunduğu bu tekliflerin herhangi bir yasal zorunluluğu yoktur. Ancak komitenin önerdiği tekliflere uymayan ülkelerde risk ile ilgili sıkıntılar oluşabilmektedir. Bu nedenle üye olan her ülke, komitenin sunduğu öneriyi uygulamak istemektedir. Basel Komitesi'nin en önemli amacı, uluslararası denetim sistemindeki boşlukları doldurmaktır (BİS, 2004).

Farklı uluslararası sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması, bankacılık sistemlerinin istikrara kavuşması ve güçlenmesi amacıyla 1988 yılında “Sermaye Uyumu” adlı kararlar sermaye ölçüm sistemi Basel-I Uzlaşısı yayınlanmıştır.

1.6.2. Basel Sermaye Uzlaşıları

1.6.2.1. Basel I Uzlaşısı

Basel komitesi, 1980’li yıllardan itibaren sermaye yeterliliği konusunda önemli çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bankalar için risk unsuru, 1970’li yıllardaki yoğun kriz dönemlerinde birçok bankanın iflasın eşiğine gelmesi, birçoğunun da iflas etmesi sonucunda, en önemli faktör haline gelmiştir. Basel Komitesi, bu risk unsurunun belirlenebilmesi ve riskin belirlenmesiyle birlikte alınması gereken önlemlerle ilgili çok fazla çaba harcamıştır. Bunun içinde 1988 yılında Basel I uzlaşısı ile sermaye yeterliliğini hesabı konusunu gündeme getirmiştir.

1988 yılında Basel Komitesi tarafından Basel I olarak adlandırılan ve ülkeden ülkeye değişen sermaye yeterliliği hesaplama biçimlerini standart hale getirmek amacıyla bildiri yayınlamıştır. Basel I düzenlemesi, bankaların kredi riskleri ve sermayeleri arasında ilişki kurmak amacıyla yapılmıştır. Bunun içinde, bankaların mevcut faaliyetleri sonucunda oluşabilecek kredi riski ve mevcut sermayeleri arasındaki oranın %8 olmasına karar verilmiştir. Bu düzenleme ile sermaye yeterlilik oranı gündeme gelmiştir. Sermaye yeterlilik oranı uygulamasını, BIS üyesi olan her ülke benimsemiş ve uygulamıştır (Altıntaş, 2006:57).

Basel I sermaye yeterlilik oranı aşağıdaki şekilde hesaplanır;

$$\text{Basel Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski}} \geq \%8 \text{ (en az)}$$

Sermaye yeterlilik oranında, hesaplanan kredi riski, risk ağırlıklı aktif göstermektedir (Bolgün ve Akçay, 2005:88);

Risk Ağırlıklı Varlıklar (Risk Ağırlığı % 0+ Risk Ağırlığı % 10+Risk Ağırlığı %20+Risk Ağırlığı %50+Risk Ağırlığı %100)= a

Piyasa Riskine Esas Tutar= b

Kredi riski= a+b

Varlık kalemleri ve bilanço dışı işlemler, taşıdıkları risklere göre beş ayrı sınıfta toplanmaktadır. Bu sınıflar komitece belirlenen %0, %10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla ağırlıklandırılır. Bu ağırlıklandırılmış tutarlar, toplanarak risk ağırlıklı varlıklar oluşturulur (Bondt vd., 1999:4). Beş gruba ayrılan sınıflar için varlık karşılıkları şu şekildedir (BIS, 2007);

Tablo 1.1: Varlık Kalemleri ve Bilanço Dışı İşlemlerin Taşıdıkları Riskler

%0	OECD üyesi ülke Hazine, Merkez Bankası ve ECA'larına açılan krediler.
%10	OECD üyesi ülke kamu kuruluşlarına açılan krediler.
%20	Çok taraflı Kalkınma Bankaları ve OECD üyesi ülkelerin bankalarına açılan krediler.
%50	Konut ipoteği karşılığı açılan krediler.
%100	OECD üyesi olmayan ülkelere ve bankalarına açılan krediler ile özel sektör kuruluşlarına açılan krediler.

Kaynak: BIS (2007); www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt0706.pdf , (Erişim Tarihi:12.02.2014).

Tablo 1.1'de varlık kalemleri ve bilanço dışı işlemlerin taşıdıkları riskler gösterilmektedir.

Sermaye ise şu şekilde ifade edilmektedir (Bolgün ve Akçay, 2005:88);

Ana Sermaye (ödenmiş sermaye+dağıtılmamış karlar)= a

Katkı Sermaye (Karşılıklar+rezervler+fonlar) = b

Üçüncü Kuşak Sermaye(sadece piyasa riski için kullanılabilen sermaye benzeri krediler)= c

Sermayeden İndirilen Değerler (aktifleştirilmiş giderler + mali iştirakler) = d

Sermaye = a+b+c-d

Basel I uzlaşısına göre, sermaye yeterlilik oranı %8'in altında olmamalıdır. Sermaye yeterlilik kavramını ile ülkeler arasındaki eşitsizlikleri gidermek ve bankacılık sektörünü belli risk düzenini koymak amaçlanmamıştır. Basel Komitesi,

sermaye yeterlilik oranını hesaplayarak; bankaların aktifinde bulunan riskler ile sermaye büyüklüğü arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. G-10 ülkelerinin kabul ettiği sermaye yeterlilik oranı, diğer ülkelerde de hızla uygulamaya konulmuştur. Ancak bazı görüşler tarafından, sermaye yeterlilik oranının yetersiz kaldığı yönünde eleştirilerde bulunmaktadır. Bu eleştiriler şu şekilde özetlenebilir;

- Riski hesaplarken sermayeyi baz alan yaklaşımlar, bir bankanın beklenen veya beklenmeyen kayıplarını karşılama yeteneğini tam olarak açıklamamaktadır. Sermaye yeterliliği kavramı, ekonomik dalgalanma dönemlerinde riskin azalması veya artması durumunu tam olarak açıklanamamaktadır (TBB, 2014:25).
- Sermaye yeterliliği kavramı, borçlu kalitesi dikkate almamaktadır. Köklü ve finansal yapısı oturmuş bir işletme ile yeni kurulmuş zayıf finansal yapıya sahip işletmeler eşit değildir. (Baker, 2002:32). İşletmelerin kredibilitesine bakılmaksızın verilen kredilerin, risk ağırlıkları, standart olarak %100'dür.
- İkincil piyasalar ve türev piyasalardaki değişim ve yenilikleri göz önünde bulundurmamaktadır. Birçok banka, borçlarını, menkul kıymet veya türev piyasalarda pozisyonlara satarak, gerçekte taşıdığı riskleri olduğundan düşük gösterebilmektedir. Bunun sonucu olarak da banka daha az miktarda bir sermaye ile faaliyetlerini devam ettirebilmektedir (Baker, 2002:32).
- Basel Komitesi, varlıkların sınıflandırılması beş sınıfa bölmüş ve çeşitli oranlarda ağırlıklandırılır. Ancak bu durum gerçek risk düzeyini yansıtmamaktadır. OECD ülkelerine ayrıcalık tanıyan bu sınıflama ile hesaplamalarda doğru sonuç vermemektedir (Baker, 2002:32).
- Finansal kurumlara, arbitraj ve muhtelif finansal oyunlar yapmaları konusunda fazlaca sınırlama getirmesi uzlaşımın bir son sıkıntısı olarak gösterilebilir. Bu kapsamda, bazı ürünler geliştirilerek daha az sermaye ihtiyacı hesaplanması sağlanabilmiştir (Ryan, 2002:2).

1.6.2.2. Basel II Uzlaşısı

Basel Komitesi tarafından yayınlanan, Basel II uzlaşısı, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilebilmesi için yapılan standartlardır.

Basel Komitesi tarafından, Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, finansal piyasalardaki istikrarsızlıkları ve Basel I sermaye yeterliliğine ilişkin ölçümlerin eksiklerini gidermek için ilk istişare metni olarak yayınlamıştır. Komite ilerleyen zamanlarda, sırasıyla 2001 ve 2003'te yeni istişare metinlerini yayınlamıştır. Söz konusu bu istişare metinleri, bankalar, denetim otoriteleri ve diğer ilgili birimlerden gelen yorumlar neticesinde düzeltilerek yenilenmiştir. 2004'te, nihai metin Basel-II, yayınlanmıştır (BDDK, 2005:2).

Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler ve risk türlerinin giderek artması, mevcut düzenlemelerin yetersizliğini ortaya koymuştur. BIS komitesi tarafından Basel II uzlaşısının yayınlanmasına, Basel I'e yönelik yapılan eleştiriler neden olmuştur. Basel II uzlaşısı, Basel I uzlaşısına göre önemli değişiklikler içermektedir. Bu değişiklikler, bankaların denetim ve gözetiminde daha sağlam bir altyapının tesis edilmesini, risk yönetiminin güçlendirilmesini, piyasa disiplini ve dolayısıyla küresel düzeyde sürdürülebilir bir finansal istikrarın sağlanması gibi önemli maddeler içermektedir. Basel II, farklı bankalar için farklı uygulama önerileri sunmaktadır. Basel II, Basel I'den farklı olarak bankaların veya finansal kuruluşların uygulaması gereken belli düzenlemelerden oluşmaktadır. Basel II uzlaşısı, çağdaş bankacılık sisteminin gerektirdiği uluslararası düzenleme ve denetleme yaklaşımlarının toplamını içermektedir.

Basel I uzlaşısı, risk yönetiminin önemini ve uygulama yönetimini dünyaya tanıtmıştır. Ancak, uluslararası gelişmelerin hızına ayak uyduramadığı için yetersiz kalmıştır. Basel II uzlaşısı ile risk portföyünün içine, kredi riskini yanı sıra piyasa riski ve operasyonel risk faktörleri de ilave etmiştir (Yüksel, 2005:3).

Basel II sermaye yeterlilik oranı aşağıdaki şekilde hesaplanır;

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8 \text{ (en az)}$$

Basel I'e göre, Basel II uzlaşısı daha esnekler. Basel II'de, kredi riski büyük ölçüde değiştirilmiş, piyasa riski biraz farklılaştırılmış ve bu orana operasyonel risk ilave edilmiştir. Tablo 1.2'de Basel-II' de risk gruplarına göre risk dereceleri gösterilmiştir.

Tablo 1.2: Basel-II' de Risk Gruplarına Göre Risk Dereceleri

Standart&Poor's	Moody's	Fitch IBCA	Hazine-MB	Banka Opsiyon 1	Banka Opsiyon 2	Banka Opsiyon 2-Kısa Vade	şirketler
AAA	Aaa	AAA	0%	20%	20%	20%	20%
AA+	Aa1	AA+	0%	20%	20%	20%	20%
AA	Aa2	AA	0%	20%	20%	20%	20%
AA-	Aa3	AA-	0%	20%	20%	20%	20%
A+	A1	A+	20%	50%	50%	20%	50%
A	A2	A	20%	50%	50%	20%	50%
A-	A3	A-	20%	50%	50%	20%	50%
BBB+	Baal	BBB+	50%	100%	50%	20%	100%
BBB	Baa2	BBB	50%	100%	50%	20%	100%
BBB-	Baa3	BBB-	50%	100%	50%	20%	100%
BB+	Bal	BB+	100%	100%	100%	50%	100%
BB	Ba2	BB	100%	100%	100%	50%	100%
BB-	Ba3	BB-	100%	100%	100%	50%	100%
B+	B1	B+	100%	100%	100%	50%	150%
B	B2	B	100%	100%	100%	50%	150%
B-	B3	B-	100%	100%	100%	50%	150%
CCC+	Caal	CCC+	150%	150%	150%	150%	150%
CCC	Caa2	CCC	150%	150%	150%	150%	150%
CCC-	Caa3	CCC-	150%	150%	150%	150%	150%
CC	Ca	CC	150%	150%	150%	150%	150%
C	C	C	150%	150%	150%	150%	150%
D		D	150%	150%	150%	150%	150%
DERECELENDİRİLMEMİş			100%	100%	20%	20%	100%

Kaynak: Aykut Cenan (2013); "Basel II Standartları," <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf>, (Erişim Tarihi:14.4.2014).

Basel II uzlaşısının temel amaçları şu şekilde sıralanmaktadır (Yüksel, 2005:3);

- Basel II’de yer alan alternatif yöntem önerileri “one-size-fits-all” olarak da ifade edilen tek düzelik yerine, bankalara, yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkânı tanımaktadır.
- Basel I uzlaşısını sermaye yönetimlerinde uygulayan sektörden gelen değerlendirmelerin de sonucunda, Basel I’de ki yaklaşımların önemli banka faaliyetlerindeki riskleri ölçemediği tespit edilmiştir. Bu amaçla, Basel II içerisinde, basitlik ve riske duyarlılık amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak, Basel II’nin olabildiğince basit ve uygulanabilir olmuştur. Fakat bu basitleştirmenin, temel amaçlarından olan riske duyarlılık ve esnekliğe zarar verici mahiyette olmaması hedeflenmiştir.
- Basel II ile bankalar için büyük önem taşıyan sermaye yeterliliği ile ilgili olarak, sermaye yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi ve ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesi hedefleri ortaya konulmuştur. İlk hedef, Basel II’nin farklı ama birbirini tamamlayan üçayaklı bir temel üzerine oturtulmasını, ikinci hedef ise, Basel II içerisinde yer alan yöntemlerin riske duyarlı olması, açısından oldukça önemlidir.
- Basel II ile bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmaları ve geliştirmeleri teşvik edilmiştir.
- Basel I’e göre, Basel II ‘de farklı pozisyonlara ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında daha gerçekçi bir mekanizma oluşturulmuştur.
- Kamuya açıklanan, sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği büyük ölçüde genişletilmiştir.
- Etkin banka yönetimi ve denetimi için, banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır.
- Sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanmasıyla, finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılar sağlanması amaçlanmıştır.

Basel II’nin yayınlanmasında ki en önemli amaç, risk yönetiminin birden çok odaklı hale getirmektir. Bu durumda, bir banka, kredi vermek istediği tüm müşterileri standart görmemeli, her müşteriye farklı risk dereceleriyle yaklaşmalıdır. Banka, müşterilerine kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği notları, kredi verirken

dikkate alınmalıdır. Bankalar, kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri nota bağlı olarak kredi verecekleri müşterilerinin risklerini ve bunun sonucunda da kredi maliyetlerini ve faiz oranlarını belirlemektedirler.

Basel II Uzlaşısının, Basel I Uzlaşısından farkı Tablo 1.3’de gösterilmektedir.

Tablo 1.3: Basel I ve Basel II Uzlaşmaları Arasındaki Farklar

Basel I (Eski düzenleme 1988)	Basel II (2001)
Böyle bir uygulama söz konusu değildir.	Kredi riski rating ile ölçülecektir. Kredi riskini, krediyi alan tarafların derecelendirme notları belirleyecektir.
Kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır.	Operasyonel risk sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmiştir.
Her banka tek bir risk ölçüm modeline odaklanmaktadır.	Her banka kendi içsel risk yönetimi tekniklerini geliştirecektir.
Risklere karşı daha az duyarlı bir uygulama söz konusudur.	Risk odaklı denetim yaklaşımını benimseyerek, risklere karşı oldukça duyarlı bir uygulama getirmektedir.
Çok fazla seçenek içermeyen ve katı bir uygulama olanağı sunmaktadır.	Risk duyarlılığı çok daha yüksek olan ölçüm yöntemleri önermektedir.
Banka iştiraklerinden oluşan holdingler sermaye yeterliliği kapsamında değildir.	Banka iştiraklerinden oluşan holdingleri de sermaye yeterliliği kapsamına almıştır.
OECD üyesi ülkelere sağlanan ayrıcalık tanınmaktadır.	OECD üyesi ülkelere sağlanan ayrıcalık kaldırılmış, bunun yerine kredi derecelendirme kuruluşu notlarının veya bankaların kendi içsel derecelendirme yöntemlerinin kullanılması öngörülmüştür

Kaynak: Kaan H. Aksel (2002); “Kredi Risklerinin Ölçümünde Kullanılan Temel Yöntemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı.26, s.48.

Basel II uzlaşısı üç blok üzerine kurulmuştur (Babuşçu, 2005:265);

- **1.Blok:** Asgari sermaye gereksinimi
- **2.Blok:** Denetim otoritesinin gözden geçirmesi
- **3.Blok:** Piyasa disiplini.

1. Blok: Asgari sermaye gereksinimi, bankaların herhangi bir risk faktörüne karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ile ilgilidir. Asgari sermaye gereksinimi, Basel I’de %8 ile kısıtlanırken, Basel II ile birlikte daha

kapsamlı bir hal almıştır. Basel I uzlaşısına daha sonraları eklenen piyasa riski, Basel II'de de çok fazla değiştirilmemiştir. Kredi riski hesaplaması ise büyük ölçüde değişmiştir. Standart Yaklaşım (Standardised Approach–SA), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach–SSA), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Foundation Internal Ratings Based–IRB), İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Advanced IRB) gibi kredi riski hesaplamasında önemli ölçüm yöntemleri getirilmiştir. Tamamen yeni olan operasyonel risk hesaplaması ise Basel II ile birlikte şu yöntemlerle hesaplanmaktadır; Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach–BIA), Standart Yaklaşım (SA), Alternatif Standart Yaklaşım (ASA) veya İleri Ölçüm Yaklaşımları (Advanced Measurement Approach–AMA) (BDDK, 2005:1).

2. Blok: Bu blokta Basel Komitesi dört temel prensip belirlemiştir. Bu prensipler (Babuşçu, 2005:254);

- Sermaye yeterliliklerinin değerlendirilmesi ve korunması için bankaların risk faktörlerine yönelik stratejiler geliştirmiştir. Bankaların içsel sermaye değerlendirmeleri ise şu dört hususa dayanmaktadır; Yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin gözetimi ve denetimi, güvenilir ve sağlam sermaye değerlendirmesi, risklerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi, izleme ve raporlama, iç kontrol sistemi tarafından kontrolden geçirilmesi,
- Denetim otoritesi ve bankanın tüm risklerini ve bununla birlikte sermaye yeterliliğini birlikte değerlendirmesi,
- Bankanın asgari yasal sermayesinin üzerinden bir sermaye bulundurması ve bu sermaye ile faaliyetlerini sürdürmesi,
- Denetim otoritesi, bankanın sermayesinde ki herhangi bir aşınmayı önceden belirlemeli ve müdahale etmesidir.

3. Blok: Basel II'nin son dayanağını oluşturan bu blokta piyasa disiplinin, temel unsuru, bankaların şeffaf olmasıdır. Bankaların belirli zaman aralıklarıyla finansal yapılarını kamuoyuna açıklamaları gerektirmektedir.

Bu bloğun temel amacı, bankaları piyasa disiplinine teşvik ederek, piyasa katılımcılarının da bankanın sermaye yeterliliği hakkında bilgi sahibi olmasına olanak sağlamaktır (Basel Committe on Banking Supervision, 2004:21).

1.6.2.3. Basel III Uzlaşısı

Dünya ekonomilerinde, finans sektöründe başlayan küresel ekonomik krizler daha sonra reel sektöre de yansımaktadır. Basel II düzenlemelerinde görülen eksikliklerin giderilmesi için, Basel Komitesi tarafından, Basel III düzenlemeleri hazırlanmıştır (Cangürel, 2010:4).

Finans sektöründe yaşanan krizler, reel sektöre hızla yansımaktadır. ABD’de başlamış olan kriz çok kısa bir sürede, Türkiye’de dâhil olmak üzere birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Yaşanan krizin boyutu ve etkisi, finansal sistemin ve bankacılık sektörünün krizlere yönelik daha dirençli olmasını zorunlu kılmıştır. Bunun içinde (Cangürel, 2010:4);

- Likidite,
- Sermaye kalitesinin yükseltilmesi,
- Sermaye yükümlülüğünün arttırılması,
- Ekonomik döngünün göz önüne alınması gerekmektedir.

Basel III, Basel II’den tamamen aynı bir şekilde sermaye ihtiyacını hesaplanma yöntemi kullanmaktadır. Fakat Basel II’nin görülen eksikliklerini gideren “ek düzenlemeler”i içermektedir. Bu düzenlemelerle, hedeflenen konular şu şekilde sıralanabilir (Cangürel, 2010:1):

- Bankacılık sisteminin kaynağı her ne olursa olsun, finansal ve ekonomik anlamda yaşanacak şoklara ilişkin dayanıklılığının arttırılması,
- Bankaların, şeffaflığının ve kamuya bilgi sunma özelliklerinin arttırılması,
- Risk yönetimi ve kurumsal yönetim uygulamalarının geliştirilmesi,
- Mikro anlamda gerçekleştirilen düzenlemelerle, bankaların kişisel açıdan dayanıklılığının arttırılması,

- Finansal sistemin şoklara yönelik direncinin, makro anlamda yapılan düzenlemelerle arttırılması.

Basel III, likidite düzenlemelerine ilişkin iki farklı oran ortaya koymaktadır: Bunlar: likidite karşılama oranı ve net istikrarlı fonlama oranıdır. Likidite karşılama oranı aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$\text{Likidite Karşılama Oranı} = \frac{\text{Bankanın Likit Varlıkları}}{\text{Net Nakit Çıkışları}}$$

Likidite karşılama oranının 1'den küçük olması; net nakit çıkışlarını bankanın likit varlıklarının karşılayamaması anlamına gelmektedir. Bankanın 30 gün süre içinde yapacağı nakit çıkışlarla, 10 gün süre içinde nakit girişleri arasında oluşan fark net nakit çıkışları oluşturacaktır. Kısaca, hedeflenen kriz durumlarında bankaların piyasada tutunabilmeleri açısından gereken likit, aktifin bankada bulunmasına likidite karşılama oranı denir. Dolayısıyla, bankaların bilançolarında 30 gün süreli net nakit çıkışlarını karşılayacak oranda, likit aktifi bulundurma zorunluluğunu Basel düzenlemeleri getirmiştir (Cangürel, 2010).

Ülkelerin Basel III düzenlemelerine uyum durum Tablo 1.4.'deki gibi gösterilir.

Tablo 1.4: Ülkelerin Basel III Düzenlemelerine Adaptasyon Durumu

Ülke	Basel III	Uygulama Planı
Arjantin	3,4	(3) 3. Yapısal Blok Düzenlemeleri 08.02.2013'de yayınlandı; 31.12.2013'de yürürlüğe girdir. (4) 1. Yapısal blok-kredi riski ve 2. Yapısal Blok 01.01.2013'te yürürlüğe girdi.
Avustralya	4	
Belçika	(2)	AB süreci takip ediliyor.
Brezilya	3	
Kanada	4	
Çin	4	
Fransa	(2)	AB süreci takip ediliyor.
Almanya	(2)	AB süreci takip ediliyor.
Hong Kong	4	
Hindistan	4	
Endonezya	2	
İtalya	(2)	AB süreci takip ediliyor.
Japonya	4	
Kore	2	
Lüksemburg	(2)	AB süreci takip ediliyor.
Meksika	4	
Hollanda	(2)	AB süreci takip ediliyor.
Rusya	3	
S. Arabistan	4	
Singapur	4	
G. Afrika	4	
İspanya	(2)	AB süreci takip ediliyor.
İsveç	(2)	AB süreci takip ediliyor.
İsviçre	4	
Türkiye	2	1 Şubat 2003'te taslak düzenlemeler açıklandı.
İngiltere	(2)	AB süreci takip ediliyor.
ABD	2	
AB	2	

Kaynak: BIS (2004); www.bis.org/publ/bcbs/b3prog_rep_table.pdf. (Erişim Tarihi: 25.02.2014).

*(1): Taslak Yönetmelik yayınlanmadı; (2): Taslak Yönetmelik yayınlandı; (3): Son Düzenleme yayınlandı; (4): Son Düzenleme yürürlükte; Yeşil: Regülasyonlar tamamlandı; Sarı: Regülasyonlar henüz tamamlanmadı, çalışılıyor.

1.6.3. Basel Sermaye Uzlaşılarının, Kredi Hacmine Etkisi

Basel II'ye göre bankalar, müşterilerine kredi verirken kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği notları da dikkate almalıdırlar. Kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri nota bağlı olarak bankalar, kredi verecekleri müşterilerinin

risklerini ve buna bağlı olarak da kredi maliyetlerini ve faiz oranlarını belirlemelidir. Bu durumda daha sağlıklı krediler kullandıracakları için, kredi hacimleri de daha sağlam ve güçlü şekilde büyüyecektir.

Basel II ile getirilen risk odaklı kredi fiyatlaması ve risk ağırlıklandırması (risk-weighting) uygulaması getirilmiştir. Bu uygulamalar, bankalar başta olmak üzere tüm kredi kuruluşlarınca kullanılacak olan kredilerin miktarını, fiyatını, sermaye yeterliliğini, bilançolarını da olumlu ve/veya olumsuz yönde etkileyecektir. Kredilerin risk bazlı fiyatlamasına, kredilerin türünden, vadesine, teminatından, firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler, otomatik olarak yansıtacaktır (Aksoy, 2006:92).

Ülkemizde KOBİ olarak bilinen işletmelerin, oranı %99'dan daha fazladır. Ülke ekonomisi içerisinde, bu işletmeler istihdam ve katma değer üretiminde önemli bir paya sahiptir. Bu oranlar bakıldığı zaman, KOBİ'lerin ekonomik büyümeye olan katkıları açıkça görülmektedir. Bankacılık sektörü açısından, KOBİ'ler ekonomi içerisinde bu kadar büyük bir paya sahip olmaları önemlidir. Çünkü bu işletmelerin kullanacakları kredilerin miktarı, direkt olarak kredi hacmini etkilemektedir.

Basel II standartları, bankaların kredilendirme esasları üzerinde köklü değişiklikler yapacaktır. KOBİ'ler, ülkemizdeki istihdamın ve ekonominin başrolünü üstlenmiş olduğundan, onların üzerinde de çok önemli etkileri olacaktır. Genellikle ülkemiz ekonomisinde yer alan bu tür kurumların öz sermayeleri ciddi şekilde yetersizdir. KOBİ'lerin, aktiflerindeki uzun vadeli yatırımların finansmanında ve faaliyetleri sırasında kullandıkları işletme sermayesi ihtiyaçlarının karşılanmasında bankalarla sürekli bir ilişki kurulmasını zorunlu kılmaktadır (Terzi, 2011:3).

KOBİ'lere kullanılan toplam kredi hacmi, bankacılık sektöründe, ağırlıklı olarak makro ekonomik koşullara ve bankaların fon kaynaklarına erişim imkânlarına bağlıdır. Ülke ekonomisindeki genel faiz haddi, bankaların fonlama maliyetleri ve operasyonel giderler, KOBİ kredilerinin ortalama maliyetini doğrudan etkilemektedir. Basel II uzlaşısı sonrasında, kredi maliyetlerine rekabet koşulları çerçevesinde, bankaların fonlama maliyetlerindeki olumlu ve olumsuz değişimler ile

Basel II uygulamalarına ilişkin operasyonel giderler direkt yansıyacaktır. Dolayısıyla, KOBİ kredilerinin hacminde ve fiyatında Basel II'nin oluşturması beklenen etki, risk primlerinin artması ve kredi faiz oranlarında işlemlerin risklilik düzeylerine bağlı olarak farklılaşmasını belirgin hale gelmesidir (Yüksel, 2005:39).

Bankalar tarafından, reel sektöre kullanılan kredilerin hacminde ve bu kredilerin bankaların toplam aktifleri içerisindeki payında, son yıllarda ekonomimizde yaşanan olumlu makroekonomik gelişmelere paralel olarak önemli artışlar olmuştur. Bunun sonucu olarak, toplam kredilerin aktif içindeki payı kriz sonrasındaki %20'lerdeki seviyesinden %35'lere ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğündeki gelişmeler de hesaba katıldığında, toplam kredi hacmi 2000 yılına göre %50 artmıştır. Basel II kriterleri doğrultusunda, bankalar bu dönemde, genellikle bireysel krediler ile KOBİ kredilerine ağırlık vermiş, bu alanlarda kayda değer büyüklükte plasmanlar yapmıştır.

1.7. Kredi Türleri

Bankalar tarafından verilen kredi türleri aşağıda sıralanmıştır:

- Bireysel krediler
- Ticari kredilerdir.

1.7.1. Bireysel Krediler

Bireysel krediler, kişilerin kişisel gereksinimlerini gidermek amacıyla (konut, taşıt, eğitim, dayanıklı tüketim malları, tatil vb.) fiyatı, diğer mal ve hizmetle göre yüksek olan hizmet veya mal alımlarında tüketicilerin, ihtiyaç duydukları finansmanı sağlamak üzere verilen kredilerdir.

Bireysel tüketici kredileri, ekonomideki konjoktüre göre farklılık göstermektedir. Kredi kullanımına olan talebi, faiz oranlarının düşmesi arttırırken, yükselme ise kredi talebini azaltmaktadır.

Bireysel kredi ve kredi kartlarının, tüm sektörler içindeki paylarının dağılımı yıllara göre şu şekildedir (TCMB, 2013a):

- 2009 - %23,9
- 2010 - %25,6
- 2011 - %24,9
- 2012 - %24,1
- 2013 - %25,1

Tablo 1.5: Yıllara Göre Bireysel Krediler ve Kredi Kartları Kullanımı

BİREYSEL KREDİLER VE KREDİ KARTLARI	2009	2010	2011	2012	2013
Ferdi Kredi (Konut)	37.472.258	45.616.843	61.262.947	69.441.049	96.586.439
Ferdi Kredi (Otomobil)	5.095.647	4.561.424	6.091.005	7.161.261	7.992.818
Ferdi Kredi (Diğer)	37.149.054	49.988.413	69.529.699	83.023.235	95.771.523
Kredi Kartı	17.133.289	22.038.433	22.987.174	30.295.557	41.618.589
Toplam	96.850.249	122.205.115	159.870.826	189.921.104	241.969.371

Kaynak: TCMB (2013b); <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim tarihi: 19.11.2014).

1.7.1.1. Nakit Kredi

Ekonominin gelişmiş olduğu ülkelerde sağlıklı işleyen bir finansal sistem, fon ihtiyacı olan kişilerle fon fazlası olan kişiler birleştirilerek, fon alışverişinin güvenli ve düzenli bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır. Bankalar, finansal sistem içinde fon gereksinimi olan kişilerle fon fazlası olan kişileri bir araya getirerek, fon aktarım işini çoğunlukla kredi verme yoluyla gerçekleştirirler.

Bankalarının belli şartlar altında, belli bir miktar parayı, komisyon ve faiz karşılığında kredi alacak müşteriye ödünç olarak vermesi işlemi, nakdi kredi olarak tanımlanmaktadır. Türk bankacılığının yaşamış olduğu kredi stoku sebebiyle, 1990'lı yıllarda bankaların kişiye yönelik kredi önerileri artış göstermeye başlamıştır. Bankalar, nakdi kredileri, konut ve taşıt kredileri biçiminde piyasaya sunabilirler (Yüksel vd., 2002:250).

1.7.1.2. Kredili Mevduat

Kredili mevduat, açık kredi niteliğinde olup; bankalar tarafından müşterilerin mevduat hesaplarına, borç bakiye verme imkânı tanıyan bir kredi çeşididir. Yeterli gelir seviyesine sahip kişilere, günlük alışverişlerinde kısa vadeli nakit sıkışıklığını gidermek üzere kullanılır. Banka tarafından verilen limitler sınırında, bireysel müşteriler, krediyi istediği zaman kullanabilme imkânına sahiptirler. Hesapta gerektiği kadar para olmadığı durumlarda, müşterinin otomatik ödeme talimatlarının yerine getirilmesi, kredili mevduat hesabının en önemli niteliklerinden bir tanesidir (Yüksel vd., 2002:301).

1.7.1.3. Kredi Kartı

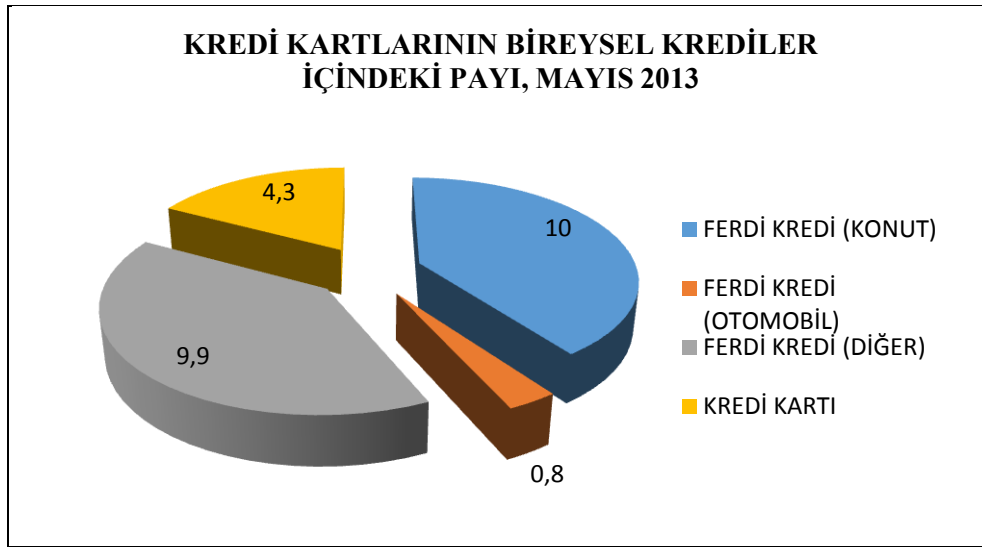
Hizmet ve mal alımı yaparken, ödeme noktalarında para yerine geçebilecek plastik kart çeşidi olarak kredi kartı, en önemli kart türüdür. Kredi kartları, bireylerin sunulan limit dâhilinde hizmet ve mal alımı yapabildikleri, gereksinim duyduklarında para çekebilecekleri kartlardır. Düşük faiz oranına sahip kredi kullanma olanağı, tanıyan kartlardır. Bu şekilde kullanımı gerçekleştirilen veya yapılan hizmet ve mal alımının taksitli ödenmesi, bankalara ciddi oranlarda faiz ve komisyon girdisi sağlamaktadır (Yereli, 2002:44).

Kredi kartlarının müşteriye getirdiği faydalar ve riskler şu şekildedir:

- Kart sahibine, kısa dönemli bir kredi kaynağı sağlamaktadır.
- Kredi kartı sahibine, borcunu, kendi plan ve bütçesine uyan taksitlerle ödeme imkânı tanımaktadır.
- Öncü bankaların kredi kartlarının dünyanın birçok ülkesinde geçerli olması, turistik ve iş gezilerinde önemli avantajlar sağlamaktadır.
- Kredi kartı sahibi, kart kullandığı için yanında taşıması gereken nakdini banka hesabında bulundurarak ek faiz geliri kazanabilmektedir.
- Kartı veren bankanın tanıdığı kimi özel nitelikli hizmetlerden, kart sahibi faydalanabilmektedir.

Kredi Kartlarının, Bireysel Krediler içindeki payı ayrıntılı olarak Şekil 1.1’de verilmiştir.

Şekil 1.1: Kredi Kartlarının Bireysel Krediler İçindeki Payı

Kaynak: TCMB (2013b); <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 19.11.2014).

1.7.2. Ticari Krediler

Ticari krediler, dokuz başlık altında toplanmaktadır. Bunlar: nakit kredi, kredili ticari mevduat, ticari kredi kartı, teminat mektubu, borçlu cari hesap, leasing, factoring, forfaiting, döviz kredileridir (Erol, 2006:120).

1.7.2.1. Nakit Kredi

Bankalarının belirli koşullarla, belli bir miktar parayı, komisyon ve faiz karşılığında kredi isteyen müşteriye ödünç olarak vermesi nakdi kredi olarak tanımlanır. Nakit krediler; kredili ticari mevduat, teminat mektubu, borçlu cari hesap biçiminde çalışan krediler, leasing, ticari kredi kartı, factoring ve forfaiting gibi farklı şekillerde verilmektedir.

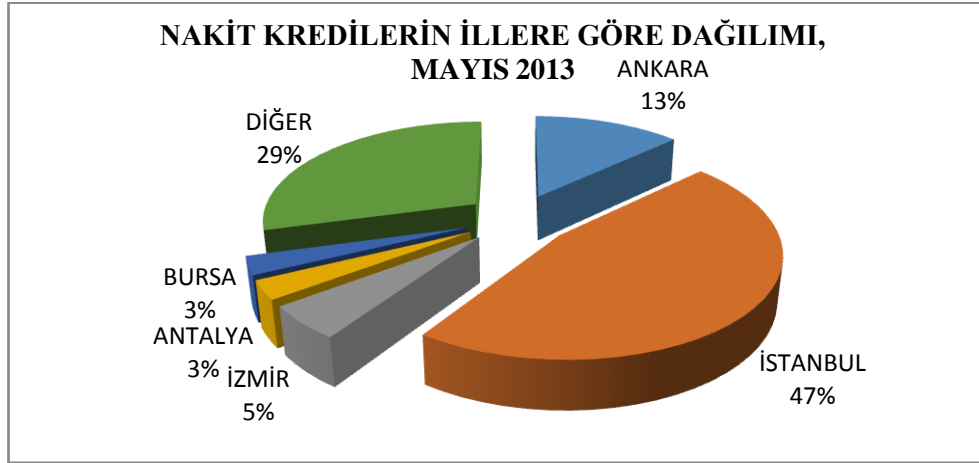
Bankaların kredi kullanırken mevzuat ve usulle, kredinin tahsis koşullarının yanında randıman ve emniyet ilkelerine de önem vermesi gerekmektedir. Müşteriye kullanılan bir kredinin, bu prensipler kapsamında piyasa şartlarına, müşterinin mali yapısına ve işgal konusuna uyumlu bir biçimde

verilmesi, zamanında ödenmesi açısından da gerekli bir ön şarttır (Erdoğan, 2002:68).

Nakit kredilerin illere göre dağılımında ilk sırayı İstanbul almaktadır. Şekil 1.2’de nakit kredilerin illere göre dağılımı ayrıntılı verilmiştir.

Şekil 1.2: Nakit Kredilerin İllere Göre Dağılımı

Kaynak: TCMB (2013b); <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 19.11.2014).

1.7.2.2. Kredili Ticari Mevduat

Kredili ticari mevduat hesabı, bir nevi açık kredi hesabı olarak tanımlanabilir. Bu hesap ile bankalar, doğrudan kredi kullanılmayı hedeflemişlerdir. Ticari kredili mevduat ile aşağıdaki işlemler gerçekleştirilebilir (Erol, 2006:131):

- Çek ödemesi
- Bankamatikten nakit çekimi
- Düzenli ödemeler için talimat
- Vergi ve SSK prim ödemesi
- Nakit ödeme
- Fatura talimatı ödemesi

Doğrudan kredi kullanımı, kredili ticari mevduat ile birlikte amaç edinilmektedir. Müşterilere, çok kısa vadeli gereksinimleri karşılamak amacıyla

verilen bir imkândır. Müşteri, verilen kredi limitini aşmayacak şekilde, arzu ettiği tutarda krediyi, hesabı açık durduğu sürece istediği an kullanabilme hakkına sahiptir.

1.7.2.3. Ticari Kredi Kartı

Türk Ticaret Kanunu'na (TTK) mensup tüzel kişiliği olan işletmelerde yer alan yöneticilerin ve gerçek kişi tacirlerin gerçekleştirecekleri harcamalar için ticari kredi kartı bankalar tarafından verilir. Kurum adına banka tarafından çıkarılan bu kredi kartları, şirketlerin yetkili olarak görevlendirdikleri yönetici ve yetkililerine kurum adına harcama yapma olanağı tanımaktadır. Ticari kredi kartının limiti, kullanılabilir limiti şekillendirmektedir. Kurum tarafından, kartın kimlere verileceği, bu kişilere ne kadar limit sunulacağı, kimlerin kartı aynı zamanda nakit çekimlerde de kullanabileceği belirlenmektedir (Ceylan, 2007:48).

1.7.2.4. Teminat Mektubu

Teminat mektupları, yapılacak olan herhangi bir işin, gerçekleştirilmesini güvenli hale getiren araçlardır. Dolayısıyla sözleşme açısından, yükümlülüğü alınan işin gerçekleştirilmesi hususunda bir güvence oluşturulmuş olur. Aynı hukuk ve kültür ortamında yer alan taraflar arasında yapılan uluslararası sözleşmelerin bulunduğu ilişkilerde, böyle bir güvence gereksinimi artmaktadır (Yüksel vd., 2002: 363).

Bankaların, yurtiçinde ve yurtdışında yer alan tüzel ve gerçek kişiler lehine bir işin gerçekleştirilmesi, bir malın teslimi veya bir borcun kapatılması gibi hususlarda, ilgili kuruma hitaben sundukları ve bu yüklenimin sağlanamaması durumunda ilk yazılı talepte, mektup ücretinin koşulsuz şartsız ödenmesi taahhüdünü kapsayan garanti sözleşmelerine, teminat mektubu adı verilmektedir.

Teminat mektupları aynı zamanda gayri nakdi kredidir. Bu nedenle, diğer kredi türlerindeki gibi teminat mektuplarının pazarlamaya sunulması aşamasında, gereken teminatların sağlanarak, güvenilir kişilerle verilmesi gerekmektedir.

1.7.2.5. Borçlu Cari Hesap

Borçlu cari hesap (BHC) kredisi, özellikle bankalar ile sürekli iletişim halinde olan endüstriyel ve ticari işletmeler uygun bir kredi biçimidir. Bu tür kredilerde, açılan kredinin sınırları içerisinde kalmak koşuluyla, müşteri istediği an, istediği miktarlarda bankadan para çekebilir ve vadesinin dolmasını beklemeden istediği miktarlarda bankaya geri ödeme yapabilmektedir. Bu kredi, işletmeler tarafından vadesi ve miktarının ne kadar olduğu tam bilinmediği durumlarda kullanılan bir kredi türüdür (Öçal ve Çolak, 1997: 192).

Bu hesaplara alınan asli teminata göre, borçlu cari hesap biçiminde çalışan hesapların gruplandırılması yapılmaktadır. İsimleri kredi karşılığında alınan teminata göre konulan borçlu cari hesap çeşitleri Tablo 1.6’da gösterilmektedir:

Tablo 1.6: BCH Çeşitleri ve Açıklamaları

BHC ÇEŞİTLERİ	AÇIKLAMALARI
Açık Kredi	Müşterinin kredi değerliliği göz önünde bulundurularak yalnızca imzası karşılığında açılır.
Nakit Karşılığı Kredi	Döviz tevdiat hesabı, TL mevduat hesabı veya yatırım hesabında yer alan hazine bonosu, devlet tahvili, repo, altın, yatırım fonu, Varlığa Dayalı Menkul Kıymet gibi menkul kıymetler karşılığında kullanılır.
Senet Mukabili Kredi	Henüz vadesi dolmamış senetlerin teminata girmesi karşılığında kullanılır.
Kefalet Mukabili Kredi	Müşteri ile beraber kredi değerliliğine inanılan kefil ya da kefiller şeklinde en az iki imza ile açılırlar.
Esham-Tahvilat Mukabili Kredi	Özel sektör tahvillerinin rehini ve borsaya kote hisse senetleri karşılığında açılır.
Emtia Mukabili Kredi	Zirai, sınai ve ticari malların rehni karşılığında açılır.
Alacağın Temliki Mukabili Kredi	Müteahhit şirketlerin bilhassa devlet ve diğer kamu kurumlarından kaynaklanmış olan alacaklarının temliki karşılığında kullanılır.
Diğer Teminatl Kredi	Bahsi geçen kredi teminatları haricinde bir teminata dayandırılan veya nakit gibi kıymetler karşılığında kullanılır.

Kaynak: Bekir Tamer Gökalp (2005); “Bilgi Teknolojilerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, s.52-53.

1.7.2.6. Leasing

Satın alma gücü yeterli olmayan olan şahıs veya şirketlerin, ihracatçı veya imalatçı firmadan temin ettikleri, ekonomik ömrü bir seneden fazla olan makine veya malları, belli bir zaman diliminde kullanım hakkının ilerleyen dönemde de mülkiyetinin devredilmesini mümkün kılan kaynak sağlama tekniğine Leasing denilmektedir (Gökalp, 2005: 55).

Leasing; bir kiralama şirketinin, kiracı konumundaki diğer şirketin, gereksinimlerine uygun bir menkul veya gayrimenkulu alıp, belli bir dönem için, kiracı konumundaki bu şirkete kullanım hakkını sağlamasıdır (Öçal ve Çolak, 1997: 195).

Kira finansmanın üç taraf vardır. Bu taraflar; kira finansman şirketi, üretici ve kiracıdır. İlk olarak 1952 senesinde, Avrupa sanayi ülkelerinde görülen bir sanayi finansman çeşidi olarak Leasing karşımıza çıkmaktadır.

1.7.2.7. Factoring

Uluslararası ticarete ihracı yapılan malın defolu olmaması şartıyla, ihracatçının ihracattan kaynaklanan alacağının, önemli bir bölümünün malın yüklenmesinin hemen arkasından, kalan bölümünün de ithalatçıdan tedarik edileceği zaman factor ismi verilen bir aracı banka aracılığıyla, ödemenin gerçekleştirilmesini sağlayan dış ticaret finansman yönetime factoring denilmektedir (Gökalp, 2005: 55).

Yapılan ihracatın kredili olduğu zamanlarda, alacağın paraya çevrilmesi yöntemlerinden bir tanesi Factoring'dir. Factoring işleminde, belli bir finansman kurumu, kendisine bağlı firmaların genelde kısa vadeli alacaklarını yalnızca bir kez ya da sürekli olarak borç ödeme tarihleri ile satın alır. Böylece bu alacakların ödenmeme risklerini de üstüne almış olur (Yüksel vd., 2002; 232).

Batı Avrupa ülkelerinde, 1950 senesinden bu yana örnekleri var olan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde hızla yayılmakla beraber ABD'de gelişim sürecini sürdürmektedir.

Tablo 1.7: Factoring Şirketlerince Kullandırılan Kredilerin Sektörlere Dağılımı

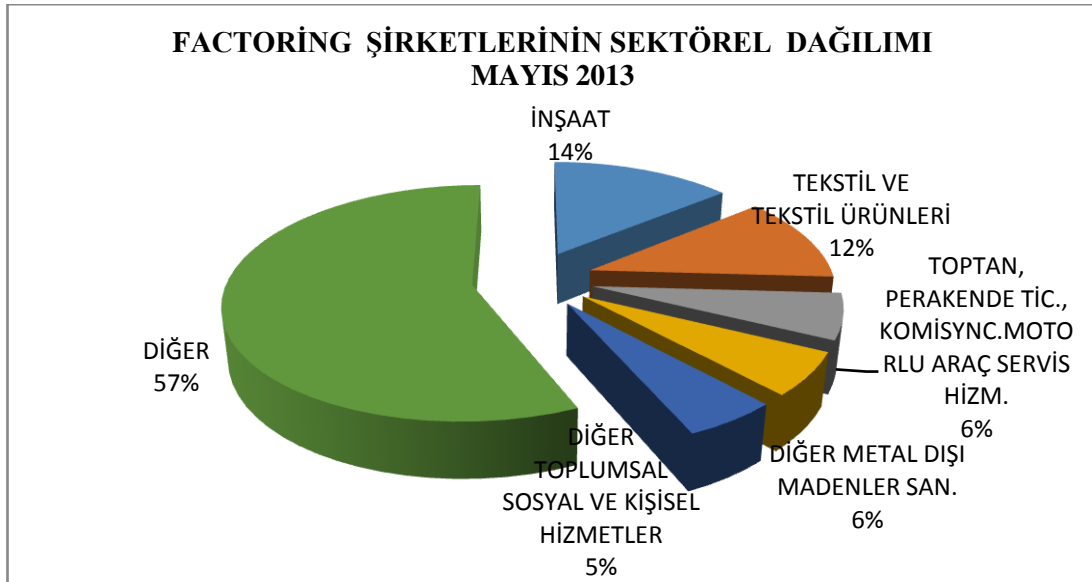
	Sektörler	Brüt Krediler(**)	Tüm Sektörler İçindeki Payı(%)
1	İnşaat	1.976.554	14,1
2	Tekstil Ve Tekstil Ürünleri San.	1.655.035	11,8
3	Toptan, Perakende Tic., Komisync.Motorlu Araç Servis Hizm.	889.492	6,3
4	Diğer Metal Dışı Madenler San.	832.308	5,9
5	Diğer Toplumsal Sosyal Ve Kişisel Hizmetler	751.974	5,3
6	Metal Ana San Ve İşlenmiş Mad. Ürt.	736.700	5,2
7	Gıda, Meşrubat Ve Tütün San.	680.944	4,8
8	Taşımacılık, Depolama Ve Haberleşme	661.317	4,7
9	Makina Ve Teçhizat San.	616.431	4,4
10	Finansal Aracılık	553.137	3,9
11	Emlak Komisyon, Kiralama Ve İşletmecilik Faaliyetleri	495.740	3,5
12	Kimya Ve Kimya Ürünleri İle Sent. Lif San.	492.003	3,5
13	Kauçuk Ve Plastik Ür. San.	465.620	3,3
14	Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayii	464.085	3,3
15	Ulaşım Araçları San.	366.619	2,6
16	Kağıt Ham. Ve Kağıt Ürnl. Basım San.	364.818	2,6
17	Elektrikli Ve Optik Aletler San.	327.363	2,3
18	Elektrik Gaz Ve Su Kaynakları	298.235	2,1
19	Tarım, Avcılık, Ormancılık	291.962	2,1
20	Nükleer Yakıt Raf. Ve Petr. Ür. Kömür Ür.	223.007	1,6
21	Ağaç Ve Ağaç Ürünleri San.	207.020	1,5
22	Sağlık Ve Sosyal Hizmetler	164.737	1,2
23	Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması	162.202	1,2
24	Otel Ve Restoranlar (Turizm)	161.217	1,1
25	Deri Ve Deri Ürünleri Sanayi	130.859	0,9
26	Enerji Üretmeyen Madenlerin Çıkarılması	61.512	0,4
27	Balıkçılık	14.636	0,1
28	Eğitim	10.708	0,1
29	İşçi Çalıştıran Özel Kişiler	4.941	0,0
30	Savunma Ve Kamu Yönetimi, Zorunlu Sosyal Güvenlik Kurumları	658	0,0
	Toplam	14.061.846	100,0

Kaynak: TCMB (2013b); <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 19.11.2014).

İnşaat sektörü, factoring şirketlerinin sektörel dağılımına bakıldığında ilk sırayı almaktadır. İkinci sırayı tekstil sektörü, üçüncü sırayı motorlu araç servis hizmetleri

almaktadır. Şekil 1.3’de factoring şirketlerinin sektörel dağılımı yüzdeler olarak verilmiştir.

Şekil 1.3: Factoring Şirketlerinin Sektörel Dağılımı

Kaynak: TCMB (2013b); <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim tarihi: 19.11.2014).

Factoring sektörünün önemli bir iş hacmi oluşturmasının nedeni, ihracat yapan işletmelere getirdiği geniş olanakları sağlamasıdır. Türkiye’deki ihracat miktarı, yıllar boyunca factoring aracılığıyla önemli oranda artış yakalanmıştır. İlerleyen zamanda biraz daha artış göstermesi beklenmektedir (Erdoğan, 2002:72).

1.7.2.8. Forfaiting

Dış ticaret işlemlerinden doğan vadeli alacakların bir uzman veya banka tarafından satın alınması temelinde dayanan, ticaret finansman yöntemine forfaiting denilmektedir (Gökalp, 2005:56). Forfaiting, özel finans kurumları ve bankalara, uluslar arası ticaretten kaynaklanan vadeli alacakların ihracatçı tarafa rücu hakkı olmadan, devredilmesidir.

Forfaiting, ihracatçı firmanın, taahhüt komisyonu ve iskonto faizi ödeyerek mal bedelini, vadesi gelmeden önce tahsil etmesine olanak sağlamaktadır. Böylece kredili ihracatın taşıdığı kur, ülke, transfer, ticari risk ve faizden koruma olanağı sağlamaktadır. Forfaiting işlemi gerçekleştiren taraf, ödenmeme riski asgari düzeye

düşürülmüş bir ticari alacağı devralmaktadır. Ayrıca, bu şirket taahhüt komisyonu, iskonto geliri ve döviz girişi sağlamaktadır.

1.7.2.9. Döviz Kredileri

Konvertibl yabancı para birimine göre düzenlenen sözleşmelere dayalı olarak kullanılan ve alacaklısına aynı şekilde dövizle ödeneceğinin garantisini sunan kredilere, döviz kredileri denilmektedir. Bankalar, borçlu sıfatıyla yurtdışından kredi alabilmektedirler. Ayrıca bankalar, bu şirketler tarafından yurt dışından temin edilen emtia, prefinansman ve kabul kredilerine aracılık yapabilirler (Gökalp, 2005:57).

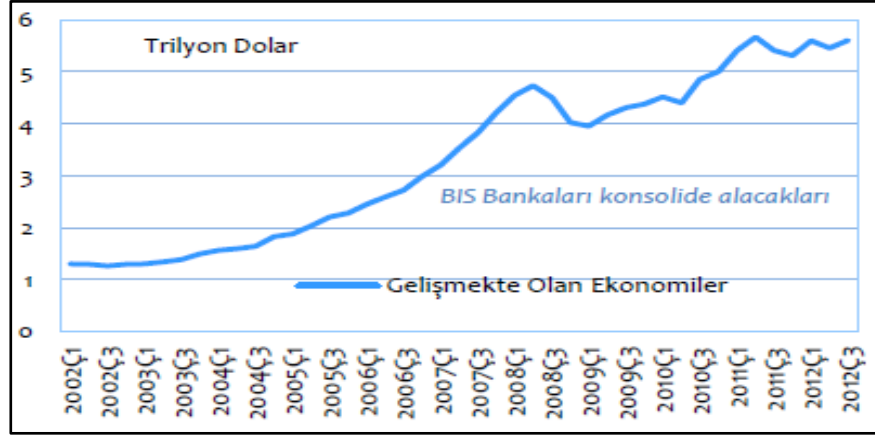
1.8. Türkiye'deki Kredi Hacmi

2012 senesi itibariyle, Türkiye ekonomisinin dış kaynak ihtiyacı sürmektedir. Ancak, global finansal şartlar ve yurtiçi makroekonomik ve finansal durumu göz önünde tutulduğunda, finansman sıkıntısı yaşanmayacağı öngörülmektedir. Doğrudan yatırımların ve şirket borçlanmalarının, özel sermaye akımlarının bileşenlerinde önemini koruduğu gözlemlenmektedir (Babuşçu, 2005: 65).

Küresel krizin ardından uyumlu para politikası ile birlikte ekonomiler gelişmekte ve genişlemektedir. Bu durumda faiz oranları da oldukça düşük seviyelerde gezinmektedir. Yükselen sermaye hareketleriyle artan çapraz kur hareketleri, kimi ekonomilerin para birimlerine karşın, arbitraj imkânında yükselişe neden olmuştur. Ülkede izlenen politika ile faiz oranının paralellik gösterdiği, temel küresel para birimlerine ve ilişkili ülkelerin mevduat faiz oranlarına bakıldığında görülmektedir. Bu durumda, sermaye akımları sonucunda nominal kur düzeyinin göreceli olarak belli seviyelerde tutulabileceğine yönelik beklentisi bulunan ekonomilere karşın, carry-trade imkanlarının yükselmesine sebep olmaktadır (BDDK, 2012:3).

2012 senesinin ikinci çeyreğinden bu yana, BIS tarafından kayda alınan bankacılık istatistikleri, bankaların sınır ötesi alacaklarında bir yükseliş olacağını öngörmektedir. Özellikle, bankacılık sistemindeki kırılmalıkların artmasına, Avro Bölgesi'nde yaşanan sorunlar sebep olmuştur (BDDK, 2012:6).

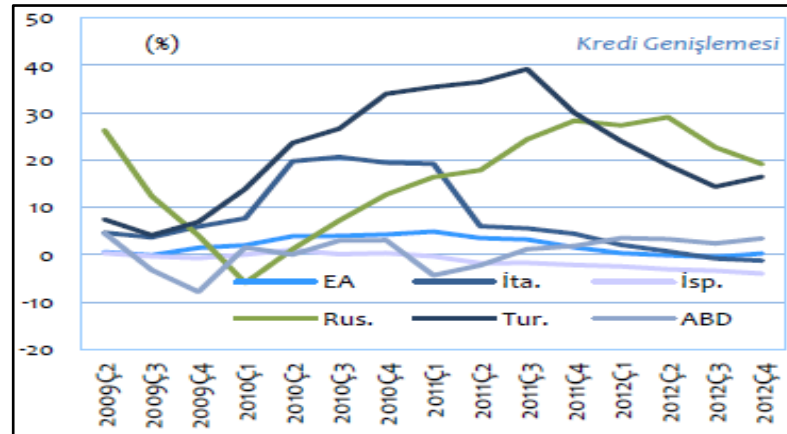
Şekil 1.4: BIS-Sınırötesi Banka Alacakları

Kaynak: BDDK (2012); Finansal Piyasalar Raporu, Sayı: 28.

Türkiye ve Rusya'nın büyüme performansı ve kredi hacminin genişlemesi açısından ABD ve AB ekonomilerinin üzerinde bir seyir göstermiştir. Küresel krizin ardından, finansal ve ekonomik piyasalar açısından önemli bir risk alanı olan Avro Bölgesi'ndeki kamu borç krizi, çevre ekonomileri olan Türkiye ve Rusya'yı da belli oranda etkilemiştir. Bu iki ülkenin ekonomilerinin büyüme hızlarında göreceli bir azalma gözlemlenmiştir (BDDK, 2012:6)

Şekil 1.5: Kredi Genişlemesi

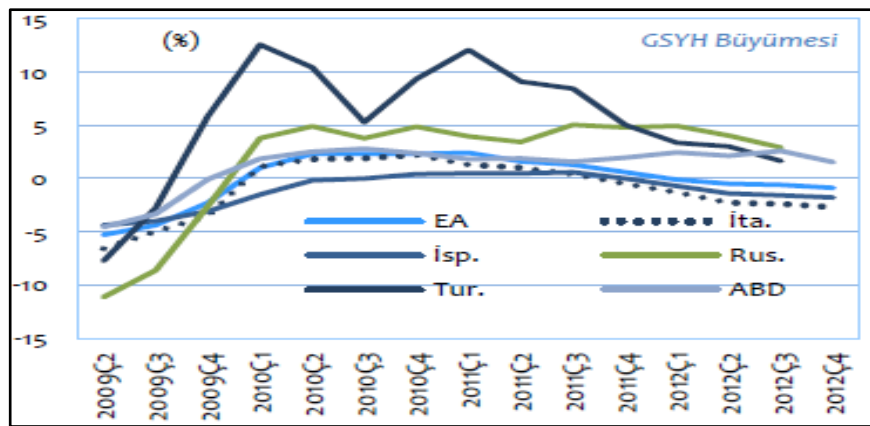
Kaynak: BDDK (2012); Finansal Piyasalar Raporu, Sayı: 28.

Küresel likidite şartlarının gelişimi ve yurtiçi faiz seviyeleri, Türkiye'de ve Rusya'da iç talebe destek olacak şekilde bir gelişim göstermiştir. Bu ekonomilerde büyüme durumunu korumakta iken, kredi hacminin de genişlemesi devam

etmektedir. Kamu kesimi müdahalelerinin hassas bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Çünkü krizin, merkez ekonomilerinin uluslar arası rekabet seviyesini yükseltmemesi ve gerekli büyümenin sağlayamama açısından gereklidir. Bu durumun bir sonucu olarak yurtiçi görünümü zayıf durmakta ve yatırımcı güveni sarsılmaktadır. Böylece de kredi darlığının arz ve talep yönlü sebeplerle gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir (BDDK, 2012:6).

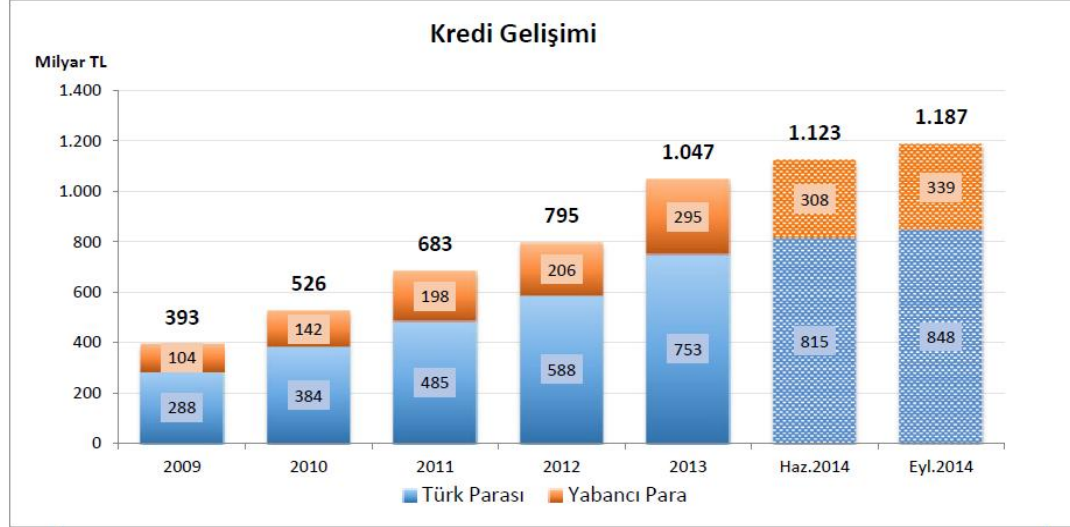
Şekil 1.6: Büyüme

Kaynak: BDDK (2012); Finansal Piyasalar Raporu, Sayı: 28

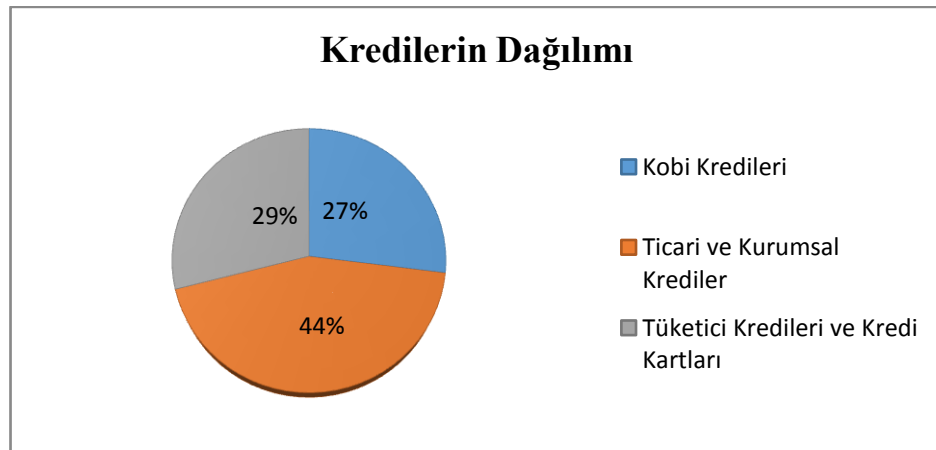
Küresel belirsizlikler 2014 yılının ilk çeyreğinde önemini korumakta ancak, küresel piyasalardaki oynaklık azalmaktadır. Kredi büyümesi yıllık düzeyde yavaşlamasının nedeni, küresel belirsizliklerin etkisini sınırlamak amacıyla kamu kesimi tarafından alınan tedbirler ve ihtiyati düzenlemelerdir. Bu yapılan düzenlemelerle, bankacılık sektörü kısa sürede ve istenen yönde ilerleme sağlamıştır. 2014 yılının ilk çeyreğinde bireysel krediler ise daralırken, ticari krediler, toplam aktiflerden daha hızlı artış göstermiştir (TBB, 2014:1).

2014 yılının ilk çeyreğinde Türkiye’de, ekonomik faaliyetler beklenenden daha canlı seyir izlemiştir. Ülkede, kredi hacmi ve sanayi üretimi artmış, enflasyon ise yükselmiştir. Ayrıca, kamu maliyesinde disiplin korunmuş olup; cari işlemler açığı daralmıştır (TBB, 2014:1).

Şekil 1.7: Kredi Gelişimi

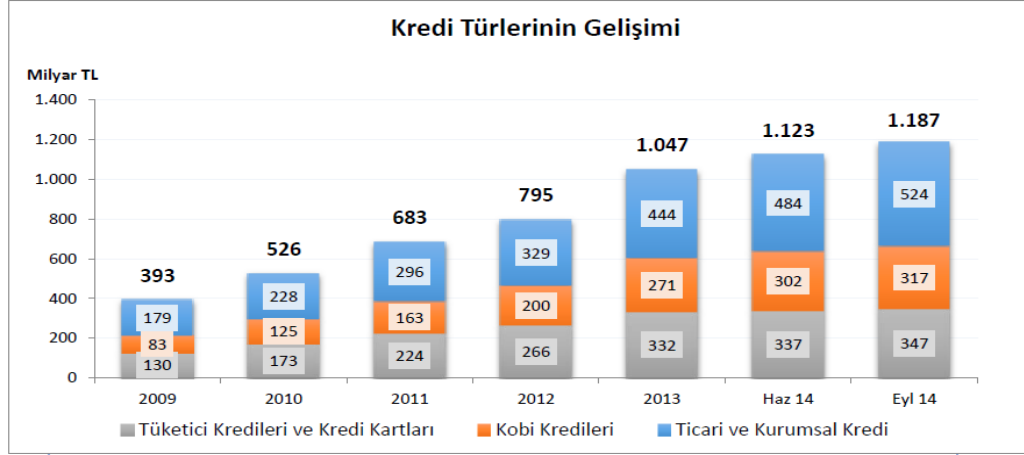
Kaynak: BDDK (2014); “Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri” <http://www.bddk.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 18.12.2014).

Eylül 2014 döneminde, toplam kredi tutarı 1,19 trilyon TL’ dur. Bu tutarın 848 milyar TL’si Türk parası kredilerden, 339 milyar TL’si yabancı para kredilerden oluşmaktadır (BDDK, 2014: 10).

Şekil 1.8: Kredilerin Dağılımı

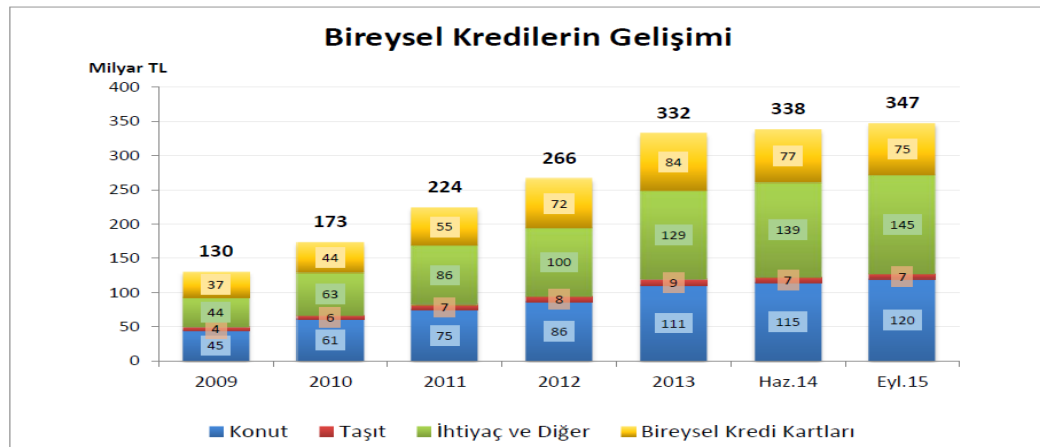
Kaynak: BDDK (2014); “Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri” <http://www.bddk.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 18.12.2014).

Kredilerin içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %44, Kobi kredilerinin payı %27 ve tüketici kredilerin (kredi kartları dâhil) payı %29’ dur (BDDK, 2014: 10).

Şekil 1.9: Kredi Türlerinin Gelişimi

Kaynak: BDDK (2014); "Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri" <http://www.bddk.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 18.12.2014).

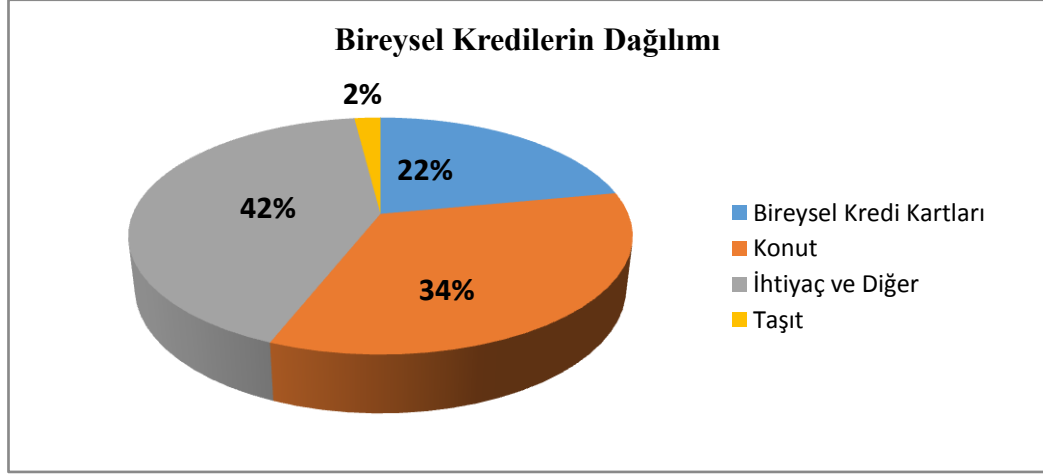
Eylül 2014 döneminde ticari ve kurumsal krediler 524 milyar TL, Kobi kredileri 317 milyar TL ve tüketici kredileri ve kredi kartları 347 milyar TL kullanılmıştır (BDDK, 2014: 11).

Şekil 1.10: Bireysel Kredilerin Gelişimi

Kaynak: BDDK (2014); "Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri," <http://www.bddk.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 18.12.2014).

Eylül 2014 döneminde tüketici kredileri, bir önceki çeyreğe göre artarak 347 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Konut kredisi, kredi kartları ile ihtiyaç ve diğer tüketici kredileri sırasıyla 120 milyar TL, 75 milyar TL ve 145 milyar TL olarak belirlenmiştir (BDDK, 2014: 12).

Şekil 1.11: Bireysel Kredilerin Dağılımı

Kaynak: BDDK (2014); "Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri," <http://www.bddk.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 18.12.2014).

Bireysel krediler içerisinde ihtiyaç ve diğer tüketici kredilerinin payı %42, konut kredisinin payı %34, kredi kartlarının payı ise %22 olarak hesaplanmıştır (BDDK, 2014:13).

2. KREDİ PİYASASININ İŞLEYİŞİ

Bankaların kredi hacimlerini, kredi talebi ve kredi arzı belirlemektedir. Bu nedenle kredi hacminin gelişimini anlamak için, kredi piyasasının işleyişini, kredi arzı ve kredi talebi cephesinden etki eden faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Kredi arzını ve talebini etkileyen faktörler, ekonomi literatüründe “parasal aktarım mekanizmaları” çerçevesinde geniş olarak anlatılmaktadır. Ekonomilerde, parasal otoritenin “para arzı” na veya “faiz oranları” na müdahalesinin ekonomik aktiviteyi (büyümeyi ya da istihdamı) etkilemesine olanak sağlayan mekanizmalar Parasal aktarım mekanizmalarıdır. Bu bölümde parasal aktarım mekanizmaları açıklanarak kredi piyasasının işleyişi hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Parasal Aktarım Mekanizmaları Çerçevesinde Kredi Piyasasının İşleyişi

Ekonomilerinde uygulanan para politikaları, reel ekonomi ve fiyatları, çeşitli kanallar aracılığıyla çoğunlukla uzun, farklı ve önceden tahmin edilemeyen bir gecikme şeklinde etkilemektedir. Para politikasının aktarım kanallarından olan Bilanço kanalı ve banka kredileri kanalı hakkında ayrıntılı bilgi verilmeden önce bu konuyla ilgili teorik yaklaşımlardan kısaca bahsedilecektir. Bu çerçevede, Miktar Teorisinin belirttiği doğrudan aktarım mekanizması, Keynesgil görüşü temsil eden dolaylı aktarım mekanizması ve Monetarist görüşü yansıtan Nispi Fiyatlar Teorisine değinilecektir.

Klasik Miktar Teorisine göre, parasal değişmeler, sadece fiyat düzeyini etkilemekte uzun vadede ekonominin reel kesimini etkilemektedir. Bu yargıya göre para, uzun vadede yansızdır. Ancak bu durum uygulama süresi içerisinde değil, sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle dinamik etkileşim açıklanmamıştır. Dolayısıyla bu durum doğrudan aktarım mekanizması olarak da adlandırılmıştır. Doğrudan aktarım mekanizmasının eleştirilen yönleri: aktarım değişkeni olarak sadece para miktarının kullanılması ve reel etkileri açıklayan faizin dikkate alınmamasıdır (Cengiz, 2009:227).

Keynesgil görüşte, aktarım mekanizmasını, faiz kanalı üzerinden değerlendirmektedir. Bu görüşte, izlenen para politikası, ekonomilerde ilk olarak faiz oranlarını değiştirmekte, faizdeki bu değişimler de yatırımcıları direkt etkilemektedir. Bu nedenle bu görüş, dolaylı aktarım mekanizması olarak da adlandırılmaktadır. Para politikasının reel etkilerinin ortaya çıkmamasının nedeni, para talebinin, faiz esnekliğinin sonsuz (likidite tuzağı) ve yatırımların faiz esnekliğinin sıfır olmasıdır. Keynesgil görüşün eleştirilme nedenleri arasında, parasal aktarım mekanizmasının yatırım olanağının, para ve tahvil ile sınırlandırılmış olması, kredi piyasasındaki işlemlerinin dikkate alınmaması, bankalara pasif rol verilmesi ve faizin vadesi üzerinde durulmamış olması sayılabilir (Cengiz, 2008: 116-118).

Monetarist görüşte ise aktarım mekanizmasının içine, para ve tahvilin yanında reel varlıklar da katılmaktadır. Bu görüşte aktarım mekanizmasının tanımı, para arzındaki artışların, portföy içerisindeki varlıkların bileşimini değiştirerek reel ekonomi ve fiyatları etkilemesi şeklinde yapılmaktadır. İktisadi ajanlar, optimal bir portföy yaratmak için, portföylerini çeşitli varlıklar arasında paylaşırlar. Merkez bankasının uyguladığı politikalardan, oluşturulan optimal varlık yapısı etkilenmektedir. Örneğin merkez bankası piyasadaki menkul kıymet satın alırsa, menkul kıymet satanların portföyündeki para miktarı artacaktır. Menkul kıymete olan talebin artması, fiyatları arttırırken, diğer taraftan faizleri düşürmektedir. Varlıklar içerisinde paranın marjinal getirisinin azalmasıyla, portföyler yeniden düzenlenmektedir. Bu durumda, fiyatları artan finansal varlıkla, fiyatları nispeten düşen reel varlıkların değişimi başlamaktadır. Talep reel varlıklara yönelince, fiyatlar artıracak ve bunun sonucunda üretim daha karlı bir hale gelecektir. Ayrıca yatırım ve tüketim harcamaları, azalan faizler nedeniyle, artmaktadır. Böylece, toplam talep genişlemekte ve ekonomide canlanma yaşanmaktadır (Cengiz, 2009:227-228).

Monetaristlere göre, kısa vadede para politikası, reel ekonomi üzerindeki etkilerini göstermektedir. Uzun vadede reel milli gelir tekrar aynı düzeye dönmektedir. Böylece, fiyat düzeyi para miktarındaki artış ile aynı oranda değişim göstermektedir. Bir başka deyişle, para politikası üretim üzerinde geçici, fiyatlar üzerinde kalıcı etkiler yaratmaktadır (Cengiz, 2008: 119-123).

Türkiye’de gelişim sürecindeki piyasalar olarak, para ve kredi piyasaları gösterilebilir. Kredi piyasasında gözle görülür bir canlanma, 2005 senesinden sonra yaşanmıştır. Bu canlanmanın oluşmasında, pek çok sektöre krediler açılarak gereken yabancı sermayenin ortaya çıkması etkili olmuştur. Türkiye’de kredi piyasası incelemek için gerçekleştirilen pek çok çalışmadaki genel yargı, kriz dönemlerinde sektörlere açılan kredilerin artmasının sektörlere olumlu etki yaratacağı yönündedir. Kısa vadeli faiz oranlarının azaltılması ve orta ve uzun dönemli kredi faizlerinin düşürülmesi, para politikasının ekonomide hedeflediği genişlemeyi ortaya çıkarabilmesi için istenmektedir (Çamoğlu ve Akıncı, 2012:208).

Kredi yaklaşımına göre, para ve tahville beraber analizlere, krediler de parasal aktarım mekanizmasına dahil olmaktadır. Bankaların, kredi yaklaşımı konusunda, kredi ve para yaratma fonksiyonu bulunmaktadır. Para politikası, bankaların yükümlülüklerine ve varlıklarına etki ederek çalışmaktadır. Dolayısıyla kredi yaklaşımı, banka kredileri faiz oranlarının, para piyasası faiz oranlarından çok daha farklı hareket edeceğini tahmin eder. Böyle bir durumda nominal harcamalarda ortaya çıkan değişmeyi ölçer (Dale ve Handle, 1993:479).

Para politikası aktarım süreci çerçevesinde bankaların aktif rol almalarını sağlayan şartların en önemlilerinden biriside, dış finansman hakkında banka kredilerine bağımlı iktisadi birimlerin mevcudiyetidir. Bu durumda, bankaların kredi arz farklılaşmalarının sonuçlarından, bu tarzdaki ödünç alıcılar direkt etkilenmektedir. Böylece banka kredi kanalı yoluyla bir aktarım süreci başlatmış olacaktır. Fakat bu koşullarda, farklılaşmaların, reel ekonomiye çeşitli etkileri olacaktır. Banka kredilerine, kimi ödünç alıcılar bir finansman kaynağı olarak, bağımlı durumdadır. Bu durum, asimetrik enformasyon probleminden doğmaktadır. Bu anlayışın ana merkezinde bankaların, şirketlerin şartlarına ait bilgileri başka finansal araçlara oranla daha kısa zamanda ve daha az maliyetle elde etmeleri yatmaktadır. Bu koşullarda, banka kredileri, büyük şirketler bakımından ciddi finansman kaynağı olmaktadır. Bu süreçte bankaların, başka finansal kurumlara oranla daha hızlı bilgi edinme avantajlarının olması, küçük işletmelere daha uygun

şartlarda kredi imkânı sunmalarını sağlamaktadır (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008:119).

Para politikası uygulamalarından, bankacılık kredi miktarının etkilenmesinin nedeni, ödünç verilebilir fon arzının başka finansal aktifler ile ikame esnekliğinin tam olmamasından kaynaklanmaktadır. Kredi kanalının reel ekonomideki etkilerini fazlalaşmasının nedeni, bankalar ve işletmeler bakımından kredilerin başka finansal aktifler ile ikame esnekliğinin bulunmamasıdır. Kredi kanalıyla beraber faiz kanalını, temel kabul eden klasik para yaklaşımının haricinde, para politikalarının reel ekonomiye etki edebileceği farklı kanalların bulunduğu ortaya çıkmıştır (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008:120).

Kredi kanalı, faiz kanalının bir alternatifi olarak görülmemelidir. Kredi kanalı, para politikası değişimlerinin, harcamalara etkisini gösteren, ek bir kanaldır. Fakat kredi kanalının, klasik faiz kanalında sebep olduğu bazı değişikliklere değinilmektedir. Bu değişiklikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008:120):

- IS-LM dengesinde, para politikası transfer sürecinde para talebinin esnekliği ön plana çıkmaktadır.
- Kredi piyasası, şokları incelenebilir hale gelmiştir.
- Kredi piyasasına etki eden bir şokun, üretimdeki etkileri tamamen yok edilememektedir.
- Kredinin ayrı bir varlık şeklinde tanımlanması ile beraber likidite tuzağı analizi tartışmalı hale gelmiştir.
- Varlık piyasalarında, kanuni karşılık oranlarında oluşan değişimler incelenebilir hale gelmiştir.

2.1.1. Bilanço Kanalı

Bilanço kanalı, kredi piyasasında yaşanan asimetrik bilgi sorunundan dolayı, dış finans priminin, borçlananın finansal konumuna göre olması temeline oturtulmuştur. İşletmelerin sahip oldukları likit varlıkların ve teminat olarak görülen

diğer varlıkların değerinin yüksek olması nedeniyle ters seçim olasılığı düşmektedir. Ters seçim olasılığının olması durumunda, borç verenin maruz kalacağı kayıp sınırlı miktarda olacaktır. Dolayısıyla da, borçlanmak isteyen işletmenin, daha kolay kredi bulabilmesi ve ödemekle yükümlü olacağı dış finans priminin çok daha düşük seviyelerde olması beklenir. Bununla birlikte, işletme sahiplerinin işletmelerine koymuş oldukları öz sermaye oranlarının düşük olması, riski yüksek projelere yatırım gerçekleştirmeleri eğiliminde olmaları, aynı zamanda ahlaki tehlike sorunun yükselmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla borçlanmak isteyen işletmenin kredi alabilmesi zorlaşır ve ödemek yükümlü olacağı, dış finans priminin çok daha fazla olması beklenir. İşletmelerin harcama ve yatırım kararlarına, dış finans priminde yaşanan artış ve de azalışlar etki ederek, para politikası değişimlerinin, ekonomiye olan etkisini hem güçlendirmekte hem de genişletmektedir (Mishkin, 1996:48).

Parasal şoklar nedeniyle faiz oranlarının değişmesi, bilanço kanalına göre, kredi kullanan firmaların borç yükünü ve varlıklarının değerini değiştirmektedir. Faiz oranları yükseldiği zaman, firmaların borçlarından kaynaklanan faiz ödemeleri artarken, varlıklarının değeri azalmaktadır. Böyle bir durum firmaların kredibilitelerini olumsuz yönde etkileyecektir. Artan risk algılamaları paralelinde, bazı firmaların, özellikle banka kredisine mecbur olan KOBİ'lerin, banka kredisi kullanması zorlaşmaktadır. Bu durumda, firmalar kredi kullanabilmek için ek bir maliyete katlanmak zorunda kalacaklar bu da kredi faiz oranlarının yükselmesiyle sonuçlanacaktır (Özgür, 2011:32).

Firmalar için olduğu gibi hanehalkı açısından da bilanço kanalının, ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Hanehalkının borç yükü, tıpkı firmaların borç yükünde olduğu gibi, faiz oranlarındaki değişimlerden etkilenmektedir. Hanehalkının varlıklarının büyük kısmı, konut ve dayanıklı tüketim malları gibi ikincil piyasası sınırlı olan varlıklardan oluşmaktadır. Dışsal bir şok karşısında hanehalkı, varlıklarını satışa çıkarsa dahi, gelir akımındaki bozulmayı engellemeyecektir. Ayrıca, kredi piyasasında, kredi miktarının azalmasının nedeni olarak, hanehalkı bilanço kanalı çerçevesinde, bankanın hane halkına kredi vermek istememesi ve hanehalkının harcama eğilimindeki azalma gösterilebilir Bu nedenle,

hanehalkı bilanço kanalı, toplam kredi talebindeki azalmayı açıklayan temel unsurlar arasında gösterilebilir (Mishkin, 1996:49).

Para politikası farklılaşmalarının, bilanço kanalında, işletmelerin kredi kullanma potansiyelleri ve bilançolarındaki etkileri görülmektedir. Para politikalarında, temel kabul edilen işletmelerin faiz ödemeleri ve gelirlerinde yaşanan değişimlerdir. Sıkı para politikalarının, kredi kullanan işletmelerin faiz ödemelerini yükselttiği durumlarda, işletmelerin gelirlerinin aynı oranda artmazsa, harcama ve büyüme potansiyellerinde düşüş görülmektedir. Bununla birlikte, bankacılık sisteminden piyasalara yönelik kredi arzında, azalış yaşanmasının nedeni, pek çok işletmenin kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunlardan kaynaklanmaktadır (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008:121).

2.1.2. Banka Kredileri Kanalı

Bankalar, fon ihtiyacı olanlarla, fon fazlası olanların, kesişim noktasıdır. Aynı zamanda merkez bankalarının politika kararları, hanehalkı ve işletmelerin harcama kararları üzerinde etkili bir unsurdur (Kasapoğlu, 2007:25).

Banka kredileri ve mevduatları, başka tasarruf ve borçlanma araçlarıyla tamamen aynı özellikleri gösterdiğinden, bu araçlar arasında hiçbir getiri farkı yaşanmamaktadır. Bütün bu araçların tam ikamesinin bulunduğu bir piyasada bankalar pasif rol almaktadır. Parasal aktarımda, banka tutumlarından tamamıyla bağımsız şekilde çalışmaktadır. Fakat günümüzde, başka tasarruf ve borçlanma araçları, banka mevduatlarını ve kredilerinin yerini tam anlamıyla dolduramamaktadır. Bunun nedeni bankaların, kredi piyasası içindeki asimetrik bilgi sorununu azaltmasıdır. Pek çok piyasada olduğu üzere, borçlanan ile borç veren kişi ya da kurum arasında asimetrik bilgi sorunu, kredi piyasasının da etkin bir şekilde çalışmasına engel olmaktadır. Bu tip ortamlarda bankalar, gözetleme, takip etme, değerlendirme konularında sergiledikleri uzman davranışlarıyla, bu tip sorunları azaltarak kredi piyasasının etkili bir şekilde çalışması konusunda önemli bir görev üstlenirler (Kasapoğlu, 2007:25).

Bankalar kredi tayinlaması ile kriz dönemleri başta olmak üzere, asimetrik bilgi sorununu çözmeye çabalarlar. Türkiye’de kredi tayinlaması, özellikle tasfiye durumundaki kredilerinin ölçeğine göre farklılık göstermektedir. Bu durumda, kredi kanalının etkin çalışmasına engel olmaktadır. Türkiye’de daha etkin bir kredi kanalı asimetrik bilginin yok edilmesi ile mümkün olabilir (Altunöz, 2013:18).

Para politikası uygulamalarının kredi arzındaki etkileri, banka kredi kanalı yaklaşımında önemli olan konudur. Dolayısıyla sıkı para politikaları, banka kredi arzında ve banka mevduatlarında azalışa sebebiyet vermektedir. Yatırım harcamalarıyla çıktı seviyesine, kredi arzında görülen azalış da olumsuz etki etmektedir. Aynı zamanda bankalar, sıkı para politikalarının oluşturduğu etkileri, mevduat dışı kaynaklarla denetim altında aldıklarında, banka ödünçleri kanalının etkisini otomatik azalmaktadır. Banka ödünçleri kanalında, para politikalarının işletmeler ve hanehalkları üzerinde yarattığı etkilerin, yanında finansal araçlardaki etkilerine de dikkat çekilmektedir (Aklan ve Nargeleçekenler, 2008:121).

2.2. Kredi Çökmesi

Kredi çökmesi, piyasadaki kredi hacminin azalmasıdır. Kredi çökmesi, bankaların kredi kullanırmak istememesinden kaynaklıdır. Bankaların kredi kullanırmak istememesine yol açan iki unsur bulunmaktadır. Bunlar (Cantor ve Wenninger, 1992:1);

- Kendi bilançolarının zayıflığı
- Borç kullanırmakları kesimin finansal durumuna ilişkin endişelerdir.

Kredi çökmesinde piyasada mevcut olan faiz ve kredi miktarı arasındaki ilişki değişmektedir. Bu değişime iki unsur neden olmaktadır. Bunlar (Cantor ve Wenninger, 1992:1);

- Kredi arzının sola kaymasına bağlı olarak herhangi bir faiz oranına karşılık gelen kredi miktarı azalmaktadır. Bu durumda kredi piyasası yeniden dengeye gelirken fiyat mekanizması çalışmaktadır.

- Kredi piyasasında faiz oranı-kredi miktarı arasındaki ilişki kopabilmektedir. Bu durum bankaların, kullandıkları kredinin miktarını tayinlemesinden kaynaklanmaktadır. Kredi tayinlemede, kredi piyasasının normal işleyişi dışında gelişen ve fiyat (faiz oranı) mekanizmasının kredi piyasalarında oluşan sorunları çözemediği bir durum söz konusudur.

Kredi çökmesi, banka kredi kanalı ve bilanço kanalı ile yakından ilgilidir. Asimetrik bilgi ise bu durumun en önemli faktörüdür. Asimetrik bilgi, kredi arz ve talep tarafının risk algılarını arttırmakta ve bilanço kanalını etkin hale getirmektedir. İşletmelerin kredi talep edebilmek adına gösterdikleri varlıkların değeri düşürmesi sonucunda bankaların kredi arzı olumsuz yönde etkilenmektedir. Aynı şekilde bankalara kredi sağlayan işletmelerinde kredi arzlarını olumsuz yönde etkilenmesinin nedeni, bankaların krediye ihtiyaç duydukları dönemde, gerek varlıklarının gerekse sermayesinin yetersiz ve kalitesiz olmasıdır. Bankaların kredi ihtiyaçları ancak yüksek maliyetli olarak sağlanabilmektedir. Bankaların yüksek maliyetli kredi sağlaması, bankaların müşterilerine de yüksek maliyetli kredi sunması, anlamına gelmektedir.

Ekonomik daralma dönemlerinde işletmeler daha çok kredi talebinde bulunmaktadır. Ancak banka müşterilerinin, kredilerini ödeyemez duruma düşmeleri, bankaların sermayesinde azalmalara yol açacaktır. Bankaların sermayelerindeki bu önemli azalışlar bankaların kullandırmak istediği krediyi sınırlayacaktır bu durum ise bankaların kredi arzını daraltacaktır.

1980'lerde birçok ülkede bankacıların, aktifleri risk sınıflandırmasına tabi tutmaya başlamasının nedeni olarak, bankacılık alanına risk tabanlı sermaye zorunluluğunun gelmesi gösterilebilir. Bu uygulama kapsamında, bankanın sermayesi, riskli aktifler dikkate alınarak tekrardan hesaplanmaktadır. Bundan dolayı, başka aktiflere oranla riski yüksek olan krediler profili, sermayenin üzerinde aşağı yönlü bir baskı meydana getirmektedir. Dolayısıyla, bankalar, piyasada risk faktörünün yükseldiği dönemlerde, kredi portföyünden daha az riskli olan menkul kıymetler portföyünü doğru yönelmektedir. Bu özellikle sermaye yeterlilik düzeyi düşük olan bankalarda daha belirgin şekilde görülmektedir. Sektörün çoğunluğunda

sermaye yeterliliği düşükse finansal şartların zorlaştığı dönemlerde, sermaye yeterliliği konusu kredi çökmesine sebebiyet verebilecek oranda ciddi bir konu haline gelebilmektedir (Özgür, 2011:41).

2.3. Kredi Tayınlaması

Kredi tayınlaması, bankaların ahlaki tehlike nedeniyle, piyasada yüksek maliyetli kredi talep eden müşterilerin olmasına karşın, kredi vermek istememesi durumudur. Bununla birlikte bankaların kaliteli olana yönelim eğilimi de kredi tayınlamasına neden olmaktadır. Bankalar yüksek maliyetli kredi kullanmak isteyen müşterileri, riski yüksek olduğu için tercih etmemektedir. Bunun yerine, varlıkları yeterli düzeyde olan, kredi puanı yüksek dolayısıyla riski düşük olan müşterileri tercih etmektedir. Bu durum piyasada, bağımsız olmakla birlikte daha çok bankaların iç dinamikleriyle ilgilidir.

Kredi tayınlamasında şu özellikler mevcuttur (Stiglist ve Weiss, 1981:393);

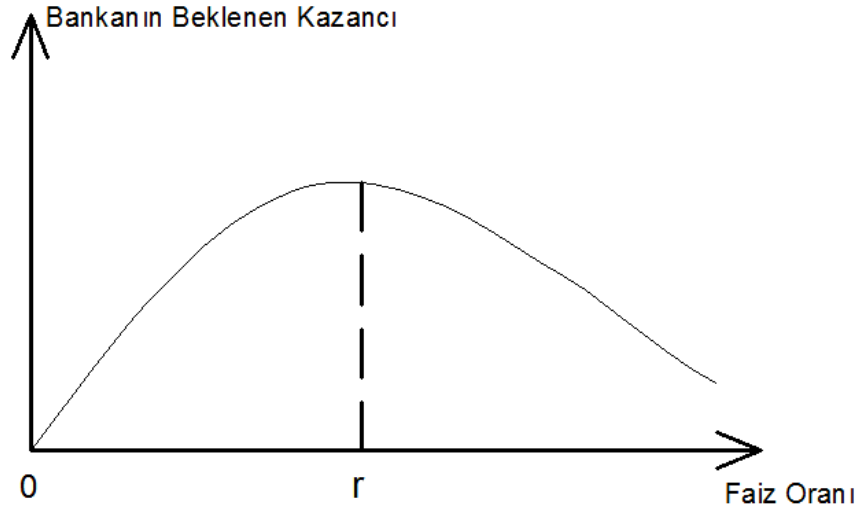
- Görünüş itibariyle benzer özelliklere sahip müşterilerden bazıları kredi kullanabilirken, bazılarının aynı ya da daha yüksek faiz oranından borçlanamaması,
- Bazı müşterilerin ise mevcut faiz oranında talep ettiğinden daha az borçlanması söz konusudur.

Kredi piyasasında, kredi tayınlaması, asimetric bilgi sebebiyle ortaya çıkan ters seçim sorununun sonucudur. Kredi piyasasında talebin arz üzerinde seyretmesidir. Başka bir ifadeyle, borç talep edenlerin cari faiz oranında ya da yüksek faiz oranında ödemeyi kabul etseler bile istedikleri kadar borçlanamamaları halidir (Özgür, 2011:6).

Stiglitz ve Weiss (1981), tarafından gerçekleştirilen bir araştırmalarında, riski yüksek olan ve kredi talebinde bulunan müşterilerin yüksek faiz oranında kredi almaya, riski düşük olanlara göre daha istekli davranmalarından ötürü, bankaların bu yüksek risk grubunda olan müşterilerine, faiz oranlarını yükseltmelerinin, ters seçim problemini daha çok artırdığı tespit edilmiştir. Bunun sonucunda kredi verenlerin,

fazla talebi, faiz oranlarını yükseltmek yerine kredi tayinlaması ile yok etmeye çalışmaları daha kabul gören bir yöntemdir. Bu kapsamda, bankalar kredi verirken geri ödeme ihtimalleri yüksek olan borçluları belirlemek isteyecektir. Dolayısıyla da farklı tekniklerle, kredi talebinde bulunan müşterilerini ayırtmaya çalışacaklardır. Yüksek faiz ödemeyi göze alan müşterilerin risk durumları diğerlerine oranla daha yüksek olabilmektedir. Krediyi geri ödeme ihtimallerinin düşük olduğunu bilen müşteriler, yüksek faiz oranını kabul etmektedirler. Bundan dolayı da faiz oranları arttıkça borçlananların ortalama risk durumu yükselecek olup; büyük ihtimalle de bankanın kar oranı azalacaktır. Sonuç olarak, talep ve arz klasik iktisat kuramında olduğu üzere, denge, piyasada kuralları kapsamında meydana gelmez ve kredi tayinlaması durumu oluşur. Banka, aşırı kredi talebi ile karşı karşıya kaldığı durumlarda faiz oranlarını yükseltebilir ancak, kar oranını yükseltemez (Özgür, 2011:7).

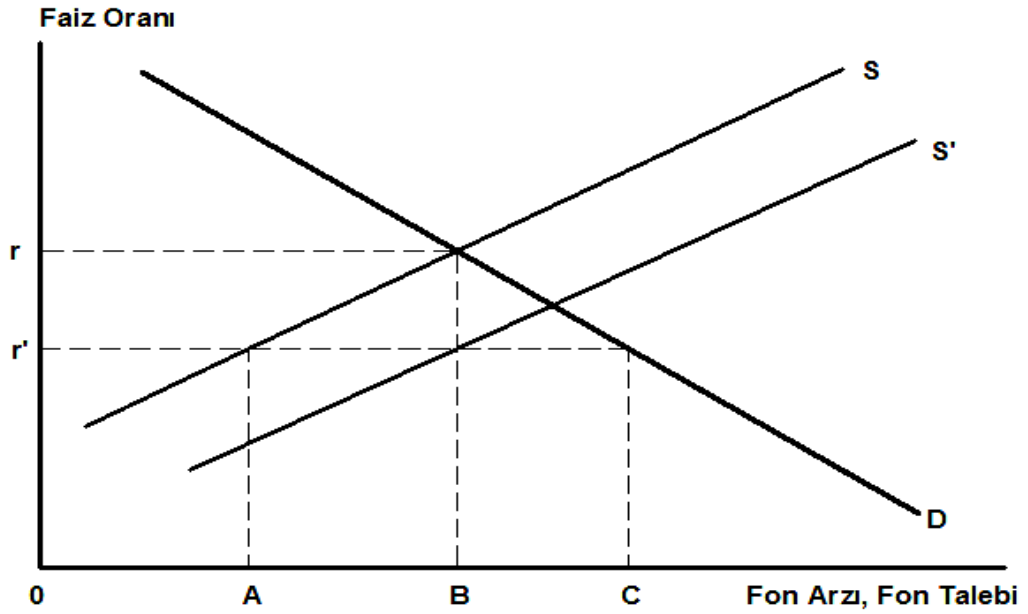
Şekil 2.1:Bankanın Beklenen Kazancını Maksimize Eden Faiz Oranı

Kaynak: Utku Altunöz (2013); “Türkiye’de Banka Kredi Kanalınnın Etkinliği Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Kredi Tayinlaması,” *Akademik Bakış Dergisi*, <http://www.akademikbakis.org>, Sayı 37, s. 12, (Erişim Tarihi: 10.04.2014).

Şekil 2.1’de görülen grafikte, kredi talep ve arzının, faiz oranı doğrultusunda değiştiği ve r^* faiz seviyesinde, bankanın beklenen kazancı en yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir. Grafikte, r^* noktasına kadar bankanın, beklenen kazancının faiz oranının artışıyla daha yavaş ilerlediği görülmektedir. r^* noktası bankanın kazancının maksimum olduğu nokta optimum faiz oranıdır. Bu oran üzerinde kredi talebi, kredi arzını geçmektedir. Bu noktadan sonraki oranlarda verilen kredilerde, yüksek faizden kredi kullanmayı kabul eden müşteriler yer almaktadır. Bu durumda da bankanın beklenen kazancında düşme görülmekte ve sonrasında kredi tayinlaması yaşanmaktadır.

Şekil 2.2:Kredi Tayinlaması Durumunda Para Politikasının Etkinliği

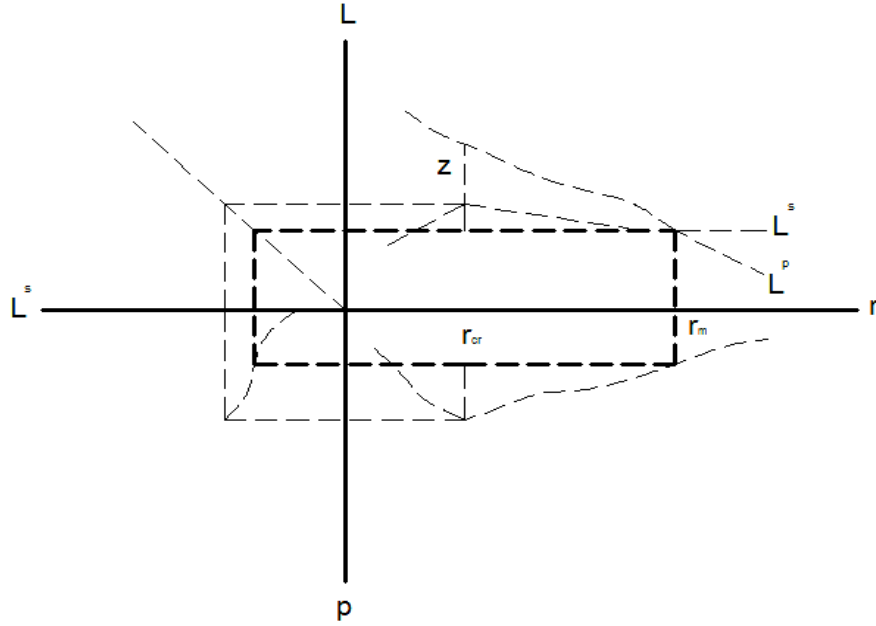

Kaynak: Utku Altunöz (2013); “Türkiye’de Banka Kredi Kanalının Etkinliği Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Kredi Tayinlaması,” *Akademik Bakış Dergisi*, <http://www.akademikbakis.org>, Sayı 37, s. 13, (Erişim Tarihi: 10.04.2014).

Şekil 2.2’de para politikasının kredi tayinlaması üzerindeki etkisi gösterilmektedir. Fon artırımına, uygulanan para politikasının etkisi görülebilmektedir. Klasik iktisat teorisinde, talep ile arz, r faiz oranında gerçekleşen denge olarak görülmektedir. Kredi miktarı OB ’dir. Bankalara göre kredi ödenme riski, r faiz oranında düşüktür. Bankalar beklenen karlarının maksimum olacağını öngördükleri r' faiz oranından OA kadar, piyasaya kredi sunacaklardır. Bu durumda, AC oranında

bir kredi tayınlanmış olmaktadır. Bu noktada para otoritesi araya girmekte ve bankaların kredi sunma olanaklarını yükselterek fon arz eğrisi sağa kayacak ve S' olacaktır. Bununla birlikte kredi miktarı r' faiz oranında OB' 'ye yükselecektir.

Şekil 2.3: Piyasa Dengesi

Kaynak: Utku Altunöz (2013); “Türkiye’de Banka Kredi Kanalının Etkinliği Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Kredi Tayınlaması,” *Akademik Bakış Dergisi*, <http://www.akademikbakis.org>, Sayı 37, s.13, (Erişim Tarihi: 10.04.2014).

Kredi tayınlaması uygulamasının neticesinde klasik dengenin dışında yeni bir denge ortaya çıkmaktadır. Şekil 2.3’de görüldüğü üzere 4 kadranlı grafik ile bu denge ifade edilmiştir. Grafik üzerinde bankaların kredi arzları p ’ye, kredi faizleri de r ’ye bağlı bulunduğundan, bu tarz bir grafik kullanılmıştır. Grafiğin sağ üst köşesindeki kredi talebi faiz oranının azalan bir fonksiyonu konumundadır. Sağ alt köşede de p ve r arasındaki bağıntı görülmektedir. Kredi arzı miktarı kadar kredi talebi kredi arzını aşmaktadır. Sağ alt köşede görüleceği gibi, herhangi bir banka, daha fazla kredi vermek için kredi faiz oranının üstüne çıkardığı oranda kredilerden edineceği ortalama gelirden azalma görülecektir. Bununla birlikte kredi arzı ile talebini denk yapan faiz oranı sağ üst köşede verilmektedir. Fakat, bir banka faiz oranından daha fazla faiz oranı uygularsa daha çok getiri edinebilir. Bu da iki sebebe bağlıdır. İlk sebep, yüksek kredi faiz oranlarının düşük risk taşıyan işletmelerin kredi

talebini azaltmakta olmasıdır. İkinci sebep ise; yüksek faiz oranları nedeniyle kredi talebinde bulunanların daha yüksek riskli yöntemler kullanmalarına sebebiyet vermesidir. Böyle bir durumda bankalar, kredi tayinlamasına başvurarak kredilerden edinilecek ortalama gelirleri maksimum seviyeye yükseltmeye çalışırlar.

Ata vd., (2014) yapmış oldukları araştırmada; likidite, moralite ve memzuç gelişimi kriterlerinin, kredi tayinlamasına etki eden başlıca faktörler olduğunu bulmuşlardır. Bu faktörler arasında ise moralite değişkeninin çok önemli faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Firma sahiplerinin kredi işlemlerinde taahhütlerine olan bağlılıklarının göstergesi moralitedir. Firma ve ortaklarının karakteri olarak kabul edilen moralite, ticari kredilendirme aşamasında bankaların tayinlama hakkında temel kabul ettikleri çok önemli bir nitel karar alma kriteridir. Likidite ise nicel bir karar alma birimi olup; kredi tayinlamasındaki etkin faktörlerdendir. Memzuç gelişim, kredinin kısıtlanmasında etkin bir faktör olup; işletmenin bankalarda bulunan toplam risk ve limitine yönelik bir göstergedir.

Türkiye’de bankalar potansiyel müşteri portföyünü; riskli ancak kredi verilebilir, blue chip¹ ve kredi verilemez firmalar olarak üç grupta toplamaktadır. Bu gruplar, Türkiye’de bankaların belli şartlarda, kredi tayinlaması gerçekleştirdiklerini dolayısıyla kimi firmalara, hiçbir fiyat üzerinden kredi açmadıklarını işaret etmektedir. Bununla birlikte, bankacılar tarafından gösterilen kurumsal konulara yönelik olarak, kredi tayinlamasını azaltma yönünde çalışmalar yapılması gerekmektedir (Atiyas vd., 1993:21).

2.3.1. Gerçek Kredi Tayinlaması (Pure Credit Rationing)

Kredi tayinlamasının en temel çeşidi olan gerçek kredi tayinlaması, bankaların piyasa şartlarının, gerektirdiği faiz oranından çok daha düşük bir faiz oranı belirlemeleri ve belirlenen faiz oranına karşılık gelen oranda kredi arz edilmesi olarak tanımlanabilir. Bundan dolayı da mevcuttaki faiz seviyesinde, istenilen kredi oranı, arz edilen kredi oranının üstüne tırmanmaktadır (Özgür, 2011:43).

---

¹ “Blue chip” firmalar, mali açıdan sağlam olan ve ekonomideki dalgalanmalardan fazla etkilenmeyecek yapıda nakit akışına sahip olan firmalardır.

Aynı şartlarda olan kişilerin bir bölümü kredi alırken diğerleri de aynı koşullarda kredi talep etmesine rağmen kredi alamadıkları durumlar yaşanabilir. Bu genel kapsam içinde, Kredi hacmi ve kredi sayısı tayinlaması farklılığı da yer almaktadır. Bu tür kredi tayinlamasına eksik bilginin olduğu durumlarda rastlanır ve rastlandığı zaman da kredi faizlerinin dışında kredinin elde edilebilirliği borçlanma boyutunu tayin etmektedir (Tükel, 2006b:23).

2.3.2. Algılama Farkından Kaynaklanan Kredi Tayinlaması (Divergent Views Rationing)

Bankalar ve banka müşterileri arasındaki farklı düşüncelerden, algılama farkından kaynaklanan kredi tayinlaması oluşmaktadır. Banka müşterileri mevcut faiz oranından kredi almak istemektedir. Bu krediyi varlıkları ile karşılayabileceklerini düşünmektedir. Ancak bankalar, müşterilerinin kredileri zamanında ve yeterli miktarda ödeyebileceği konusunda endişeye sahiptirler. Bankalar bu düşünceden dolayı kredi kullanmak isteyen müşterilerine ek maliyetler yükleyerek, faiz oranları yükseltmektedirler. Bu durum da, aslında kredi arzınının dolaylı yoldan kısıtlandığını göstermektedir.

Kredi müşterilerinin mevcut faiz oranları üzerinden kredi talebinde bulunması ve herhangi bir geri ödemede aksilik yaşanması durumunda, müşterinin riskini üstlenmediğini düşünmek, algılama farklılıklarından doğan kredi tayinlaması olarak ifade edilmektedir. Bankalar, müşterilerinin istedikleri şartlarda kredi imkanını sunmayı kabul etmemekte, buna karşın, bankalar, kredi kullanımını sırasında yüksek faiz ve ağır teminatlar istemektedir (Özgür, 2011:43).

2.3.3. Sektörel Kredi Tayinlaması (Sectoral Rationing)

Sektörel kredi tayinlamasının konusunu, bankaların belli sektörlere kredi imkânı tanımaması oluşturmaktadır. Farklı nedenlerden dolayı, herhangi bir sektördeki firmanın finansal yapısında bozulma meydana gelince, bu sektörde yer alan işletmelere dair bütün kredi olanaklarını kapatabilmektedir (Özgür, 2011:44).

Sektörel kredi tayınlaması, bankaların özellikle, ekonominin daralma dönemlerinde veya sadece belli bir sektöre ait kriz dönemlerinde, krizden etkilenen bu sektörlerle kredi vermemesi durumudur. Bu durum aslında banka tarafından, ahlaki tehlikenin algılanmasıyla oluşmaktadır. Bankalar riskli gördükleri sektörlerin hiçbir şirketine kredi vermemekte ve tüm kredi arzını kapatabilmektedir.

Banka, risk sınıflandırılması mevcutken, herhangi bir faiz oranında istediği getiriye kazanamayacağını düşündüğü durumlarda borç talebinde bulunanların, kredi talebini kabul etmeyecektir. Ayrıca, herhangi bir zorunlu mevduat oranlarıyla tespit edilen getiri seviyesinde kullanılabilen kredi, arzu edilen getiri seviyesine yükseldiğinde daha fazla kullanılamayabilir (Tükel, 2006b:23).

2.3.4. Asimetrik Bilgi Ortamında Kredi Tayınlaması

Bilgi ve belirsizlik konularında çağdaş analitik literatür iki gruba ayrılır. İlk grup, piyasa belirsizliklerini, iktisadi ajanların üretim kapasiteleri ve donanımlarını bildiklerini fakat başka kişilerin talep ve arz oranlarını, tam anlamıyla kestirmelerinin olası olmadığı varsayımına dayanarak incelemektedir. İkinci grup ise olay belirsizliği veya teknoloji merkezli konuları ele alır. Bu noktada kişiler, gerçekleştirebildikleri piyasa mübadeleleri koşulları hakkında belirsizlik görmek yerine üretken fırsatlar ya da dışsal olaylar hakkındaki belirsizlikle yüz yüze kalmaktadırlar. Bu durum, piyasa belirsizliğini, ekonomik sistemin içsel belirsizliği tetiklemektedir. Böylece olay belirsizliğinin de dışsal veriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Tükel, 2006a:23).

Akerlof (1970)'un makalesi, piyasada bilgi asimetrisi ve mübadeleye konu olan malların kalitelerine ilişkin farklılık varsa, olayın temeline standart piyasa analizi ile gidilemeyeceğini tespit etmesi yönünden önem arz etmektedir. Akerlof bir benzetme ile iyi kalite ya da paranın, kötü kalite ya da parayı piyasadan dışlayacağını söylemektedir.

Akerlof (1970) vermiş olduğu örnekle arabayı, yeni arabanın iyisi ve kötüsü; eski arabanın iyisi ve kötüsü olarak 4 gruba ayırmıştır. Buna göre, bir iktisadi ajanın araba alımında arabanın iyi çıkma olasılığını q , kötü çıkma olasılığını da $1-q$ olarak

kabul etmiştir. Asimetrik bilginin geliştiği aşama, kişinin yeni araba alımından sonra araba hakkındaki bilgi düzeyinin artması olarak ifade edilebilir. Bu aşamada kötü araba sahipleri, aynı fiyattan iyi bir araba alma isteğinde olduklarında, iyi arabaların artan arzından dolayı, kötü arabaların piyasadan çekilme zorunda kalacağı belirtilmektedir.

Akerlof (1970)'a göre insanlar, iyi ile kötü arabayı birbirinden ayıramamakta ancak iyi ile kötü parayı birbirinden ayırabilmektedir. Küçük bir analitik model ile dışlanma olayına bir açıklama getirmeye çalışmaktadır. Buna göre; kullanılmış araba talebinin ortalama kalitesine (μ) ve fiyatına (p); kalite ve arzının da fiyatına (p) bağlı olacağını ifade eden Akerlof, bu noktadan hareketle üç denklemden oluşan bir model kurar. Bu üç denklem aşağıdaki gibidir;

1. $Q_d = D(p, \mu)$
2. $\mu = \mu(p)$
3. $S = S(p)$

Bu denklemlerin değişkenlerle ilişkileri ise şu şekilde ifade edilebilir:

$$\left(\frac{\delta D}{\delta P} < 0, \frac{\delta S}{\delta P} > 0, \frac{\delta D}{\delta \mu} > 0, \frac{\delta \mu}{\delta P} > 0 \text{ ve } \frac{\delta D}{\delta \mu} \frac{\delta \mu}{\delta P} > 0 \right)$$

Yukarıdaki denklemden arz ve talep eşitliği yapılırsa,

$$S(p) = D(p, \mu(p)), \text{ olur.}$$

Talep ve talebe etki eden faktörlerin arasındaki yönsel bağıntı, klasik anlamda tüm iktisat öğrencilerinin bildiği ve yukarıdaki denklemde ifade edildiği biçimde fiyatla negatif kalite pozitif dönüşür. İkinci el araba piyasasında bilgi asimetrisi oldukça yoğun şekilde hissedilir ve araba talebi sahipleri kalite konusunda fiyatı referans alırsa, fiyat ile kalite arasında pozitif bir ilişki oluşur. Böylece fiyatın talebe etki etmesi doğrudan ve kalite dolayımı şeklinde iki kanaldan gerçekleşir. Bu asimetrinin artması durumunda talep ile fiyat arasındaki ilişki pozitif olmaktadır.

Akerlof'un bu sistemi ile herhangi bir dengesizlik durumunda yeniden durağan durum noktasına ulaşılamayacağını ifade etmek amacıyla artan ya da azalan fiyatın artan ya da azalan kalite anlamını ifade edeceğinden talep $[D(p, \mu(p))]$ ve arzın $[S(p)]$ aynı doğrultuda hareket etmesi dengesizliğin yok olamayacağını ve ticaretin durma noktasına geleceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sistem iktisat literatürüne önemli bir katkı olarak girmiştir.

Kredi tayinlaması modellerinin temel kabul ettiği bir analiz açısından borç verenin eleme teknolojileri uygulamalarında karşı karşıya kaldığı bilgi asimetrisini giderme doğrultusunda teşebbüslerini doğrudan ve daha net olarak formüle etmek gerekmektedir. Tayinlamayı bu haliyle kabul eden literatür genellikle bankaların üstlendikleri fonksiyonların etkinliği kapsamında gelişim sergiler. Tayinlamayı bu temel dayanarak ele almak, bankaların varlık sebepleri arasında görülen faktörlere bazı atıflar getirmektedir. Bu modeller kolay bir şekilde ahlaki risk ya da ters seçim etkisi ve müşteri ilişkilerini temel kabul eden modeller ile bağıntılı olabilmesine karşın, bunların ikamesi şeklinde görülmemelidir.

Williamson (1986) asimetrik bilgi ile donanmış borç alan ve veren ilişkisinde iki sonuç ortaya çıkarmıştır. Bunlar:

- Finansal aracılığın borçlanma bağıntıları dengesinde ilk araç şeklinde içsel olarak oluşmaktadır.
- Dengede tayinlamanın yaşanabileceğini net olarak bilecek bir gerçeklik ortaya çıkarmaktadır.

Bu modelde borçluların projelerin denetlenmesinin maliyetinin olması sebebiyle borçlanma işlevlerinde, finansal araçlar tarafından kullanılacak ölçüğe yönelik artan getirin varlığı kabullenilmektedir. Aynı şekilde maliyetli denetime tarafların risk-nötr durumu ilave edildiğinde kontratların borçlanmaları sırasında optimal bir düzenleme şeklinde gündemde yerini alır.

Tablo 2.1: Asimetrik Bilginin Sınıflandırılması

Asimetrik Bilgi	Problem	Çözüm
Ex ante	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nitelikle ilgili belirsizlik ✓ Gizli bilgi ✓ Gizli nitelikler 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ İşletme ve yatırım projesi hakkında bilgi toplama
Ex post	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Faaliyetlerdeki belirsizlik ✓ Gizli faaliyet ✓ Getiri ile ilgili belirsizlik ✓ Ahlaki tehlike 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Projenin Gözetlenmesi ✓ Proje sonuçlarının gözetlenmesi

Kaynak: Vedat Cengiz (2013); "The Role of Banks on Solving of Information Problems in Financial Markets," The Journal Of Knowledge Economy & Knowledge Management / Volume V Spring, s. 153.

Ex post ise, sözleşme sonrası girişimcileri faaliyetleri hakkındaki belirsizlikten doğmaktadır. Başka bir deyişle ex post asimetrik bilgi hareket serbestliği bulunan girişimcinin, borç verenlerce gerçek faaliyetlerinin gözlemlenememesi durumunda söz konusu olmaktadır. Bir başka deyişle, ahlaki tehlike sorununa sebep olmaktadır. Başka bir yandan borç verenler proje sonucunu da görebilirler. Projenin bitmesi ile gerçek getiriyi yalnızca borçlular görebilir. Bunun sonucu ise ahlaki tehlike sorununa neden olmaktadır (Cengiz, 2013:153).

Asimetrik bilgiden doğan ahlaki tehlike sorunu, gözetleme faaliyetleri ile birlikte azaltılabilmektedir. Kaynak kullanan yatırımcı gözlemlenerek, borcunu projeye uygun olarak değerlendirip değerlendirmeyeği ve ödeme koşullarını sağlayıp sağlayamadığı saptanmaktadır. Böylece finanse olan yatırımlardan daha büyük getiriler elde edilmektedir. Gözetleme faaliyetlerinde uzman konumunda bulunmaları finansal aracılara herhangi bir borç verenden ayrı tutan en temel özelliklerden olmaktadır (BDDK, 2003: 10).

2.4. Ters Seçim ve Mortalite Riski

Kredi tayinlmasının teorik temelini, eksik bilgiden doğan ters seçim ve mortalite riski kapsamında modeline uygulayan ilk iktisatçılar, Jafee ve Russell (1976) olmuştur. Fisher'ın iki aşamalı dönemler arası tüketim modelinden yola çıkarak bir model ortaya koymuşlardır. Modelde iki farklı müşteri türü bulunmaktadır. Bunlar, tüm koşullarda geri ödeme gerçekleştirecek dürüst ve faydasının ödememeye teşebbüs ettiği durumların artması halinde dürüst olmayacak

müşteri çeşitleridir. Dürüst ile dürüst olmayan müşterilerin beklentileri ve istekleri neredeyse birbirlerinin aynısıdır.

Jaffee ve Russell (1976) birbirleri ile ilişkisiz birkaç durumdan söz ederler.

Bu durumlar:

- Tek kontrat ve tayınlamanın bulunmadığı bir durum
- Tek kontrat ve tayınlamanın bulunduğu durum
- Ayırıcı (seperating) tayınlama dengesidir.

Tayınlamanın gerçekleşmediği durumlarda arz talebe eşitlenmektedir. Böyle bir durumda dürüst olan müşteriler, dürüst olmayan müşterilere finansman sağlayacak pirim ödemesi gerçekleştirirler. Dürüst müşterilerin, fayda durumu, borç verenin sıfır karda maksimizasyonu sağlaması, tek kontratlı tayınlamadır. Bu da her faiz oranının daha çok talep olması nedeniyle birincil kredi tayınlaması şeklinde ifade edilebilir.

Asimetrik bilgi sebebiyle, finansal piyasalarda borçlanmanın gerçekleşmesinin ardından ahlaki tehlike oluşmaktadır. Müşterilerin aldığı borcu, bankalar tarafından uygun görülmeyen ve dolayısıyla geri ödeme ihtimalini düşüren bir faaliyette kullanması sonucunda oluşmaktadır. Borç alan, projenin riskini yükselterek, önemli oranda getiri edebilmekte ve borcun geri ödenme ihtimalini de düşürmektedir. Bunun nedeni olarak proje riskinin, projenin beklenen getirisinde görülen artışın yanı sıra açık verme riski de taşınması gösterilebilir (Mishkin, 2004:48).

3. KREDİ ARZINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bu bölümde, Türkiye’de bankacılık sektöründe 1980 yılı sonrasında yaşanan yapısal ve kurumsal gelişmelerden bahsedilmiş ve uygulama bölümünde kullanılan kredi arzını etkileyen değişkenler açıklanmıştır. Bu bölümde, literatürde yer alan kredi arzını etkileyen faktörlerle ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

3.1.Kredi Arzını Etkileyen Yapısal ve Kurumsal Gelişmeler

3.1.1. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programında Sağlanan Gelişmeler

Bankacılık sektöründe, 24 Ocak 1980 kararları sonrası, piyasalaşma sürecinin hızlanması ile birlikte, önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Bu dalgalanmaların oluşmasında ki önemli nedenler arasında, sektörün içinde bulunduğu öz kaynak, mevduat ve kredilerin yetersizliği, az sayıda büyük-çok sayıda küçük bankanın varlığı, kamu bankalarının hâkimiyeti ve yüksek görev zararları, para ikamesi ve açık pozisyon artışı, denetim eksikliği ve devlet kaynaklı sorunlar sayılabilir. Şubat 2001 krizi sonrası bu sektörü kurtarma programı olarak uygulamaya konan “Türkiye’nin güçlü ekonomiye geçiş programı” önem taşımaktadır. Program çerçevesinde, önemli yasal ve kurumsal değişiklikler yapılmaya başlanmış, kamu bankalarının görev zararları ve TMSF’ye devredilen bankaların zararları karşılığı sektöre, yaklaşık 45 milyar dolar kaynak aktarılmıştır. Sektörün daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için; sektör içi garanti fonu oluşturularak tasarruf mevduatına tanınan devlet güvencesini kademeli olarak kaldırmak, bankalar arası birleşmeleri teşvik ederek optimal ölçüğe ulaşmalarını sağlamak ve sektör içi rekabeti artırmak, devletin piyasa şartlarını işlemez hale getiren özellikle kamu bankalarına yönelik müdahalelerine ve bankalardan olan yüksek iç borçlanmasına son vermek gibi çalışmaların etkin bir risk yönetimi ve denetim mekanizması kurmak için bir gereklilik olduğu ortaya çıkmıştır (Demir ve Toprak, 2001:1).

1998 yılından itibaren bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma çalışmalarının hız kazanması, Türk Bankacılık Sistemi'ndeki yeniden yapılandırma faaliyetlerinin temeli olarak gösterilebilir. Bu dönemde ilk olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu(BDDK) kurulmuştur. Bu kurum aracılığıyla, bankaların ve özel finans kurumlarının, piyasa disiplini içerisinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet etmeleri için şekilde uygun bir alt yapının oluşturulması amaçlanmıştır. Bankacılık faaliyetlerini düzenleme ve denetleme yetkisine sahip olan bu kurumun, bankacılık yeniden yapılandırma faaliyetlerinin merkezine yerleştirilmesi, yapılandırmanın ilk adımını oluşturmaktadır (Kuzu, 2013:28).

BDDK'nın önderliğinde başlatılan yeniden yapılandırma programında; yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturularak, bankacılık sektöründe gözetim ve denetim etkinliği artırılmak için: kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması; TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca, ülkede uygulanan bankacılık sisteminin yeniden yapılandırması sürecinin bir sonucu olarak, banka birleşmeleri ve bankaların çok uluslu şirketlere satılması örnek gösterebilir (Kuzu, 2013: 28).

Türk Bankacılık Sektöründe yeniden yapılandırma faaliyetleri de, gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi, finansal yeniden yapılandırması üzerinde durmaktadır. Kriz yıllarına göre, finansal yeniden yapılandırma ile, bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş, aktif kalitesi iyileştirilmişmiş, karlılığı arttırılmış, finansal riskliliği (likidite, faiz ve kur riskleri oluşturur) önemli ölçüde aşağılara çekilmiştir. Bankaların aracılık işlevini yeterince yerine getirmesini düşük aktif büyüklüğü ve aracılık kapasitesi engellemektedir. Tamamlanan finansal yeniden yapılandırma, bankaların riskliliği ve finansal performansı üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Uygulanan ekonomik programın hedefleri dikkate alındığında, finansal yeniden yapılandırma operasyonları sonucunda oluşan olumlu performansın devamı olarak, bankalar faaliyetlerini etkin ve verimli bir şekilde yürütmektedirler. Sektörün, yüksek kamu açıkları ve yüksek enflasyon ortamında, giderlerini fazla dikkate almadan yüksek karlarla çalıştığı dönem sona ermiştir. Bu nedenle,

önümüzdeki yıllarda, bankaların en önemli gündem maddesi, etkinlik ve verimlilik kavramları olması beklenmektedir (Öncü ve Aktaş, 2007:250).

Bakanlar Kurulu, 12 Mayıs 2001 tarih 4672 sayılı karar ile yeniden yapılandırma faaliyetlerini içeren, Bankalar Kanunu'nda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler ile sistemin daha güçlü hale gelmesi ve sisteme duyulan güvenin artırılması amaçlanmaktadır. Kanunda yapılan değişiklikler aşağıdaki şekildedir (TBB, 2001: 7-12):

- Banka kurulması için aranılan koşullar ağırlaştırılmış,
- Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiş,
- Pay sahipliği ve devir payları oranları değiştirilmiş,
- Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları artırılmış,
- İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiş,
- Özel finans kurumlarının kurulması ve kaldırılmasına ilişkin yetki, BDDK'ya bırakılmıştır.

Kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasına yönelik program, ilk olarak operasyonel ve finansal yapının iyileştirilmesi içermektedir. Bu kanun sonuç itibariyle de bankaların özelleştirilmesi hedefi kapsamında yürütülmektedir (BDDK, 2014:7).

Kamu bankaların yönetimini ortak yönetim kuruluna teslim etmek, bu bankalarının yeniden yapılandırılmasında ilk adımdır. Kamu bankalarını yeniden yapılandırarak özelleştirmeye hazırlama yetkisi, Ortak Yönetim Kurulu tarafından sunulmuştur.

Kamu bankalarının finansal anlamda yeniden yapılandırılması aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır (BDDK, 2014:8):

- Görev zararı alacaklarının tasfiyesi
- Kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması
- Kamu bankalarına sermaye desteği sağlanması

- Mevduat faizlerinin piyasa faizlerine uyumlu hale getirilmesi
- Kredi portföyünün etkin yönetimi alanlarında yoğunlaşmasıdır.

Yeniden yapılandırma ile kamu bankaları; dengeli büyümeye yönelik, kar merkezli, müşteri odaklı bir organizasyon yapısı şekline dönüşmüştür. Bu çerçevede, kamu bankalarının organizasyon yapısı, 5 birimlik bir yapı olmuştur. Bu birimler, en üstte yönetim kurulu olmak üzere şube dışı kar merkezleri, operasyonlar, pazarlama, risk yönetimi, krediler ve kontroldür (Altıntaş, 2006).

Yeniden yapılandırma programı sonucunda Türk Bankacılık Sektörü'nde olumlu gelişmeler yaşandığı tespit edilmiştir (Pazarbaşıoğlu, 2003: 17-18). Bunlar;

- Finansal risk, yönetebilir düzeye indirilmiştir.
- Sistemdeki şeffaflıkta, yapılan denetimlerle artış sağlanmıştır,
- Bankaların karlılıkları artış göstermiştir.
- Bankaların sermaye yapısı, güçlendirilmiştir,
- Bankaların sistemindeki, kırılğan yapı ortadan kalkmıştır.
- Kamu bankalarının bozucu etkisi devre dışı bırakılmıştır.

Yeniden yapılandırma sürecinde merkez bankalarına da düşen görevler artmıştır. Bu kapsamda TCMB'nin amaçları, görev alanları vb. konularını kapsayan temel yasası yeniden düzenlenerek uygulamaya konulmuştur (Saraç, 2012:136).

3.1.2. TC. Merkez Bankası Zorunlu Karşılık Oranının Kredi Hacmine Etkisi

Dünyanın tüm ülkelerinde, devletin ve bankaların, kısa vadeli kredi ihtiyacını karşılayan zorunlu bir kredi kurumuna ihtiyaç duymasının nedeni, para ve kredi işlemlerinin ekonomik ihtiyaca göre ayarlanma zorunluluğudur. Ülke ekonomilerine katkısı çok fazla olan merkez bankalarının yetkileri şu şekildedir: banknot çıkarma, reeskont ve faiz oranlarını indirme ve yükseltme, açık piyasa işlemlerini, kredilerin belli ölçüler içinde dağılımı, bankaların bulunduracakları kanuni karşılıkların tespitidir. Merkez bankaları olmadan, para arzının ekonominin ihtiyaçlarına göre ayarlanması, mümkün değildir.

TCMB zorunlu karşılık politikası ile esas olarak kredi hacmini daraltmayı amaçlamaktadır. Piyasa faktörlerinin etkisi ile zorunlu karşılıkların sınırlı oranda, kredileri etkilediği görülmektedir. Artan cari açığa çözüm niteliğindeki yeni politika bileşeni ile zorunlu karşılıklar artan kredi hacmine çözüm yolu olarak seçilmiştir. Kredi hacminin daralması, tüketime yönelik kredilerde azalışa yol açabilmektedir. Ayrıca, üretimin temel kaynağını oluşturan üretime yönelik kredilerin, azalmasına da neden olabilir. Üretim azalışı ile karşılanamayan iç talep, ithalat artışı yaratacak ve net ihracattaki azalma cari açığı artmasına neden olacaktır. Bu anlamda cari açığın nedeni olan reel sektör dışında verilen kredilere karşı, önlem alınması gerekmektedir (Sözer, 2013:82).

Kredi talebi, zorunlu karşılıkların, kredi hacmine olan etkisini azaltıcı bir etkidir. Bankalar kendilerinden beklenen davranışı sergilemek için, faiz oranlarını yükselterek, zorunlu karşılık oranının arttırmaktadırlar. Bu durumda, bireysel ve ticari kesim, bu faizlerini kendilerine uygun bulursa, kredi taleplerini geri çekmeyip hatta artırabilirler. Kredi talebinin azalmamasına sebep olan bir diğer nedende, zorunlu karşılık kararlarının etkisinin belirli bir süre sonra ortaya çıkacağı düşünüldükçe, kişilerin kredi taleplerini aslında öne çekmesidir. Bir başka deyişle, krediye ihtiyaç duyan ve kredi faiz oranlarının artacağını bekleyen kişiler, ilerleyen zamanda almayı düşündükleri kredi miktarını, faiz oranları artmadan alabilmek için daha hızlı davranmaktadırlar. Bu durumda da kredi talebi, gelecek dönemdeki talebi de içerecek şekilde büyümektedir (Yavuzarslan, 2011:162).

TCMB tarafından, para arzının kontrol edilmesi için, zorunlu karşılıklar bir para politikası aracı olarak kullanılmaktadır. Zorunlu karşılık oranlarında yapılan artışla asıl amaçlanan, kredi verilebilir fonlarda azalışa neden olarak parasal sıkılaştırma değildir. Tam tersine, zorunlu karşılıklardaki azalışa ise kredi verilebilir fonlarda, artışa neden olarak parasal genişlemeyi sağlamaktır (Sözer, 2013:81).

TCMB yeni yasal düzenlemeler yaparak, zorunlu karşılıkların banka karlılığına ve kredi arzına olan olumsuz etkilerinin giderilebilmesini amaçlamaktadır. Yapılan yeni yasal düzenlemeler, TCMB nezdinde tutulan zorunlu karşılık hesaplarında TL cinsinden olan zorunlu karşılıklarda, bulundurulmuş altın oranının

arttırılmasıdır. TCMB bu yapmış bu artışla kayıt dışı ekonominin kayıt içine alınmasını, banka karlılığının arttırılmasını ve piyasaya kalıcı TL likiditenin sağlanmasını amaçlamaktadır (Sözer, 2013:83).

Özel sektörün, geleneksel zorunlu karşılık ayırma sistemi ile yurt dışı mali piyasalardan borçlanmaya yönlenebileceği düşünülmektedir. Bu durumda, finansal istikrarın sağlanması için kullanılacak araçların ve bu araçların düzenlemesinde ve denetiminde rol oynayacak kuruluşların koordineli olarak birlikte hareket etmeleri büyük önem taşımaktadır. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF), böyle bir etkinin oluşmaması veya oluşması halinde bertaraf edilebilmesi için kullanılacak önemli diğer bir araçtır (Yavuzarslan, 2011:165).

Zorunlu karşılık oranları, gelişen mali piyasalar da para politikası aracı olmak dışında farklı amaçlar içinde kullanılmaya başlanmıştır. Son dönemde kredi tayinlemesinin önlenmesi ve bankaların karlılığının artırılması amacıyla, zorunlu karşılık oranları azaltılmakta ve bankaların mali yapısının desteklenmektedir (Saraç, 2012:64).

3.1.3. TC. Merkez Bankası Bağımsızlığının Kredi Hacmine Etkisi

Son yıllarda birçok ülkede en çok tartışılan konulardan birisi de, merkez bankalarının bağımsızlığıdır. Siyasi iktidardan bağımsız ve özerk bir yapıda merkez bankası anlayışı giderek daha çok rağbet gören bir durum haline gelmiştir. Merkez bankasının bağımsızlığı, para ve banka sisteminin işleyiş ve denetiminde ortaya çıkan ve sürekli artış gösteren karmaşık sorunlara çözüm bulmak için ortaya çıkmıştır.

Para politikasına ilişkin kriterleri belirleme konusunda serbestlik ile hükümet ve TCMB arasındaki işbirliği ve yetki paylaşımı, TCMB'nin bağımsızlığı olarak tanımlanabilir. TCMB bağımsızlığının, fiyat istikrarını sağlamak, temel ve öncelikli amacıdır. Merkez bankalarının bu amaca yönelik politikalara ve kullanılacak araçlara ilişkin kararlarını kendilerinin serbest olarak alması gerekmektedir. Sonuç olarak, para politikası kararlarının alınmasında ve uygulanmasında merkez bankalarının

siyasetten ve diğ er baskı unsurlarından bağımsız hareket edebilme yeteneğ i, bağımsızlık olarak ifade edilmektedir (Sözer, 2013:21).

Merkez bankalarının fiyat istikrarını gerçekleştirebilmeleri açısından bağımsızlık kavramı büyük önem taşımaktadır. Uzun vadeli, istikrarlı ve kararlı politika uygulamaları sonucunda ekonomilerde fiyat istikrarı elde edilebilmektedir. Bundan dolayı, kısa vadeli hedefler gerçekleştirmek için politika üretme eğiliminde olan siyasi otoriteden, bağımsız olarak merkez bankaları görevlendirilirler. Bu bağımsız yapı merkez bankalarına, kısa vadeli ve geçici amaçlar gerçekleştirmek için fiyat istikrarını bozabilecek politikalar uygulamamaları ve gerekli uyarıları yapabilmeleri için uygun bir ortam yaratmaktadır (TCMB, 2015).

TCMB'nin bağımsızlığını, amaç ve araç bağımsızlığı olarak iki gruba ayrılabilir. Burada, TCMB'nin nihai amacını bağımsız olarak belirlemesi amaç bağımsızlığı olup; TCMB'nin nihai hedefine ulaşırken kullanacağı ara hedefini bağımsız olarak tespit etmesi ise, araç bağımsızlığıdır (Sözer, 2013:21). Bağımsızlık söz konusu ise hükümetlerin para politikası üzerindeki etkileri azaltılmaya ya da tamamen ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Aktarım mekanizması işleyen ve kontrol edilebilir bir durumda olan etkin bir para politikası ile etkin bir merkez bankasının, doğrudan ilişkisi vardır. Para politikasının arzu edilen sonuçlara ulaşmasında, aktarım mekanizmasının sağlıklı bir şekilde çalışması etkili olacaktır. Böylece politika otoritesi olan merkez bankasının ekonomideki etkinliği sağlanacaktır. Merkez bankasının etkinliğine para politikasının, etkinliği de direk bağlıdır. Merkez bankası, seçilen hedeflere ulaşmada kararlı ve bağımsız olursa para politikasını yönetmede daha etkili olacaktır. Merkez bankasının etkinliğinin bağlı olduğu şartlardan en önemlilerinden birisi de bağımsız olmasıdır (Saraç, 2012:136).

Amacı belirli ve net bir merkez bankasının toplumda güven duygusu yaratması, ülkeye katkısı olacak olumlu durum olarak gösterilebilir. Bu yönden, temel amaç olarak fiyat istikrarını belirlemiştir. Toplumda güvenin oluşmasındaki en temel yapı taşı, siyasi kaygılardan uzak bir merkez bankasıdır. Böyle bir toplumda da

oluşan güven duygusundan ve enflasyonunu hızla düşmesinden dolayı, krediye olan talep artacak, kredi hacmi genişleyecektir.

Beşkaya ve Güdenoğlu (2014), tarafından yapılan çalışmada, TCMB bağımsızlığı ve enflasyon arasındaki ilişki, Türkiye örneği için analiz edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışma ile TCMB bağımsızlığı ve enflasyon arasında uzun dönemde negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, kısa dönemde ise merkez bankası bağımsızlığından enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu bulunmuştur. Elde edilen bulgular, literatürde kabul gören görüşe uygun olarak TCMB bağımsızlığının enflasyon oranı üzerinde azaltıcı bir etkisi olduğu ve TCMB bağımsızlığının, enflasyonla mücadelede daha başarılı bir yol olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

TCMB, para politikasını yürütürken, finansal istikrarı sağlamak için ekonomik büyüme, faiz istikrarı, istihdam artışı, döviz kuru istikrarı, uygun ödemeler dengesi pozisyonu amaçlarını da göz önünde bulundurmalıdır (Yalta, 2011: 89).

3.2. Kredi Arzını Etkileyen Değişkenler

3.2.1 Tüketici Kredisi Faiz Oranı

Tüketicilerin tüketim taleplerini anında hayata geçirmelerini sağlayan tek finansman ürünü, tüketici kredileridir. Bankaların kredilere uyguladığı faiz oranları, bu finansman ürünlerini tercih edilmesini sağlayan en önemli faktördür.

Üretim ve ticaret hacmini yükselterek, nihai kazancı azamileştirmek sanayi ve ticari kredilerin hedefi olarak belirlenmiştir. Tüketici kredilerinin hedefi ise, tüketicilerin gereksinimlerini istedikleri zaman karşılamaktır. Dolayısıyla tüketim tercihlerinin, zamanla ön plana geçmesini tüketici kredileri sağlamaktadır. Tüketici kredilerinin, en önemli etkileri ekonomik anlamda bu özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Kısaca, tüketici kredileri finansman ürünü olarak kişilerin tüketim taleplerini karşılamayı kolay hale getirmektedir (İbicioğlu ve Karan, 2009:12).

Faiz, tüketimden vazgeçmenin bir ödülü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer özelliği de, tasarruf hacmini belirleyen en önemli faktör olmasıdır. Faiz, piyasa ekonomisinde istikrarın oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda faiz, kaynakların; tasarruf ve tüketim arasındaki bölüşümünde etkilidir. Faiz aracılığıyla tasarruf edilen kaynaklar yine, etkinlik sırasına göre, daha verimli alanlara kaydırılabilecektir (Ak, 2007:2).

Rekabetin en yoğun yaşandığı piyasalardan biri olan kredi piyasasında, kredi arz ve talebin bir araya gelmektedir. Bu piyasalardan, kredi alacak müşteriler, kullanacak oldukları kredilerin maliyetini minimuma indirmek isterler. Bu durumda diğer tüm şartların eşit olduğu varsayımı altında, toplumdaki bireylerin davranışları, faiz seviyesi en düşük olan finans kurumundan kredi çekmek yönünde olacaktır. Bankalar, daha çok müşteriye ulaşarak daha fazla kredi kullandırmak için, maliyet ve vade faktörlerini dikkate alarak faizleri indirme yoluna giderler. Çünkü tarafları, piyasa kuralları, bunun için zorlamaktadır. Sonuç olarak, tüketici kredisi faiz oranlarına karşı kredi talebinin, son derece esnek olması gerekmektedir (İbicioğlu ve Karan, 2009:12).

Ülkedeki genel ekonomik ortama ve kredi piyasasındaki gelişmelere bağlı olarak kredi şartları değişebilmektedir. Kredi şartları, tüketicilere, para piyasasının daraldığı ve faiz oranlarının yükseldiği dönemlerde, daha az cazip hale gelmektedir. Yapılan akademik çalışmalar ile faiz oranları ile tüketici kredisi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda, Türkiye’de faiz faktörünün tüketici kredileri talebini etkileyen önemli bir faktör olduğu, yapılan birtakım ekonometrik analizlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu sonuç politikacılar açısından çok önemlidir. Çünkü Merkez Bankası, politika aracı olan faiz silahını etkin kullandığında, tüketici kredisi talebini faiz aracılığıyla nasıl etlileyebileceğini ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır (Kaptan, 2011:20).

Ekonomideki, faiz oranlarının yapısı ve seviyesi, ülkedeki finansal sektörün gelişimi ile finansal kaynakların hareketliliği ve dağılımı açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkedeki faiz oranları, kaynak akışının içeriğini ve yatırım kararlarının rasyonelliğini etkilemektedir. Ekonomideki riskler, likidite ve işlem maliyetlerinin

farklılıklarını içermeyen bir faiz oranı yapısı, mali tasarruflar toplamını azaltabilmekte ve tasarrufların ikincil kullanımını özendircektir. Faiz oranlarının incelenmesi ve gerektiğinde oranların düzenlenmesine yönelik bir çalışma, finansal sektör stratejilerinin modellenmesi ve böylece bankaların finansal sektör operasyonlarının yürütülebilmelerine temel teşkil etmektedir (Ak, 2007:1).

Boylu vd. (2007), tarafından yapılan çalışma, farklı gelir düzeyine sahip ailelerin, bankalarca verilen tüketici kredilerini kullanma durumlarını incelemek için yapılmıştır. Ailelerin tüketici kredisi kullanmadan önce bilmek istedikleri ilk bilgiler arasında, faiz oranlarının geldiği tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada, uygulanan faiz düzeyleri konusunda bilgi edinmek isteyenlerin sayısının, ailelerin aylık gelir durumları arttıkça bir azalış içerisinde olduğu belirlenmiştir.

Ak (2007), Türk bankacılık sektöründe bulunan kamu ve özel bankaların kullandırdıkları kredi miktarlarının, mevduat faiz oranlarındaki değişimlere olan duyarlılığını incelemiştir. Bunun için, 1980–2006 dönemini ele almıştır. Çalışmada kamu bankaları tarafından kullanılan kredi hacminin, mevduat faiz oranları ile pozitif ilişkili sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın özel bankaların kredi tutarları ise faiz oranları ile negatif bir ilişki içerisinde olduğu mevduat faiz oranları düştükçe kullanılan kredi hacminin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hilbers vd. (2005:28), yapmış oldukları çalışmalarında, özel sektörün, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde kullandığı kredi miktarlarındaki artışı incelemiştir. Bunun için kredi talebinin, tüketici kredisi faiz oranlarının olan etkisi araştırılmıştır. Sonuç olarak finansal risklerin azaltılması için, bu kredilerin kısıtlanması amacıyla finansal tedbirlerin alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin, makro ekonomik özellikleri ülkemize benzemektedir. Bu ülkelerde bireysel kredi piyasaları incelendiğinde ise değişken faizli tüketici kredilerinin toplam krediler içerisinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ülkemizde ise bankalar bu tür kredileri kullandırmayı çok fazla tercih etmemektedirler. Ancak, hane halkı kredi ihtiyaçlarını artan faiz oranları üzerinden karşılayacağından, katlanacağı borç yükü de, faiz oranlarındaki artışla beraber artacaktır.

Lane ve McQuade (2013), yapmış oldukları çalışmalarında, 1993 ile 2008 yılları arasında, Avrupa ülkeleri açısından tüketici kredi faiz oranı ve uluslararası sermaye hareketlerini incelemişlerdir. Gerçekleştirdikleri analizlerinde, 2003 ile 2008 seneleri arasında kredi patlamasının olduğu senelere, özellikle daha çok önem göstermişlerdir. Sonuç olarak, sermaye girişleri ve tüketici kredi faiz oranı ilişkisinde, cari dengenin yanıtıcı olduğunu tespit etmişlerdir.

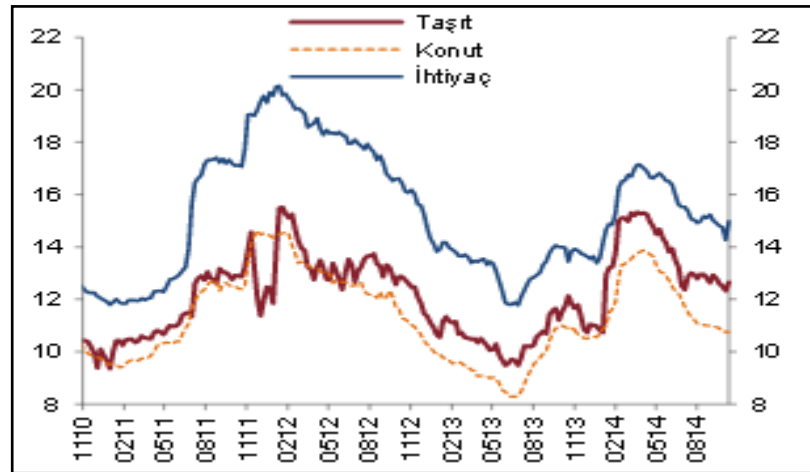
Altan ve Göktürk (2007), yapmış oldukları çalışmalarında, Türkiye’de tüketim harcamaları ve kredi kartlarının, kredi hacmine etki eden en önemli sebep olduğunu saptamışlardır. Kredi hacmine, tüketici kredi faizlerinin oynaklığı etki etmektedir. Diğer bir deyişle, kredi faiz oranı yükselme eğilimi gösterdikçe, kredi hacminde daralma meydana gelmektedir.

Aydın (2007), tarafından yapılan çalışmada, para politikası araçlarından birisi olan faiz oranlarındaki değişimlerin, konut, ihtiyaç ve taşıt kredisi faiz oranları üzerinde nasıl bir etki yaptığını araştırmıştır. Bankaların faiz oranlarındaki değişimlerin, ihtiyaç ve taşıt kredilerine aşağı yukarı aynı oranlarda yansıdığı ancak, konut kredileri üzerinde daha fazla etkisi olduğu çalışma sonunda tespit edilmiştir.

Faiz oranlarının normal seviyeye indirilmesi zorlaşınca, bankalar yüksek maliyetle daha az kaynak elde etmiştir. Kamu kesiminin bütçe açıklarının finansmanı için, bankaların tasarruf sahiplerine çeşitli yatırım araçlarında sağlayabilecekleri getiriden, daha yüksek faizler ödeyerek, kısa vadeli borçlanma senetleri çıkarması, bankaların kaynak bulma olanaklarını büyük ölçüde kısıtlaması, faiz oranlarının düşmemesinin temel sebebidir. 1980’den sonraki yıllarda TCMB kaynakları, yerine iç borçlanma tercih edilmeye başlanmıştır. Bunun esas sebebi ise; bütçe açığının finansmanında, parasal genişlemenin enflasyonist baskısından kaçma çalışmasıdır.

2014 yılı başında önemli ölçüde artan, finansal olmayan kesime açılan kredi faiz oranları, yılın ilerleyen döneminde, yurt içi ve yurt dışı finansman koşullarının sıkılaşmasıyla azalmıştır. Tüketici kredileri faiz oranlarında, bir önceki döneme göre en fazla düşüş, yaklaşık 130 baz puan ile konut kredilerinde yaşanmıştır (TCMB, 2014:58).

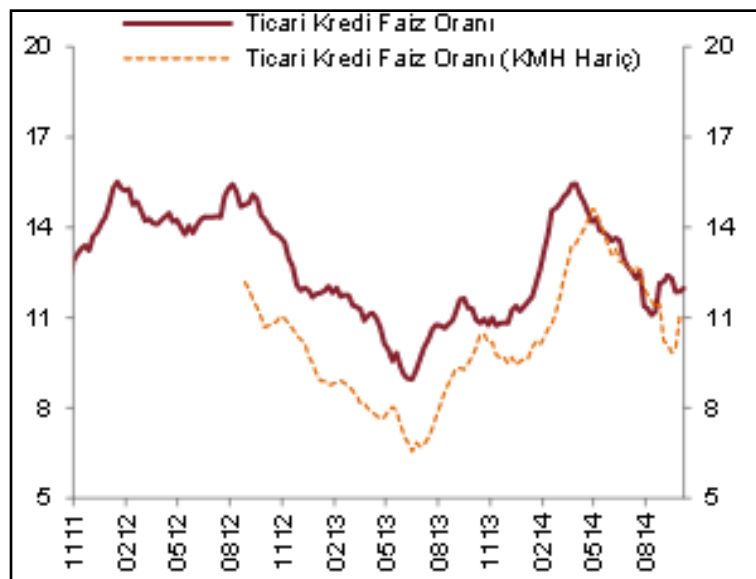
Şekil 3.1: Tüketici Kredileri Faizlerindeki Gelişmeler

Kaynak: TCMB (2014); "Enflasyon Raporu 2014-IV," <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:15.01.2015).

2014 yılında, büyük bir çoğunluğu, kısa vadeli olarak kullanılan ticari kredi faiz oranları, aşağı yönlü hareket ederek yaklaşık 100 baz puanlık bir düşüş yaşamıştır. 2014 yılı, Ramazan Bayramı haftası nedeniyle yaşanan azalış fazla uzun sürmemiş, takip eden hafta içerisinde ticari kredi faiz oranı eski seviyesine ulaşmıştır (TCMB, 2014:58).

Şekil 3.2: TL Ticari Kredi Faizindeki Gelişmeler

Kaynak: TCMB (2014); "Enflasyon Raporu 2014-IV," <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:15.01.2015).

3.2.2 Sanayi Üretim Endeksi

Reel sektör, ekonomik büyümenin temel göstergelerinden bir tanesidir. Bu sektörün büyümesi için gerekli bir finansman kaynağı olan krediler ile etkileşimi, büyümenin temelinde yer alan finansal faktörlerin belirlenmesi ve büyümenin finansal piyasalara etkilerinin anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Reel sektör, bankacılık sektörünün yaşadığı her türlü olumsuz durumdan, doğrudan ve olumsuz bir şekilde etkilenecektir (Kaya vd., 2013:3).

Türkiye'deki kredi hacminin reel artış oranları ile büyüme oranları kıyaslandığı zaman, bu iki değer arasında önemli bir ilişki olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye ekonomisinde reel sektör, bankacılık ve kredi ilişkilerinde yaşanan politik istikrarsızlık ve ekonomik kırılganlıklar etkilemektedir. Türkiye'de reel sektör-bankacılık ilişkisinin kesintiye uğramasına sebep olan nedenler arasında, yüksek hazine faizleri, ekonominin kırılganlığından dolayı yaşanan yüksek kredi riski potansiyeli, ekonominin genel güvensizliğinden kaynaklanan fonlama vadelerinin kısalığı sayılabilir. Bozulan reel sektör, bankacılık ilişkisini yeniden düzenlenmesi için, ekonominin kırılganlığının kalkması ile reel sektörün daha istikrarlı bir noktaya gelmesi ve mudilerin daha uzun vadeli mevduatlara yönelmesi gerekmektedir. Bu durumda da ülkedeki, sanayi üretim endeksi artacaktır (TÜSİAD, 2005:21).

Ekonomik büyüme oranını; para arzı, faiz oranları ve milli paradaki değer kayıplarından etkilendiği düşünülmektedir. Para arzındaki artış, talebi canlandıracak, bu durumda ekonomik büyümeyi hızlandıracaktır. Ancak, faiz oranlarındaki artış sonucu, yatırımlarda düşme meydana gelecek ve bu durumda, ekonomik faaliyetlerde daralmaya neden olacaktır. Milli paradaki değer kaybı, ihracatta artışa sebep olacağından, ekonomik büyüme oranının yükseltecektir (Tutar, 2005:55).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ekonomik hareketlerin gözlemlenebilmesi için gereken bazı makroekonomik göstergelerden olan genel sanayi ve işyerleri sayımını, aylık, üç aylık ve senelik anketler ile oluşturulan verilerden hesap etmektedir. Bu hesaplanan makroekonomik göstergelerden bir tanesi de sanayi üretim endeksidir (Çiğdem, 2009:35).

1983 senesinden bu yana sanayi üretim endeksi, üçer aylık periyotlarla hesaplanmaktadır. İlk endekste, 1981 senesi baz sene olarak kabul edilmiş, 1988 senesinde baz sene, 1986 senesi olarak değiştirilmiştir. 1995 senesinden sonra, 1992 senesi baz endeks sene kabul edilmiştir. Sanayi üretim endeksi, 1993 senesinden bu yana ise aylık olarak hesaplanmaktadır (Çiğdem, 2009:35).

TÜİK tarafından hesaplanan aylık ve üç aylık sanayi üretim endeksi, imalat sanayi, madencilik sanayi ve elektrik, gaz ve su sektörlerini içermektedir. 2014 senesinin Eylül ayında, 2013 senesi eylül ayına oranla madencilik sektörü endeksi %8,9, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü %6,4 ve imalat sanayi ise %1,1 oranında artış göstermiştir (TÜİK, 2014).

Tablo 3.1.'de 2014 yılı Eylül ayında bir önceki aya oranla madencilik ve taş ocakçılığı sektörü endeksi %2,6, imalat sanayi sektörü endeksi %1,9 ve elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü endeksi % 0,1 oranında artış göstermiştir (TÜİK, 2014).

Tablo 3.1: Sanayi üretim endeksi ve değişim oranları (2010=100), Eylül 2014

Sektör	Arındırılmamış	Takvim etkisinden arındırılmış		Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	
	Endeks	Endeks	Yıllık Değişim (%)	Endeks	Aylık Değişim (%)
Toplam Sanayi	129,0	125,9	2,2	122,6	1,7
Madencilik ve Taşocakçılığı	123,3	121,6	8,9	115,3	2,6
İmalat Sanayi	130,7	127,1	1,1	123,2	1,9
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım	120,8	119,6	6,4	122,4	0,1

Kaynak: TÜİK (2014); “Sanayi Üretim Endeksi, Eylül 2014,” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16001>, (Erişim Tarihi: 02.1.2015).

Tablo 3.2.'de ana sanayi grupları, gruplandırmasına göre, 2014 senesi Eylül ayında bir önceki aya oranla en önemli artış, %6,9 ile dayanıklı tüketim malı imalatında yaşanmıştır.

Tablo 3.2: Ana Sanayi Gruplarına Göre Endeks ve Değişim Oranları (2010=100), Eylül 2014

Ana sanayi grupları	Arındırılmamış	Takvim etkisinden arındırılmış		Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	
	Endeks	Endeks	Yıllık Değişim (%)	Endeks	Aylık Değişim (%)
Toplam Sanayi	129,0	125,9	2,2	122,6	1,7
Ara Mal İmalatı	127,4	124,9	0,9	121,2	2,4
Dayanıklı tüketim malı imalatı	138,9	135,7	2,1	125,7	6,9
Dayanısız tüketim malı imalatı	125,5	121,3	1,0	117,8	-0,2
Enerji	117,2	115,9	5,7	116,4	1,5
Sermaye malı imalatı	146,9	141,9	3,5	138,3	1,8

Kaynak: TÜİK (2014); “Sanayi Üretim Endeksi, Eylül 2014,” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16001>, (Erişim Tarihi: 02.1.2015).

Erdoğan ve Beşballı (2009), yapmış oldukları araştırmalarında, krediler ile sanayi üretim endeksinin aynı yönlü bir seyir izlediklerini saptamışlardır. Bu sonuca göre, işletmelerin banka kredilerine bir bağımlılığının olup olmadığının sorgulamasını gerekli kılmaktadır. Bankalar kredi hacimlerini, ekonominin genişleme dönemlerinde beklentilerin yarattığı etki ile iktisadi faaliyetlerdeki hareketlenmeden daha fazla arttırmaktadır. Daralma dönemlerinde ise kredi arzını net bir biçimde azaltmaktadır. Dolayısıyla işletmeler ile banka kredilerinin birbirlerine bağımlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kaya vd. (2013), yapmış oldukları çalışmalarında, Türkiye ekonomisindeki yurtiçi özel sektör kredi hacminin, ekonomik büyümeyi ve reel sektörü pozitif yönde etkilediği ve uzun dönemli bir ilişki içerisinde olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bağlamda, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamada, finans sektörünün gelişiminin önemli bir rol oynadığını, yapılan çalışmadan elde edilen ampirik bulgular göstermektedir. Finans sektörünün gelişimi rekabet ortamını artırmakta, firmaların fon maliyetlerini azaltmakta ve üretimi destekleyerek ekonomik büyüme hızının artmasına katkı sağlamaktadır. Böylece firmalar da finansal kaldıraçtan yararlanarak, özsermaye karlılıklarını arttırmaktadır.

Türkiye’de bulunan bankaların, ortak ve bireysel girişimlerle, bankacılık-reel sektör ilişkilerini, teşvik etmesi gerekmektedir. Ülke ekonomisinin gelişmesine

katkısı olacağı varsayılan KOBİ'lere yönelik finansman ürünleri ve danışmanlık olanakları sunulması sırasında, bankaların önemli girişimlerde bulunması gerekmektedir. Ayrıca, bankalar kendi risklerini yönetirken, risk bazlı fiyatlama ile kaynaklarının rasyonel kullanımını devam ettirecek ve iyi yönetilen firmaları finanse ederek kalkınmaya önemli katkı sağlamış olacaktadırlar (TÜSİAD, 2005:39).

3.2.3. Bankacılık Kredi Kullandırma Kapasitesi

Öz kaynakların büyüklüğü, kredilerin çeşitlendirilmesinde ve sağlıklı bir şekilde büyümesindeki kritik bir noktadır. Bankacılık sistemi, getiri ile risk faktörleri açısından özkaynak temeline dayanmaktadır. 2014 senesinde, sektörün özkaynakları, 2002 senesine göre yaklaşık 10 kat artış göstermiştir. Bankaların çalışmaları, özkaynakları aynı seviyede sabitleyerek karlılığı arttırmak yönünde olmamıştır. Bankalar risklere karşı özkaynaklarını koruyacak seviyede kar elde ederek, özkaynaklarını büyütme yolunu tercih etmişlerdir (Aydın, 2014:3).

Bankalarda, var olan durumdaki özkaynakların kredi kaldıraç 5,4 katıdır. Bununla birlikte kredi kullandırma kapasitesi ise %80 dolaylarındadır. Bankaların likidite yönetimi gerekleri ve kredibilitesi, kredi kullanılmasını kısıtlayan başlıca unsurlardır (Aydın, 2014:3).

Küresel piyasalarda görülen belirsizlikler, bankaların likidite açısından daha çok temkinli olmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada, uluslararası bankacılık kurallarında yaşanan farklılıklardan dolayı, bankaların riskler açısından daha çok sermaye ve likidite tutmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla sermayenin maliyeti yukarı taşınır. Ayrıca, bankaların kredi arzı ve fiyatına, tasarruf oranlarının düşük seviyesi sebebiyle, iç talebi yavaşlatma doğrultusundaki tedbirler de etki etmektedir (Acer, 2010:16).

Türkiye'deki kredi hacminde, 2014 senesinin 1. çeyreğinin sonunda, bir duraksama yaşanmıştır. Kişisel kredilerde artış hızı, önemli bir oranda hız kaybetmiştir. Sabit kurlarla, senelik büyüme hızı tüketici kredilerinde %18'e gerilerken, ticari kredilerde bu oran %25'dir. Kredilerde büyüme hızının sene sonunda %20'nin biraz altında kalacağı tahmin edilmektedir (Aydın, 2014:3).

Bankaların kredi hacmini etkileyen önemli faktörlerden birisi de, kredi kullandırma yönünde izledikleri politikalarıdır. Ülke, makro ve mikro ekonomik süreçler, bankaların kredi kullandırma kapasitelerini artırma veya azaltma yönündeki izledikleri politikaları etkilemektedir. Bankaların kredi kullandırma kapasitelerini etkileyen diğer önemli faktörler arasında, beklentiler, devlet politikaları ve ülkenin finansal durumu gösterilebilir.

Türk Bankacılık sektöründe kredi hacmi üzerinde, 2008 yılında başlayan ve 2009'da da etkilerini hissettiren küresel ekonomik kriz, daraltıcı yönde bir etki göstermiştir. Bankacılık sektörünün, bu dönemde temkinli bir yaklaşım içinde olduğu gözlenmiştir. Krizin etkilerini makro ve mikro düzeyde doğru olarak değerlendirmeye çalışan bankalar, kredi standartlarını yükseltmişlerdir. Kredi arzının sınırlanmasında, özellikle dış finansmanın daha kısıtlı ve pahalı hale gelmesi, milli gelirdeki hızlı düşüş ve sorunlu kredilerin artması etkili olmuştur. Bu dönemde, kredi talebi, üretimin ve stokların düşmesine ve yatırımların azalmasına bağlı olarak önemli ölçüde azalmıştır. Bir başka deyişle, bu dönemde bankaların kredi kullandırma kapasiteleri azalmıştır (Yükseltürk, 2010: 30).

Toplam kredilerdeki yavaşlama, bankaların kredi kullandırma kapasitelerinde yaşanan sıkıntılardan kaynaklanıyorsa, izlenecek gevşek para politikası, kredilerin artmasında ve dolayısıyla tüketim ve yatırımlarının canlanmasında etkili olacaktır. Toplam kredilerdeki artış, eğer kredi riskindeki artıştan kaynaklanıyor ise, bu durumda da kredi garanti fonu gibi kredi riskini azaltıcı politikaların devreye sokulması gerekmektedir. Kredi arzının, talebe oranla politika araçları ile daha rahat kontrol edilebildiği düşünüldüğünde, ortaya çıkan bu sonuç bankaların kredi piyasaları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda, kredi hacmindeki büyüme hızının, yaşanan ekonomik krizleri en isabetli olarak tahmin eden değişken olduğu düşünülmektedir. Kredi hacmi, uzun bir süre boyunca ve özellikle GSYH'nin büyüme hızından daha yüksek bir hızla büyürse, bu durum ilerde yaşanacak ekonomik krizlerin habercisi olarak algılanabilir.

Türkiye’de, bankacılık sektörünün sağladığı toplam kredi hacminin bileşik büyüme hızı, 2007 sonu - 2013 sonu arasındaki dönemde senede yüzde 24,2’dir. Aynı dönemde, cari fiyatlarla ölçülen GSYH’nin büyüme hızı ise yılda yüzde 10.8 olarak gerçekleşmiştir. 2002 sonundan 2013 sonuna kadar ki, daha uzun bir dönem incelendiğinde, toplam kredi hacminin yılda yüzde 32.4, GSYH’nin ise senede yüzde 14.5 büyümüş olduğu görülebilir. 2013 yılı sonunda, tüketici ve bireysel kredi kart borçlarının toplamı, 2013 GSYH’sının yüzde 21’dir. Türk bankacılık sektörünün sağladığı toplam krediler ise GSYH’nın yüzde 67’sini temsil eden seviyelere ulaşmıştır (Tarhan, 2014:1).

Yükseltürk (2010), yapmış olduğu çalışmasında, Türkiye’de bankacılık sektörünün, kredi kullandırma kapasitesinin kaynak sıkıntısı nedeniyle, halen talebi karşılamaktan çok uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomide, yurtiçi tasarruf oranının (kamu+özel kesim) aynı kalacağı düşünülerek, bankacılık sektörünün kredi kullandırma kapasitesinin artırılabilmesi için, sektörün yeni kaynak yaratması gerektiği tespit edilmiştir. Bu kaynağın yaratılması için sektörün, yurt dışından buldukları fonları arttırması, daha önceden sağladıkları kredileri menkul kıymetleştirerek, yeni fonlar sağlaması ve uzun vadeli bono ihraç ederek bilançolarını büyütme imkânlarını oluşturulması, önem taşımaktadır.

3.2.4. Tasfiye Olacak Alacaklar

Bankacılıkta Sorunlu kredi, “*Banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak tahsilâtın gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması*” olarak tanımlanabilir (Aktaş, 2000: 15).

Tüm dünyada, bankacılık sisteminin istikrarını bozabilecek en önemli faktörlerden birisi de, nakdi veya gayri nakdi olarak kullanılan ve sonradan sorunlu hale gelen krediler olarak gösterilebilir. Sorunlu krediler, yasal süresi içerisinde ödenmediği durumlarda tasfiye olacak alacakları oluşturmaktadır.

Bankalarda gerçekleştiği anda ya da vadesinde tahsil yeteneğini kaybederek değersiz hale gelen alacakların kaydedildiği ana hesap, tasfiye olacak alacaklar

hesabıdır. Bir ekonomide, tasfiye olacak alacakların miktarı büyüdükçe, kriz sinyalinin artması beklenmektedir (Sevim, 2012:134).

Bir bankanın, müşterilerine kredi verirken izlediği politika, çok yüksek ve çok düşük risk arasında bir orta yol bulmaya çalışmak olmalıdır. Eğer banka çok düşük düzeyde risk üstlenmeyi tercih ediyorsa, bu durumda otomatik olarak pazardaki önemli pek çok fırsatı elinden kaçırmış olacaktır. Fakat pazarda kaçırılan fırsatların, batan bir krediden çok daha az maliyeti olacaktır. Yüksek riskli ve sorunlu kredilerin, bankaya olan maliyetleri aşağıda sıralanmıştır (Ağaoğlu, 1989: 286):

- Banka bilançosunun aktif kalitesi ve dengesi bozulur,
- Bankanın likidite seviyesi bozulur,
- Sorunlu krediler nedeniyle banka özel karşılık ayırmak zorunda kalır,
- Şube karlılığını düşürür,
- Karlılık ve sermaye üzerinde olumsuz etki yaratır,
- Bankanın aktif-pasif yönetimi olumsuz etkilenir.

Sorunlu kredilerden kaynaklanan tasfiye olacak alacaklardaki artış, sadece bankacılık sektörünü olumsuz etkilemez. Aynı zamanda ülke ekonomisi üzerinde de olumsuz etkileri vardır. Tasfiye olacak alacakların, bu etkilerinin en düşük zararlarla atlatılamazsa, bir krizin bir başka krizi tetiklediği kısır döngünün ülke ekonomisini bir kargaşa ortamına sürüklemesi kaçınılmazdır. Tasfiye olacak alacaklar, bankaların karlılıklarını olumsuz yönde etkilediği için, bankalar kredi faiz oranlarını yükseltmektedir. Bu durumda maliyet enflasyonunun artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca tasfiye olacak alacakların payının artmasıyla, bankalar üretim ve istihdam için kredi talebinde bulunan firmalara olumlu cevap verememektedir. Bu durumda da, ülke ekonomisi olumsuz etkilenmektedir (Sipahi,2003: 21-22).

Bankacılık sektörü açısından tasfiye olacak alacakların, kontrol altında tutulması çok önem taşımaktadır. Aynı şekilde, reel sektör açısından da bu sorunun çözüme kavuşturulması, en az bankacılık sektörü kadar önemlidir. Çünkü reel sektörün mali yapısında, yabancı kaynaklar olarak banka kredileri, önemli bir pay teşkil etmektedir (Duvan, 2001: 98).

Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin gelişimine bakıldığı zaman, 1980 sonrası izlenen dışa açılma politikalarının, ülkedeki makroekonomik istikrarsızlıkların, 2001 kriziyle birlikte döviz ve faiz riskinin yükselmesinin, kredi maliyetlerinin artmasının, batık ve sorunlu krediler gibi olumsuzlukların, bu sürecin hızlanmasında etkin rol oynadığını göstermektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2001 krizinden sonrasında, toplam kredi portföyünün yaklaşık üçte biri gibi bir rakama ulaşan geri dönmeyen kredi sorunu ile yüz yüze kalmıştır. Kredilerin takibe dönüşüm oranı, yaşanan krizin etkisiyle, 2000 yılında %11,5'dir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte, bu rakam %29,3 seviyesine kadar yükselmiştir. Türkiye'de reel sektörü, küresel finans krizi, olumsuz yönde etkilemiştir. Kredi türleri itibarıyla en yüksek takibe dönüşüm oranı, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ) kredilerindedir. 2009 yılında, KOBİ kredileri, takibe dönüşüm oranı en hızlı artan kredi türü olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca küresel krizin etkisiyle, Türkiye'de hızla artan işsizlik oranları, kredi kartları başta olmak üzere tüm bireysel kredi türlerinde takibe dönüşüm oranını hızla yükseltmiştir. Türk bankacılık sektöründe tasfiye olacak alacakların, toplam krediler içindeki payının sürekli artması bankacılık sektöründe olumsuz etkiler yaratmaktadır. Geri dönmeyen krediler için, bankaların karşılık ayırması banka bilançolarını olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak, kredi portföyünün kalitesi bozulmakta ve bankaların net aktif karlılığının gerilemektedir (Şahbaz ve İnkaya, 2010:81).

Tasfiye olacak alacaklar nedeniyle, zamanla bankaların bilançolarında bozulmalar görülmektedir. Bu bozulmalar, ilerleyen zamanda ülke geneline yayılarak reel sektör bilançolarına yansımaktadır. Bu yansımaların sonucu olarak da, ülke ekonomilerinde finansal krizler yaşanacaktır. Bankalar için çok önemli bir sorun haline gelen tasfiye olacak alacaklar kaleminin azaltılması için gereken operasyonel

ve denetim tedbirleri alınmalıdır. Bunun içinde, bankaların risk yönetim politikaları dikkatle gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Sorunlu kredilerden doğan tasfiye olacak alacaklar ile faiz oranları arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Faiz oranlarının yükseldiği dönemlerde bankaların tasfiye olacak alacakları da artmaktadır. Aynı şekilde, faiz oranları düştüğü dönemlerde ise sorunlu krediler de azalmaktadır. Bankalar artan sorunlu krediler, karşısında her zaman olmamakla birlikte, bazı dönemlerde piyasaya sundukları kredi miktarını azaltmaktadırlar. Türkiye’de reel sektörün büyük bir kesiminin KOBİ’lerden oluşması, bu işletmelerin menkul kıymet piyasasından borçlanamaması, onları banka kredilerine bağımlı hale getirmiştir. Bankalar, para politikasının, banka kredilerini etkileyebileceği kadar yeterli finansal büyüklüğe sahiptirler. Banka kredileri ile bankaların menkul kıymet portföyü arasında tam ikame yoktur. Faiz oranlarının düştüğü dolayısıyla da enflasyon oranlarının düştüğü dönemlerde, bankalar, ellerinde bulundurdukları fonları, daha fazla kredilere yönlendirmektedir. Sorunlu kredilerden doğan, tasfiye olacak alacaklarının miktarının azaldığı dönemlerde ise, varlıklar içerisinde menkul kıymet oranını azaltırlar (Yiğitbaş, 2012:103).

Türkiye bankalar Birliği’ne göre, 2014 Temmuz ayı itibariyle bankaların tasfiye olacak toplam kredileri 32 milyar 834 milyon 198 bin 800 TL olarak hesaplanmıştır. Tasfiye olacak kredilerin tüm kredilere oranı ise yüzde 2.48’dir. Tasfiye olacak krediler içinde bireysel krediler, yüzde 37,1 ile en yüksek payı oluşturmaktadır. Tasfiye olacak bireysel kredi miktarı, Temmuz sonunda 12,18 milyar TL olarak hesaplanmıştır. Tasfiye olacak krediler içinde, toptan ve perakende ticaret sektörüne verilen kredilerin oranı yüzde 14,8, inşaat sektörüne verilen kredilerin oranı yüzde 11,1 olmuştur (TBB, 2014).

Türkiye’de sorunlu krediler ile faiz oranları arasında sıkı bir bağlantı vardır. Ekonomide, faiz oranlarının yükselme eğilimi içerisinde olduğu dönemlerde bankaların sorunlu kredi miktarı artmıştır. Faiz oranlarının düşme eğilimine girdiği dönemlerde ise sorunlu kredilerin miktarları düşmüştür. Bankalar sorunlu kredilerdeki artışı önlemek için bazı dönemlerde piyasaya sürdükleri kredi miktarını

azaltma yoluna gitmektedirler. Bunun bir sonucu olarak da kredi hacmini daraltmaktadır.

3.2.5. Enflasyon

Enflasyonun tarihi oldukça eskilere dayanmakta ve fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak artması olarak tanımlanmaktadır. Enflasyon, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal olarak gelişmesini engelleyen önemli faktörlerden başında sayılabilir. Herkes tarafından kabul gören bir olguda şudur ki, bankacılık sektörünün varlık ve yükümlülüklerinin çoğunluğu parasal değerlerden oluştuğu için, bankalar enflasyona karşı son derece duyarlıdır. Enflasyon yükseldiği durumlarda, faizler otomatik olarak yükselmekte, bu da ekonomik birimlerin daha az kredi kullanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla da daha az kredi kullanımını da kredi hacmini daraltmaktadır.

Bankaların aktif ve pasifinin; faiz oranı, döviz kuru ve vade yapısı bakımından buldukları konuma, paranın değerinde zamanla ortaya çıkan hareketler, doğrudan etki etmektedir. Enflasyonun neden olduğu paranın değerinde ya da satın alma gücünde görülen dalgalanmalara karşı, bankacılık sektörünün kullandığı varlıklar ve araçlar son derece hassas olup; enflasyonist hareketlerde değişim gösterebilir. Bankalar sahip oldukları özkaynaklar ile güven ortaya koymaktadırlar. Ancak enflasyon, bankaların özkaynaklarının erimesine sebep olmaktadır (Bilgin ve Kartal, 2009:67).

Enflasyonun etkileri; para arzı, faiz oranları ve yerli paradaki değer kaybından üzerinde görülmektedir. Enflasyondaki artışın sebebi, para arzındaki artışın fiyatlar genel seviyesini arttırmasıdır. Buna, parasal genişlemenin fiyat etkisi denilmektedir. Faiz oranlarındaki artışla beraber, iş dünyası maliyetleri arttıracak ve firmalar maliyetlerdeki artışı, fiyatlara yansıtacaktır. Bu da kısa dönemde enflasyonun artmasına neden olacaktır. Ancak, faiz oranlarındaki bu artış, para arzında daralma yaratacak ve talepte düşüş yaratarak enflasyonu aşağı doğru çekecektir. Milli paranın değerinin düşmesi, enflasyonun yükselmesine sebep olacaktır (Tutar, 2005:55).

Tüketimdeki artışa bağlı olarak enflasyon, ülke ekonomisinde kısa vadede yükselse bile, uzun dönemde bu artış, büyük ölçüde arzın esnekliğine bağlıdır. Bir ekonomide enflasyonist bir ortamın oluşmaması için, belli bir malın arzı esnekleştikçe, artan taleple birlikte üretim de artmaktadır. Ancak, o malın talebinde yaşanan artış, aynı oranda bir üretim artışı yaratmıyorsa, bu malın fiyatı artarak ekonomide enflasyon ortamı oluşmaktadır (Kaptan, 2011:17).

Türkiye’de, etkin bir para politikası aracılığıyla enflasyonun düşürülerek bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve disiplinli bir maliye politikasıyla yeni bir ekonomik ortamın sağlanması, enflasyon ile bankacılık sektörü arasındaki ilişkinin olumlu yönde değişmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Aksi bir durumda, enflasyon problemi, etkin bir ekonomik yapının oluşmasına ve bankacılık sektörünün gelişmesine engel olacaktır. Dolayısıyla, banka kredileri olumsuz etkilenecek ve üretken yatırımların yapılmasının önüne geçilmiş olacaktır (Arslan ve Yapraklı, 2008:89).

2003 yılı sonundan, 2008 yılı Eylül ayı sonuna kadar olan sürede, ülkemizde hızlı bir şekilde kredi büyümesi yaşanmıştır. Özellikle, bankaların bu dönemde, bireysel kredi arzlarını arttırmalarının nedenleri arasında, düşük enflasyon dönemlerinde elde edilen komisyon ve hizmet gelirlerine önem vermesi sayılabilir.

Kredilerin büyüme hızı ve durumu, uygulanacak sıkı bir para politikası ve geleceğe yönelik alınacak makro tedbirlerin etkisiyle, istenilen seviyelerde bulunmaktadır. Ticari krediler, tüketici kredilerindeki yıllık büyüme oranı düşük seviyelerde seyrederken, göreceli olarak, daha yüksek bir seyir izlemiştir. Kredilerdeki bu ivme, orta vadeli enflasyon baskılarını sınırlamış ve cari dengedeki düzelmeyi desteklemiştir. Kredi büyümesi, enflasyon üzerinde yukarı yönlü baskılar oluşturacaktır. Eğer kredi büyümesi, dengelenme sürecini bozarak finansal risklerin artmasına sebep olacak şekilde hızlanırsa ek sıkılaştırıcı tedbirler alınması gerekmektedir (TCMB, 2014:9).

Arslan ve Yapraklı, (2008) yapmış oldukları çalışmalarında, Türkiye’de enflasyondaki artışının, banka kredilerini olumsuz yönde etkilediğini ve enflasyon arttıkça, banka kredilerinin miktarında azalma olduğunu tespit etmişlerdir. Diğer

tarafından da, banka kredilerinin miktarındaki azaldıkça, daha az banka kredisi kullanılmasının, Türkiye’de, iç talep artışını ve dolayısıyla fiyat artışlarını yavaşlatıcı yönde etki yarattığını bulmuşlardır.

Tüketici kredilerinin artması sonucunda meydana gelen büyüme, oluşturduğu talep artışı ile ekonominin geri kalan sektörlerinde maliyet düşürücü bir ölçek ekonomisi oluşmasında etkili olmaktadır. Bankaların, tüketici kredilerinin artmasıyla kapasitelerdeki genişlemeye bağlı olarak oluşan maliyet azalışları, fiyatlardaki düşmeyle sonuçlanmaktadır. Bu durumda, enflasyonda düşürücü yönde etki yaratmaktadır. Ancak, bu etkileşim, kontrollü fiyatların bulunduğu tekeli bir ortamlarda, ortadan kalkmaktadır. Genelde, kontrollü fiyatların bulunduğu ortamlarda, firmaların maliyetlerdeki düşmeyi fiyatlara yansıtmadıkları ve firmaların kar marjlarının arttığı tespit edilmiştir (Kaptan, 2011:18).

Kaya ve Doğan (2005), ise yapmış oldukları çalışmalarında yüksek enflasyon ortamında bankacılık sektörünü incelemişlerdir. Bu çalışma ile; yüksek enflasyon koşullarında menkul kıymetlerin, kredilere kıyasla önceliğinin ve payının artmasından dolayı, aracılık faaliyetlerinin önemi azalabilmekte ve kar payı yükselebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, nakitte kalmanın maliyetinin ve dolarizasyonun arttığı bu dönemlerde, belirsizlik ve kısa vadeli bakış açısı, bankaların uzun vadede de kaynak bulmasını zorlaştırmaktadır. Sektörde rekabetin gelişmesine menkul değerlerden elde edilen yüksek faiz gelirleri, engel olmaktadır.

Enflasyonun büyümeye olan etkisi, ayrıca bankacılık sektörünün kredi ve sorunlu kredi hacmine de etki etmektedir. Artan (2008), tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Türkiye’de enflasyon ve belirsizliğin uzun vadede ekonomideki gelişime olan etkisi incelenmiştir. Çalışma sonunda, enflasyon oranındaki artışın büyümeyi azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bankacılık sektörünün ülke ekonomisi içerisinde derece kritik bir önemi vardır. Çünkü hali hazırda olan bir bankanın iflas etmesiyle, mevduat sahipleri, kredi kullananlar ve başka bankalar, bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir. Gelişmekte olan ülkelerde içsel ve dışsal nedenlerle, bankaların varlık ve

yükümlülüklerinde yaşanan ani değişimler olabilmektedir. Dışsal faktörler aşağıdaki etkenlerden etkilenmektedir. Bunlar (Altıntaş, 2004:44):

- Ticaret hadlerindeki aşırı dalgalanmalar
- Uluslararası faiz oranlarındaki oynaklıklar
- Özel sermaye hareketleri üzerindeki etkiler
- Reel döviz kurlarıdır.

Finansal sistemin %90'ından fazlasını, gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye'de bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Özellikle, 1990'lı yıllar boyunca devam eden yoğun kamu borçlanması sebebiyle bankalar, aktiflerinde kamu borçlanma senetlerine önemli oranda yer ayırmışlardır. Bunun sonucu olarak da ciddi bir faiz riskiyle karşı karşıya kalmışlardır (İnan, 2004:37).

Enflasyonun artması sonucu faiz oranlarının yükseldiği bir ekonomide işletmelerin değerleri de azalacaktır. Ayrıca yükselen faiz ödemeleri sebebiyle işletmelerin nakit akışları düşecek ve kredi geri dönmesinde sıkıntılar ortaya çıkacaktır. Bunun sonucu olarak sonucunu olarak, yüksek enflasyonun olmadığı bir ekonomide asimetrik bilgi problemlerine dayalı sorunlar oluşmayacaktır. Faiz oranlarının düşmesiyle beraber işletmelerin mali sorumlulukları azalacak ve işletmelerin net değeri artacaktır. Aynı süreçte işletmelerin teminat göstereceği varlıkların değerindeki artmasıyla bankaların kredi verme talepleri artacaktır. Böylelikle banka kredilerine ihtiyacı olan işletmelerin üretim miktarları da artış gösterecektir (Yiğitbaş, 2012:87).

Enflasyon, Türkiye'de kronik ve içinden çıkılmaz bir durumdur. Ülkede meydana gelen enflasyon şokları, enflasyonun en önemli belirleyicisi konumundadır. Ancak, yaşanan parasal şoklar istatistiksel olarak enflasyonun önemli bir belirleyicisi konumunda değildir. Enflasyondaki değişimin nedeni, büyük oranda kendi şokları ile milli paradaki değer kaybında oluşan şoklarla açıklanmaktadır. Para politikası araçlarından, parasal büyüme veya faiz oranlarının, fiyatlar üzerindeki etkisi çok sınırlıdır. Dolayısıyla, para politikası araçları ile enflasyon arasındaki ilişki birbirilerini çok fazla etkileyecek kadar güçlü ve öngörülebilecek derecede değildir (Tutar, 2005:69).

Yüksek enflasyon, Türkiye ekonomisi için uzun yıllardan beri süre gelmesinden dolayı, en önemli sorunlardan birisi olmuştur. Para otoritesi, Türkiye’de enflasyon hedeflemesi rejimine uygulamayı planlamaktadır. Enflasyon hedeflemesinin gerçekleşebilmesi için gerekli şartlar; merkez bankasının araç bağımsızlığına sahip olması, merkez bankasının tek bir amaca ulaşmak istemesi, para politikası uygulamalarında hesap verebilirlik ve şeffaflığın olması, mali baskınlığın ortadan kaldırılması, istikrarlı bir mali sistemin varlığı, gelişmiş mali piyasaların varlığı ve para politikası araçları ile enflasyon arasında istikrarlı ve önceden tahmin edilebilen bir ilişkinin bulunması gerektiği tespit edilmiştir (Tutar, 2005:70).

Türkiye’de 2002 yılından itibaren enflasyon rakamları sürekli bir hareket halindedir. Enflasyon rakamlarında yaşanan bu dalgalanmalar, banka kredilerinde değişimlere neden olmaktadır. Son 10 yılda gerçekleşen Türkiye’deki enflasyon oranları Tablo 3.3’de verilmiştir.

Tablo 3.3: 2001 – 2014 Arası Yıllık Enflasyon Oranları

Yıllar	TÜFE (%)	TEFE (%)
2014	8,17	6,36
2013	7,40	6,97
2012	6,16	2,45
2011	10,45	13,33
2010	6,4	8,87
2009	6,53	5,93
2008	10,06	8,81
2007	8,39	5,94
2006	9,65	11,58
2005	7,72	2,66
2004	9,32	13,84
2003	18,36	13,94
2002	29,75	30,84
2001	68,53	88,56

Kaynak: TCMB (2015); “Enflasyon Verileri”, evds.tcmb.gov.tr/anaweb/enflasyonTR.html, (Erişim Tarihi: 15.01.2015).

İktisadi birimlerin, sözleşme ve planlamaları belirlemelerinde enflasyon hedefleri temel oluşturmaktadır. Bu durum, geçici fiyat dalgalanmalarının dışında, enflasyonun orta vadeli eğilimine odaklanmalarında önemli bir konudur. Dolayısıyla, referans oluşturmaları açısından, TCMB'nin mevcut enflasyon tahminlerinin, diğer iktisadi birimlerin enflasyon beklentileri ile karşılaştırılması önemlidir. Tablo 3.4'e göre Beklenti Anketi'ne yanıt veren katılımcıların 12 ve 24 ay sonrasına ilişkin beklentilerinin, TCMB'nin baz senaryo tahminlerinin üzerinde bir rakam olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca enflasyon beklentilerinin bir önceki dönemine göre yükselmesi, beklentilerin ve fiyatlama davranışının yakından izlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur (TCMB, 2014:83).

Tablo 3.4: TCMB Enflasyon Tahminleri ve Beklentiler

	TCMB Tahmini	TCMB Beklenti Anketi*	Enflasyon Hedefi**
2014 Yıl Sonu	8,9	9,2	5,0
12 Ay Sonrası	6,3	7,5	5,0
24 Ay Sonrası	5,0	6,8	5,0
*Ekim ayı anket verileri. **2014-2016 dönemi yıl sonu hedefleri kullanılarak doğrusal interpolasyon yöntemi oluşturulmuştur.			

Kaynak: TCMB (2014); "Enflasyon Raporu 2014-IV," <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:15.01.2015).

3.2.6. Merkez Bankası Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri

Merkez bankası para politikasını yöneten mercii konumundadır. MB'nin para politikası araçlarının en başında faiz oranları ve reeskont oranları başta gelmektedir. MB ekonominin durumuna göre, para politikası araçları ve açık piyasa işlemleri ile daraltıcı ve genişletici politika olarak uygulamaktadır. Daraltıcı politika uygulamaları sırasında faiz oranlarının ve reeskont gelirlerinin artmasından dolayı bu zamanlarda kredi kullanım oranı azalacak, kredi hacmi daralacaktır. Tam tersi bir durumda ise genişletici politika olarak uygulandığında, faiz oranlarının ve reeskont gelirlerinin düşmesi sonucu kredi kullanım oranı artacak, kredi hacmi genişleyecektir. Merkez Bankasının, bankalar aracılığıyla farklı tercihler doğrultusunda, düşük faizle elde ettiği krediler, reeskont kaynaklı krediler olarak adlandırılmaktadır. Bankalar Kurulu Kararları ve DPT tarafından yayımlanan tebliğler kapsamında, Banka Meclisi

tarafından belirlenen koşullar içerisinde, reeskont kredisi işlemleri, senelik program ve planlar, yatırımın teşvik ve yönlendirilmesi konuları doğrultusunda uygulamaya konulmaktadır (Akder, 1989:1).

Merkez Bankası, bankalarca verilecek ticari senet ve vesikaları reeskonta kabul ederek, bankacılık sektörünün geçici likidite gereksiniminin giderilmesi amaçlamaktadır. Merkez Bankası tarafından, reeskonta kabul edilecek ticari senetler ve şartları belirlenmektedir (TCMB, 2015).

Merkez Bankası tarafından uygulanan faize, “reeskont faiz oranı” denilmektedir. Merkez Bankası reeskonta kabul ettiği senetlere karşılık olarak, avans da sunabilmektedir. Belirlenen reeskont faiz oranı, piyasadaki para arzı ve kredi hacminin genişlemesi dikkate alındığında, uygulanan para politikası çerçevesinde bir para politikası aracı olarak önemini yitirmiştir (TCMB, 2015).

Reeskont işlemlerinde uygulanan iskonto oranı ile avans işlemlerinde uygulanan faiz oranı ve yürürlük tarihleri Tablo 3.5’te verilmiştir.

Tablo 3.5: Reeskont İşlemlerinde Uygulanan İskonto Oranı (%) ve Avans İşlemlerinde Uygulanan Faiz Oranı (%)

Yürürlük Tarihi	Reeskont İşlemlerinde Uygulanan İskonto Oranı (%)	Avans İşlemlerinde Uygulanan Faiz Oranı (%)
01.01.1990	40	45
20.09.1990	43	48,25
23.11.1990	45	50,75
15.02.1991	48	54,50
27.01.1994	56	65
21.04.1994	79	98
12.07.1994	70	85
27.07.1994	63	75
01.10.1994	55	64
10.06.1995	52	60
01.08.1995	50	57
02.08.1997	67	80
30.12.1999	60	70
17.05.2002	55	64
14.06.2003	50	57
08.10.2003	43	48
15.06.2004	38	42
13.01.2005	32	35
25.05.2005	28	30
20.12.2005	23	25
20.12.2006	27	29
28.12.2007	25	27
09.04.2009	19	20
12.06.2009	18	19
22.12.2009	15	16
30.12.2010	14	15
29.12.2011	17	17,75
19.06.2012	16	16,5
20.12.2012	13,5	13,75
21.06.2013	9,5	11
27.12.2013	10,25	11,75
14.12.2014	9	10,5

Kaynak: TCMB (2015); <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Reeskont+ve+Avans+Faiz+Oranlari>, (Erişim Tarihi: (02.1.2015)).

3.3. Kredi Arzını Etkileyen Faktörlere Yönelik Literatür Taraması

Bu bölümde kredi arzını etkileyen faktörlere ilişkin literatür taraması incelenecektir. Literatürde, kredi arzını ve talebini etkileyen ilgili birçok çalışma yer almaktadır.

Ghosh ve Ghosh (1999), 1997-98 yıllarında Endonezya, Güney Kore ve Tayland'da yaşanan kredi daralması üzerinde çalışmıştır. Elde edilen bulgular, söz konusu dönemde Endonezya, Güney Kore ve Tayland'da ekonomik aktivitedeki bozulma ve yükselen faiz oranları nedeniyle kredi talebindeki düşüşün bölgede kredi hacminin daralmasında etkili olduğunu gösterirken, bankaların “kredi tayınlaması” yaptığı yönünde yeterli bir kanıt sunamamıştır.

Sezgin (2004), yaptığı araştırmasına göre ticari bankalar kredi verirken kâr etme amacını gütmekte olup; finansal sistemin işlemesine katkıda bulunurlar. Türkiye'de faaliyet gösteren birçok ticari banka müşterilerine uygun şartlarda kredi vermek için rekabet içerisindedir. Bu ülke ekonomisi için önemli bir gelişmedir. Bu çalışmada, daha çok ticari bankacılıkta pazarlama anlayışı, kredi, kredilendirme süreci, kredi pazarlama hakkında bilgiler verilmiştir.

Barajas vd., (2007) yaptıkları çalışma kredi patlamasına neden olan faktörleri araştırmışlardır.. Çalışma sonuçlarına göre reel dövizin aşırı değerlenmesi veya cari hesap gibi dış etkenler devamlı olarak krizi tetiklemektedir. Çalışmada, bankacılıkta yapılacak sıkı denetimlerin, kriz olasılıklarını en aza indireceği görüşü ortaya koyulmuştur.

Jimenez vd., (2007) İspanyol bankacılık sisteminde rekabetin, bankaların risk alma davranışı üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Araştırmada basit regresyon modeli kullanılmıştır. Piyasa gücünün ölçülmesinde Lerner Endeksinden yararlanılmıştır. Bankalarda piyasa gücü arttıkça, risk alma eğiliminin azaldığı yönünde bir bulgu elde edilmiştir.

Aklan ve Nargeleçekenler (2008) çalışmalarında 1998ç1-2001ç4 döneminde Türkiye'de banka kredi kanalının geçerli olup olmadığını araştırmışlardır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, incelenen dönemde, uygulanan para politikalarının bankaların kredi arzı üzerine çok güçlü olmayan etkileri bulunmaktadır. Bu dönem için ulaşılan diğer bir sonuç ise, bu etkinin bankaların likidite derecelerine göre farklılık gösterdiğidir. Çalışmada Kashyap ve Stein (1994) tarafından ileri sürülen ve literatürde yaygın olarak atıfta bulunulan ekonometrik model temel alınmıştır.

Çalışmada bu dönemde, Türkiye’de banka kredi kanalının zayıf da olsa işlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Er (2010), çalışmasında, bankaların kredilendirdikleri müşterilerinin mali yapılarının, finansal analiz yöntemleri ile ölçerek kredibilitesi yönünden karar verme süreçlerini nasıl etkilediği üzerinde durmuştur. Bankacılık sektöründe yer alan iki işletmeye, mali analiz teknikleri ve SWOT analizi uygulanarak işletmeler arasında karşılaştırma yapılmıştır. Çalışma sonucu olarak, reel sektörün kaynak ihtiyacının doğru bir şekilde kredilendirilmesi, banka-reel sektör ilişkisinin sağlıklı bir şekilde devam ediyor olmasının önemli bir koşulu olduğu ortaya çıkmıştır.

Yükseltürk (2010), Türkiye’de kredi piyasalarında arz ve talep dengesizlikleri incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, küresel krizin ülke ekonomisine krediler aracılığıyla etkisi araştırılmış, finansal krizden sonra kredi talebi ve arzının nasıl değiştiği, bunda nelerin rol oynadığı ve bu değişimin kredilerin artış hızındaki yavaşlamaya etkilerini bulmaya çalışmıştır. Bu çalışma ile Türkiye’de de birçok gelişmekte olan ekonomilerde görüldüğü gibi kredi piyasasında arz yönlü etkenlerin daha etkili olduğu ve genel olarak talep fazlası rejiminin olduğu bulunmuştur. Tüketici kredileri için yapılan analiz sonucunda, 2008 yılı ortasından itibaren sürekli arz fazlası rejiminin olduğu bulunmuştur. Bu gelişmede, bu dönemde bankaların, kredi portföylerinde çeşitliliğe giderek kredi riskini azaltma isteklerinin ve tüketici kredilerinin diğer kredilere göre daha karlı olmasının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Yapılan analiz, Türkiye’de bankacılık sektörünün kredi verme kapasitesinin kaynak sıkıntısı nedeniyle halen talebi karşılamaktan çok uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

Söker (2010), yaptığı çalışmasına göre, demografik yapısı itibarıyla genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan Türkiye’de yaşayan kişilerin bireysel kredi talepleri yüksektir. Bu durum bankacılık sektörüne de etki etmekte, bankalar tarafından bu türde kredi ürünlerinin pazarlanmasının önemi artmaktadır. Çalışmanın konusunu, Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar açısından önemli bir plasman alanı olan bireysel krediler ve bireysel kredilerin Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların mali tablolarına etkileri, oluşturmaktadır. Bu çalışmayla, Türk Bankacılık Sektöründe,

bireysel kredilerin, bankaların düzenli olarak karlılık sağladıkları bir alan olarak gelişimini sürdürmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koç (2010), çalışmasının amacı, Ankara il sınırları içerisinde kalan banka müşterilerinin ihtiyaç kredisi alma eğilimlerini ortaya koymaktır. Araştırmada bireysel bankacılık sektöründe ihtiyaç kredisi konusu incelenmiş ve banka müşterilerinin demografik yapılarına göre ihtiyaç kredisi alma eğilimleri tespit edilemeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, banka müşterilerinin ihtiyaç kredisi kullanım düzeyleri oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak da, Türkiye’de ihtiyaç kredisinden yararlanma maliyetinin ve faizlerin halen istenilen düzeyden yüksek olması söylenebilir.

Özgür (2011) yaptığı çalışmasında, mevduat bankalarının kredi hacmini etkileyen unsurları, ekonometrik modelle tespit etmeyi amaçlamıştır. Kredi hacmini belirleyen unsurları, öncelikle arz ve talep yönünden tek tek incelemiş, elde edilen bulgular “dengesizlik modeli” (disequilibrium model) çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışma, Türkiye’de 2008/IV-2009/I döneminde yaşanan kredi daralmasının arz yönlü mü talep yönlü mü olduğu bulmak için yapılmıştır. Çalışma, bankaların kredi arzının, kullandırabilecekleri kaynakların miktarı, bu kaynakların elde edilme maliyeti, krediden elde edilecek getiri, kredi müşterilerine ve piyasaya ilişkin beklentileri tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Reel kesimin kredi talebinin ise, ekonomik aktivite, ekonomiye ilişkin bekleyişler ve kredi faiz oranı tarafından belirlendiği görülmektedir.

Karanis (2011) tez çalışmasında banka şubelerinin tercih edilmesinde tüketici kredisi müşterilerini etkileyen kriterler araştırılmış ve AHP yöntemi kullanılarak finansal olmayan ölçütlerin müşterilerin banka tercihinin olan etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, en uygun banka seçiminde hizmet kalitesi, fiyat, promosyon ve hizmet teslimi, ana kriterler olarak ele alınmıştır. Bu çalışma ile hizmet sektöründe sayısallaştırma yapılamaması, hizmetin stoklanamaması ve talebin değişkenliğine ilişkin nedenler hizmet sistemlerine özgün bir performans değerlendirme sisteminin oluşturulmasında zorluklar yaratmaktadır. Sonuç olarak, bu sektörün yapısı gereği performansın finansal olmayan değerlerle hesaplanması ve

finansal göstergelerin yanında, hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti, personel tatmini gibi soyut değişkelerinde kullanılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Alper vd., (2011) çalışmalarının amacı, anket çalışması ile Türkiye'deki finansal sisteminin önemli bir kısmını oluşturan bankacılık sisteminin, makroekonomik bağlamda önem arz edebilecek yönlerine ilişkin bilgi ve anlayışımızı geliştirmektir. Bu çalışmayla ortaya çıkan bazı önemli sonuçlar;

- Kredi ve mevduat piyasasında yoğun bir rekabetin olduğu, ancak kredi alt kalemleri için rekabet derecesinin önemli derecede farklılaştığını
- Mevduatın farklı gruplandırmalara göre oluşacak alt kalemlerinin dahi banka açısından birbirleriyle yakın ikame içinde olmadığı
- Finansal hızlandırıcı mekanizmasının teminatların dışında makroekonomik dalgalanmaların, firma nakit akımlarına, etkileri üzerinden çalıştığı şeklinde özetlenebilir.

Yağcılar (2011) Türk bankacılık sektöründe bulunan ticari bankaların, rekabet dinamiklerini belirlemeye çalışmıştır. Yapılana analiz sonucunda, bankaların rekabetçi davranışları üzerinde etkili olan dokuz adet değişken tespit edilmiştir. Bunlar, Krediler/Toplam Aktifler, Krediler/Mevduatlar, Faiz Dışı Gelirler/Toplam Aktifler, Toplam Gelirler/Toplam Giderler, Aktif Karlılığı (ROA), Risk, Ozkaynaklar/Toplam Aktifler, Bilanco Yapısı ve Net Faiz Marjıdır. Rekabetçi davranış yönünden bankalar arasındaki farklılıklar araştırılmış ve bankalar dört grupta toplanmıştır. Bu gruplar: kamu bankaları, yerli özel bankalar, Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar ve Türkiye'de şube açan yabancı bankalardır. Çalışma sonucunda, piyasa gücü en yüksek grubun Türkiye'de şube açan yabancı bankalar, en düşük olan grubun ise kamu bankaları olduğu tespit edilmiştir.

Saraç (2012) yaptığı çalışmada mevduat bankalarının zorunlu karşılık ayırımı konusunu incelemiştir. Merkez Bankasının bir para politikası olarak kullandığı zorunlu karşılık oranı ile bankaların arz ettiği kredi hacminin ne yönde etkileşim içinde olduğu ve bu durumun, piyasaya ne şekilde yansıdığı araştırılmıştır.

Çalışmada, incelenen dönemde zorunlu karşılıkların kredi hacmine etkisinin, yaklaşık %90 oranında bir bağımlılık halinde olduğu görülmüştür. Zorunlu karşılık oranı artırıldığında, ayrılan karşılık artmakta kredi hacmi de doğrusal olarak aynı yönde artmaktadır.

Özşuca (2012) yapmış olduğu çalışmasında, Türkiye’de parasal aktarım mekanizması özelliklerini bankaların rolü temelinde incelemiştir. Bankacılık sektöründe, mikro seviyede ve dinamik panel veri modelleme teknikleri ile politika faiz oranları değişimine yönelik bankaların risk alma ve kredi verme reaksiyonlarındaki farklılaşma analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada sonuç olarak, düşük faiz oranlarının, bankaların risk-alma davranışı üzerinde bütün risk ölçüleri için pozitif etkisi olduğunu tespit edilmiştir. Bu çalışma, bankacılık sektöründe, büyük, yüksek likiditeye sahip ve yüksek sermayeli bankaların, risk almaya daha az eğilimli olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Catao (1997) Meksika Krizi’ni (1995) izleyen dönemlerde Arjantin’in bankacılık sektörünü incelemiştir. Catao, söz konusu dönemde kredi hacmindeki düşüşte, arz yönlü olduğu kadar talep yönlü etkilerin de olduğunu tespit etmiştir. Öte yandan, kredi arzı tarafında; bankanın kredi kapasitesinin kredi arzını belirleyen önemli bir değişken olduğu tespit edilmiştir.

Ding vd., (1998) Asya krizi döneminde, Endonezya, Malezya, Filipinler, Güney Kore ve Tayland’da yaşanan kredi daralmasını incelemiştir. Ding ve diğerleri, Endonezya, Malezya, Filipinler, Güney Kore ve Tayland’da söz konusu dönemde kredi çökmesi yaşandığını tespit etmişlerdir. Kredi çökmesinin özellikle küçük bankalar ve şirketler bazında daha yaygın olduğu görülmüştür.

Ferri ve Kang (1999), 1997- 98 yıllarında Asya krizi nedeniyle Güney Kore’de yaşanan finansal krizi incelemiştir. Bankaların sermayeleri ile mevduat toplama kabiliyetleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu; aynı zamanda kriz nedeniyle sermaye kaybı yaşayan bankaların kredi arzında belirgin bir yavaşlama, kredi faiz oranlarında ise belirgin bir yükseliş kaydedildiğini ortaya koymuştur.

Bofinger, (2001), yapmış olduğu araştırmasında para politikası değişimleri ile bu değişimlerin ekonomiye etkileri arasında uzun ve değişken gecikmelerin olduğunu gösterdiğini saptamıştır. Özellikle para politikasındaki değişimlerin kredi hacmini doğrudan etkilediği tespit edilmiştir.

Taylor (1995), yapmış olduğu çalışmasında parasal aktarım mekanizmasının zaman içinde değiştiğini savunmaktadır. Çalışmada ABD, Almanya ve Japonya'da reel çıktı düzeyinin para politikası değişikliğine verdiği tepkinin iki dönem için farklı olduğu, faiz oranı değişikliğinin reel çıktı düzeyi üzerindeki etkisinin zaman içinde azaldığı görölmektedir.

Tablo 3.6: Literatür Özeti

Çalışma-Yazarlar	Araştırmanın Amacı	Veriler	Tahmin yöntem	Sonuçlar
Ghosh ve Ghosh (1999)	1997-98 yıllarında Endonezya, Güney Kore ve Tayland'da yaşanan kredi daralması üzerinde çalışmıştır.	1997-1998 yılına ait verileri aylık bazda incelenmişlerdir. Değişkenler: Faiz oranı, kredi talebi, kredi hacmidir.	Ekonometrik modeli yöntem olarak kullanmışlardır.	Bu dönemde, Endonezya, Güney Kore ve Tayland'da ekonomik aktivitedeki bozulma ve yükselen faiz oranları nedeniyle, kredi talebindeki düşüşün bölgede kredi hacminin daralmasında etkili olduğunu gösterirken, bankaların "kredi tayinlaması" yaptığı yönünde yeterli bir kanıt bulunamamıştır.
Sezgin (2004)	Mevcut bankacılık sisteminde yer alan kredi pazarlaması konusunda Türkiye'deki ticari bankaların faaliyetlerini incelemek ve gereken düzeltici önlenmelerin alınması konusunda öneriler getirmektedir.	Yedi kısımdan oluşan araştırma anketinden elde edilen verilerdir.	Araştırma açık ve kapalı uçlu toplam 21 sorudan oluşan, anket yöntemiyle yapılmıştır.	Ticari bankalar kredi verirken hem kâr etme amacını güderler, hem de finansal sistemin işlemesine katkıda bulunurlar. Türkiye'de birçok ticari banka müşterilerine uygun şartlarda kredi sağlamak için rekabete girmişlerdir.
Jimenez, Lopez ve Saurina (2007)	İspanyol bankacılık sisteminde rekabetin, bankaların risk alma davranışı üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir.	Makroekonomik koşullar ve banka özellikleri, pazar konsantrasyonu, standart önlemler, faiz oranları, kredi pazar gücü ve banka riskidir.	Araştırmada, basit regresyon modeli kullanılmıştır.	Bankalarda piyasa gücü arttıkça, risk alma eğiliminin azaldığı yönünde bir bulgu elde edilmiştir.
Barajas, Aricca ve Levchenko, (2007)	Bu kredi, çalışma kredi patlamasına neden olan faktörleri araştırmaktadır.	Büyüme, Reel kur, Reel Faiz Oranı, Enflasyon, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Kredi Büyümesi, Bankacılık Sistemi Yoğunlaşmasıdır.	Ekonometrik modeli yöntem olarak kullanmışlardır.	Reel dövizin aşırı değerlenmesi veya cari hesap gibi dış etkenler krizi tetiklememektedir. Bankacılıkta yapılacak sıkı denetimlerin, kriz olasılığını en aza indireceği tespit edilmiştir.

Tablo 3.6: Literatür Özeti (devamı)

Çalışma-Yazarlar	Araştırmanın Amacı	Veriler	Tahmin yöntem	Sonuçlar
Akla ve Nargeleçekenler (2008)	1998ç1-2001ç4 döneminde Türkiye’de banka kredi kanalının geçerli olup olmadığı araştırılmıştır.	Toplam kredi arzı, para politikası faiz oranı, enflasyon oranı, gayri safi yurt içi hasıla, bankanın likidite oranıdır.	Genelleştirilmiş Momentler yöntemi kullanılmıştır.	Bu dönemde uygulanan para politikalarının bankaların kredi arzı üzerine çok güçlü olmayan etkileri olduğu ve bu dönem için elde edilen diğer bir bulgu ise bu etkinin bankaların likidite derecelerine göre farklılaştığıdır.
Er (2010)	Bankaların kredilendirdikleri müşterilerinin mali yapılarının, finansal analiz yöntemleri ile ölçerek kredibilitesi yönünden karar verme süreçleri üzerinde durulmuştur.	İki tekstil firmasına ait özet mali veriler tablo halinde kullanılmıştır.	Mali analiz teknikleri ve SWOT analizi kullanılmıştır.	Reel sektörün kaynak ihtiyacının doğru bir şekilde kredilendirilmesi banka-reel sektör ilişkisinin sağlıklı bir şekilde devam ediyor olmasının önemli bir koşulu olduğu ortaya çıkmıştır.
Yükseltürk (2010)	Türkiye’de kredi piyasalarında arz ve talep dengesizlikleri incelemek amacıyla yapılmıştır.	Türkiye’de 2002-2010 yılları arasındaki bankacılık verileri ve makro ekonomik veriler aylık olarak kullanılmıştır.	Laffont ve Garcia (1977), Blundell-Wignall ve Gizycki (1992) ve Pazarbasioğlu (1997) çalışmalarında kullanılan arz ve talep denklemlerinden oluşan model kullanılmıştır.	Yapılan analiz, Türkiye’de de birçok gelişmekte olan ekonomilerde görüldüğü gibi kredi piyasasında da arz yönlü etkenlerin daha etkili olduğu ve genel olarak talep fazlası rejiminin olduğu bulunmuştur.
Söker (2010)	Ülkemizde bireysel krediler ve bireysel kredilerin Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların mali tablolarına etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır.	2004 Aralık – 2010 Mart tarihleri aralığında Türk Bankacılık Sektöründeki veriler değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.	Trend analizi kullanılmıştır.	Bireysel krediler, Türk Bankacılık Sektöründe bankaların düzenli olarak karşılık sağladıkları bir alan olarak gelişimini sürdürmektedir.

Tablo 3.6: Literatür Özeti (devamı)

Çalışma-Yazarlar	Araştırmanın Amacı	Veriler	Tahmin yöntem	Sonuçlar
Koç (2010)	Çalışmada, Ankara il sınırları içerisinde kalan banka müşterilerinin ihtiyaç kredisi alma eğilimlerini ortaya koymak amacı ile yapılmıştır.	Veriler, konu ile ilgili kaynaklardan ve daha önce yapılmış araştırmalardan faydalanarak hazırlanan anket formu ile karşılıklı görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır.	Anket yöntemi kullanılmıştır.	Sonuç olarak, banka müşterilerinin ihtiyaç kredisi kullanım düzeyleri oldukça düşüktür. Bunun nedeni olarak, Türkiye’de ihtiyaç kredisinden yararlanma maliyetinin ve faizlerin halen yüksek düzeylerde oluşu söylenebilir.
Özgür (2011)	Çalışmada mevduat bankalarının kredi hacmini etkileyen unsurlar, ekonometrik yöntemlerle tespit edilmesi amaçlanmıştır.	Ocak 2002-Nisan 2010 dönemine ait aylık veriler kullanılmıştır.	Dengesizlik modeli kullanılmıştır.	Bankaların kredi arzının, kullanılabilecekleri kaynakların miktarı, bu kaynakların elde edilme maliyeti, krediden elde edilecek getiri, kredi müşterilerine ve piyasaya ilişkin beklentileri tarafından belirlendiğini sonucunu ortaya koymaktadır.
Karanis (2011)	Banka şubelerinin tercih edilmesinde tüketici kredisi müşterilerini etkileyen kriterler araştırılmıştır.	Veriler anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Banka seçiminde hizmet kalitesi, fiyat, promosyon ve hizmet teslimi ana kriterler olarak ele alınmıştır.	Analitik Hiyerarşi yöntemi kullanılmıştır.	Hizmet sektöründe sayısallaştırma yapılamaması, hizmetin stoklanamaması ve talebin değişkenliğine ilişkin nedenler hizmet sistemlerine özgün bir performans değerlendirme sistemine oluşmasında zorluklar yaratmaktadır.
Alper, Kurul, Kardeşahin ve Atasoy (2011)	Türkiye’deki bankacılık sisteminin makroekonomik bağlamda önem arz edebilecek yönlerine ilişkin bilgi ve anlayışımızı geliştirmek amacıyla yapılmıştır.	Veriler anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Veriler aktif büyüklüğü sistemin % 89, on dört bankanın üst düzey yöneticileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerle yapılmıştır.	Anket yöntemi kullanılmıştır.	Anketten elde edilen sonuçlar makroekonomik düzeyde ve bağlamda bahsedilen doğrultuda önemli bilgiler ortaya çıkarmıştır. Bu bilgilerin gerek ilgili konularda yapılacak analitik çalışmalara gerekse de politika tartışmalarında önemli bir girdi sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 3.6: Literatür Özeti (devamı)

Çalışma-Yazarlar	Araştırmanın Amacı	Veriler	Tahmin yöntem	Sonuçlar
Yağcılar (2011)	Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların rekabet dinamiklerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.	Veriler, 1992–2008 yılları arasında faaliyet gösteren ticaret bankalarının, Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan mali tablolar kullanılmıştır.	Lerner Endeksinin hesaplanmasına yönelik olarak trans logaritmik maliyet fonksiyonunun çözülmesinde çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır.	Lerner Endeksi açısından piyasa gücü en yüksek grubun Türkiye’de şube açan yabancı bankalar, en düşük olan grubun ise kamu bankaları olduğu sonucunu ortaya koymuştur.
Saraç (2012)	Merkez Bankasının bir para politikası olarak kullandığı zorunlu karşılık ayırmak için kullanılan oran ile bankaların arz ettiği kredi hacminin ne yönde değiştiği bunun piyasaya ne şekilde yansıdığı araştırılmıştır.	Veri seti, 1986-2011 yılları arasında ayrılan mevduat bankalarının zorunlu karşılıkları ve mevduat bankalarının kredi hacimlerinden oluşmaktadır.	Yöntem olarak Birim kök testi, Nedensellik Analizi, Regresyon ve Korelasyon Analizleri kullanılmıştır.	Çalışmada yapılan analizlerin ortak sonucu olarak, incelenen dönemde zorunlu karşılıkların kredi hacmine etkisinin, yaklaşık %90 oranında bir bağımlılık şeklinde olduğudur.
Özsuca(2012)	Türkiye’de parasal aktarım mekanizmasının özelliklerini, bankaların rolü üzerinde özel bir vurgu ile, ampirik olarak incelemektir.	Veri seti olarak 2002-2012 dönemi için üçer aylık veriler alınmıştır.	Dinamik panel veri modelleme yöntemleri kullanılmıştır.	Düşük faiz oranlarının bankaların risk-alma davranışı üzerinde bütün risk ölçüleri için pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Catao (1997)	Meksika Krizi’ni (1995) izleyen dönemlerde Arjantin’in bankacılık sektörünü incelemiştir.	1995-1996 dönemi için aylık bazda incelemiştir. Değişkenler: kredi hacmi, kredi arzı, kredi talebidir.	istatistiksel karşılaştırması yöntemi kullanılmıştır.	Bu dönemde kredi hacmindeki düşüşte, arz yönlü olduğu kadar talep yönlü etkilerin de olduğunu tespit etmiştir.
Ding, Domaç ve Ferri (1998)	Asya krizi döneminde, Endonezya, Malezya, Filipinler, Güne Kore ve Tayland’da yaşanan kredi daralmasını incelemiştirlerdir.	1995-1996 dönemi için aylık bazda incelemiştir. Değişkenler: kredi hacmi, kredi arzı, kredi talebi, kredi kullanan şirketlerdir.	İstatistiksel karşılaştırması yöntemi kullanılmıştır.	Endonezya, Malezya, Filipinler, Güne Kore ve Tayland’da söz konusu dönemde kredi çökmesi yaşandığını tespit etmişlerdir.

Tablo 3.6: Literatür Özeti (devamı)

Çalışma-Yazarlar	Araştırmanın Amacı	Veriler	Tahmin yöntem	Sonuçlar
Ferri ve Kang (1999)	1997- 98 yıllarında Asya krizi nedeniyle Güney Kore’de yaşanan finansal krizi incelemiştir.	1997-1998 dönemi için aylık bazda incelemiştir. Değişkenler: faiz: oranı, kredi talebi, kredi hacmidir.	Ekonometrik modeli yöntem olarak kullanmışlardır.	Bankaların sermayeleri ile mevduat toplama kabiliyetleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu; aynı zamanda kriz nedeniyle sermaye kaybı yaşayan bankaların kredi arzında belirgin bir yavaşlama, kredi faiz oranlarında ise belirgin bir yükseliş kaydedildiğini ortaya koymuştur.
Bofinger, (2001)	Para politikası değişimleri ile bu değişimlerin ekonomiye etkilerini incelemiştir.	1995-2000 dönemi için aylık bazda incelemiştir. Değişkenler: faiz oranı, kredi talebi, kredi hacmi, para politikasıdır.	Ekonometrik modeli yöntem olarak kullanmıştır.	Para politikası değişimleri ile bu değişimlerin ekonomiye etkileri arasında uzun ve değişken gecikmelerin olduğunu saptamıştır. Özellikle para politikasındaki değişimlerin kredi hacmini doğrudan etkilediği tespit edilmiştir.
Taylor (1995)	Parasal aktarım mekanizmasının zaman içinde değiştiğini incelemiştir.	1990-1995dönemi için aylık bazda incelemiştir. Değişkenler: faiz oranı, kredi talebi, kredi hacmi, para politikası ve reel çıktı düzeyidir.	İstatistiksel karşılaştırması yöntemi kullanılmıştır.	Çalışmada ABD, Almanya ve Japonya’da reel çıktı düzeyinin para politikası değişikliğine verdiği tepkinin iki dönem için farklı olduğu, faiz oranı değişikliğinin reel çıktı düzeyi üzerindeki etkisinin zaman içinde azaldığı görülmektedir

Literatürde, kredi hacmini etkileyen faktörleri tespit etmeye yönelik yapılan çalışmalarda net bir fikir birliğine varılamamıştır. Uygulamalı çalışmalarda, kredi arzını etkileyen faktörler tespiti sırasında, zorunlu karşılık oranlarının, ülkede uygulanan para politikasının, ekonomik aktivitedeki bozulma ve faiz oranlarının yükselmesi nedeniyle kredi talebinin düşmesinin ve son olarak da bankaların kredi kapasitesinin kredi hacmini etkileyen etmenler olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan bu çalışma, literatürdeki diğer çalışmalara ilaveten, hem dönem olarak 2008 küresel finans kriz dönemini kapsamaması hem de Tüketici kredi faiz oranı, Sanayi üretim endeksi, Bankacılık kredi kullandırma kapasitesi, Tasfiye olacak alacaklar, Enflasyon

ve MB faiz gelirleri ve reeskont gelirleri değişkenlerinin, Türk bankacılık sektörü kredi hacmi üzerindeki etkilerini tespit edilmiş olması açısından önemlidir.

4. UYGULAMA: KREDİ HACMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye’de kredi hacminin yüksek bir hızla büyümekte olduğu yaygın olarak bilinmektedir. Bu çalışmada kredi hacminin ekonomik göstergelere ne kadar ve ne şekilde duyarlı olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde öncelikle modelde yer alan değişkenler, veri seti ve izlenen yöntem açıklanmıştır. Kredi hacmini etkileyen faktörlerden ele alınan değişkenler regresyon analizine tabi tutulmadan önce serilerin durağanlık yapılarının belirlenmesi amacıyla ADF ve PP birim kök testi yapılmış ve durağanlık yapıları dikkate alınarak regresyon modeli tahmin edilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe kredi hacmini etkileyen faktörlerin saptanmasıdır. Kredi arzını etkilediği teoride ve uygulamada kabul edilen ve bu çalışmada bu noktadan hareketle ele alınan değişkenler tek tek incelenecek, elde edilen sonuçlar ekonometrik model sonuçları çerçevesinde değerlendirilecektir. Araştırmada, 2005 ve 2012 yılları arasındaki aylık veriler kullanılmıştır. Analiz sonucunda teorik olarak beklenen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Tüketici kredi faiz oranı, reel kredi hacmini ters yönlü etkilemektedir.
- Sanayi üretim endeksi, reel kredi hacmini aynı yönlü etkilemektedir.
- Bankacılık kredi kullandırma kapasitesi, reel kredi hacmini aynı yönlü etkilemektedir.
- Tasfiye olacak alacaklar, reel kredi hacmini ters yönlü etkilemektedir.
- Enflasyon, reel kredi hacmini ters yönlü etkilemektedir.
- MB faiz gelirleri ve reeskont gelirleri, reel kredi hacmini ters yönlü etkilemektedir.

4.2. Modelde Yer Alan Değişkenler

Analiz kapsamında olan veriler ve kısaltmaları şu şekildedir:

Reel Kredi Hacmi (KH): Reel kredi hacmi, bankaların piyasaya sürdükleri kredi miktarıdır. Kredi miktarı kredi arzını ifade etmektedir. Kredi hacmi, kredi türü ayırt edilmeksizin kullanılan tüm kredilerin miktarını ifade etmektedir.

Tüketici Kredi Faiz Oranı (TKFO): Tüketicilerin kredi kullanımları sonucunda katlanmaları gereken faiz oranıdır. Tüketici kredileri, yatırım kredileri ve ihracat kredileri gibi kredi türlerinin yanında ekonomi için bir nevi lüks sayılan kredilerdir. Bu nedenle Merkez Bankası'nın daraltıcı para politikaları uygulamalarından ilk önce tüketici kredileri etkilenmektedir. Bundan dolayı tüketici kredi faiz oranları oldukça oynaklık arz eder. Önceki bölümlerde üzerinde durulduğu gibi ne yazık ki tüketici kredileri toplam kredi hacminde oldukça büyük bir paya sahiptir.

Sanayi Üretim Endeksi (SAU): Sanayi üretim endeksi ekonometrik çalışmalarda ekonomik büyüme göstergesi olarak sıklıkla kullanılan bir değişkendir. Bunun nedeni endeksin aylık olarak hesaplanmasıdır. Bu çalışmada da veriler aylık ele alındığı için ekonomik büyüme göstergesi olarak sanayi üretim endeksi kullanılmıştır. Ekonomik büyümenin artması, ülkedeki gelir seviyesinin anlamına gelmektedir. Bu da daha cesur adımlarla borçlanma riskini göze alarak büyük yatırımların gerçekleştirilmesi demek olacağından, ekonomik büyümenin kredi hacmini arttıracığı beklenmektedir.

Bankacılık Kredi Kullanırma Kapasitesi (BKKK): Bankaların dönemlik kredi kullandırma kapasitelerini göstermektedir. Bu gösterge ülkedeki tasarruf oranlarıyla doğrudan ilişkilidir. Tasarrufların artmasıyla bankalardaki mevduatlar artacak ve böylece bankaların kredi kullandırma kapasiteleri ve kredi arzı artacaktır.

Tasfiye Olacak Alacaklar (TOA): Tasfiye olacak alacaklar tahsil imkânı sınırlı riskli alacakları ifade etmektedir. Bankaların bu tür alacaklarının oranının

artması hem banka için hem de ekonominin geneli için oldukça olumsuz bir durumdur. Bu durum kredi hacminin azalmasına neden olmaktadır.

Enflasyon (TUFİ): Enflasyon, bilinen basit tanımıyla, fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak artmasını ifade etmektedir. Fiyatların artması ekonomik aktörlerde, beklentileri olumsuz yönde etkilediği için harcamaların azalmasına neden olmaktadır. Bu durum ise kredi hacmini düşürmekte ve zamanla ekonominin durgunluğa girmesine neden olmaktadır.

MB Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri (MBFG): Merkez bankası para politikasını yöneten mercii konumundadır ve para politikası araçlarının en başında faiz oranları ve reeskont oranları gelmektedir. Para politikası araçları ve açık piyasa işlemleri ile MB ekonominin durumuna göre daraltıcı veya genişletici politika uygulamaktadır. Faiz oranlarının ve reeskont gelirlerinin artması daraltıcı politika uygulamaları sırasında gerçekleştiğinden dolayı bu zamanlarda kredi kullanım oranı azalacaktır.

Kullanılacak olan Regresyon modelinin denklemi aşağıdaki gibidir:

$$KH = \beta_0 + \beta_1.TKFO + \beta_2.SAU + \beta_3.BKKK + \beta_4.TOA + \beta_5.TUFE + \beta_6.MBFG + \varepsilon$$

KH= Kredi hacmi

β_0 = Modelin sabit terimi

TKFO = Tüketici Kredi Faiz Oranı

SAU = Sanayi Üretim Endeksi

BKKK = Bankacılık Kredi Kullandırma Kapasitesi

TOA = Tasfiye Olacak Alacaklar

TUFE = Enflasyon

MBFG = MB Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri

ε = Modelin hata terimini ifade etmektedir.

4.3. Veri Seti

Araştırma kapsamında veri seti 2005-2012 yılları arasındaki aylık veriler alınmıştır. Veriler, TCMB EVDS veri tabanından temin edilmiştir.

4.4. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Araştırmada kullanılan model basit regresyon analizi ile tahmin edilmiştir. Regresyon analizinde kullanılacak serilerin trend ve mevsimsel etkiler içermesinden dolayı sahte regresyon sorunu ortaya çıkabileceğinden serilerin öncelikle durağanlaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle ele alınan bütün seriler ADF ve PP birim kök testlerine tabi tutularak durağanlık yapıları incelenmiştir.

4.4.1. Birim Kök Testi (ADF-PP)

Zaman serilerinde, birim kökün varlığı, serinin durağan olmayan bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Zaman serileri için ifade edilen durağanlık kavramı, zaman içinde varyansın ve ortalamanın sabit olması ve gecikmeli iki zaman periyodunda yer alan değişkenlerin kovaryansının değişkenler arasındaki gecikmeye bağlı olup; zamana bağlı olmamasıdır (Gujarati, 2004:154).

Bu çalışmada serilerin durağanlık tespitinde Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testlerinden yararlanılmıştır.

ADF TEST

H_0 : $\delta = 0$ birim köke sahiptir.

H_1 : $\delta < 0$ birim köke sahip değildir.

H_1 hipotezi reddedilirse serinin orijinal seviyesinde durağan olduğu, H_0 hipotezi reddedilemiyorsa serinin durağan olmadığı sonucuna ulaşılır. Orijinal seviyesinde durağan olmayan bir serinin durağanlığı sağlanıncaya kadar devresel farkları alınır. ADF testine ilişkin model aşağıdaki gibidir (Fuller, 1976:308);

$$\Delta y_t = \alpha + \beta t + \gamma y_{t-1} + \delta_1 \Delta y_{t-1} + \dots + \delta_{p-1} \Delta y_{t-p+1} + \varepsilon_t,$$

Burada Δ , 1. fark operatörünü temsil eder. Bu model tahmin edildikten sonra $\delta = 0$ hipotezi test edilebilir. $\delta = 0$ olduğunda dönemler arasındaki değişim rassal bir değişkene bağlı olacağından, boş hipotez birim kök vardır şeklinde algılanabilir.

PP TEST

$H_0 : \delta = 0$ birim köke sahiptir

$H_1 : \delta < 0$ birim köke sahip değildir.

H_0 hipotezi durağan olmayan seriyi verirken alternatif hipotez serinin durağan olduğunu doğrular.

PP (1988) birim kök testine göre, boş hipotez seriler durağan değildir (birim kök vardır) şeklindeyken; alternatif hipotez, seriler durağandır (birim kök yoktur) şeklinde kullanılmaktadır. İlgili denklem aşağıdaki gibidir:

$$\Delta Y_t = a_0 + a_1 \left(t - \frac{T}{2} \right) + a_2 Y_{t-1} \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

PP testine ilişkin model aşağıdaki gibidir (Phillips ve Perron, 1988);

$$\nabla = 0$$

$$\nabla y_t = \nabla y_{t-1} + u_t$$

Burada Δ , 1. fark operatörünü temsil eder. Bu model tahmin edildikten sonra dönemler arasındaki değişim rassal bir değişkene bağlı olacağından, boş hipotez birim kök vardır şeklinde ifade edilir.

4.4.2. Basit Regresyon Modeli

Bir bağımlı değişkenin başka açıklayıcı değişkenlere olan bağımlılığını, ana kütlelerin ortalama değerini, yinelenen örneklerdeki bilinen veya değişmeyen değerleri cinsinden tahmin eden yöntem regresyon analizidir (Gujarati, 2004:15).

Regresyon analizinin temelinde bulunan düşünce, bir bağımlı değişkenin birden fazla açıklayıcı değişkene istatistiksel bağımlılığıdır. Bu tip çözümlerinin amacı, açıklayıcı değişken olarak bilinen ya da değişmeyen değerlerine yönelik bağımlı değişkenin ortalama değerini tahmin etmektir. Regresyon analizinin başarısı, uygun verinin bulunması ile alakalıdır (Gujarati, 2004:15).

Regresyon analizinin temel üç varsayımı bulunmaktadır. Bunlar (Akkaya ve Pazarlıoğlu, 2000:74):

- Regresyon denkleminde yer alan “e” hata terimi, aritmetik ortalaması sıfır, varyansı δ^2 olan tesadüfi değişkendir.
- e_t ve e_{t-1} birbirleri ile ilişkili değildir. Bu durum birbirini takip eden hata terimleri arasında korelasyon bulunmadığını göstermektedir.
- e_t aritmetik ortalaması sıfır, varyansı δ^2 olan tesadüfi bir normal dağılım değişkenidir. Gözlemler seri boyunca farklı dağılım sergilemezler. Tüm hata terimlerinin varyansı sabittir.

Regresyon analizinde karşılaşılabilecek sorunlar ise şu şekilde sıralanabilir (Şahinler, 2000:59):

- Çoklu doğrusal bağlantı: Regresyon modelinin açıklayıcı değişkenlerinin iki ya da daha fazlasının kendi aralarında ilişkili olması durumudur.
- Otokorelasyon: Birbirini zamana veya yere göre izleyerek sıralanan gözlemler arasında ilişki olması durumudur.
- Heteroskedasite: Hata terimine ait varyansın sabit olduğu koşulunun bozulması durumudur.

Regresyonda bir bağımsız değişkenin bulunması halinde basit doğrusal regresyon; birden çok bağımsız değişkenin olması halinde ise çoklu regresyon ismi verilmektedir (Gujarati, 2004:154).

Basit doğrusal regresyon modeli,

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \varepsilon$$

Çoklu doğrusal regresyon modeli ise,

$$Y_i = \beta_0 + \beta_i X_i + \varepsilon_i$$

şeklinde gösterilmektedir.

4.5. Araştırma Bulguları ve Değerlendirmeler

Araştırmada veri analizi Eviews 8 paket programı ile yapılmıştır. Birim kök testi ve regresyon analizi sonuçları ile regresyon analizi varsayımlarının sağlanıp sağlanmadığını gösteren otokorelasyon, normallik ve sabit varyans testi sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

4.6. Analiz Sonuçları

4.6.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Serilerin önce durağan olup olmadıkları Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri ile test edilmiştir. Her iki model için de üç farklı model olan "sabit terimli", "sabit terimli ve trendli" ve "sabit terimsiz ve trendsiz" ADF ve PP testi modelleri kullanılmıştır.

Tablo 4.1: Birim Kök Testi Sonuçları (ADF-PP)

	ADF			PP		
	sabit terimli	trend ve sabit terimli	sabit terimsiz ve trendsiz	sabit terimli	trend ve sabit terimli	sabit terimsiz ve trendsiz
KH	2,01(-3,34)**	-0,23(-4,07*)	3,63(-1,40)	2,94(-3,24**)	-0,46(-4,15*)	8,23(-1,12)
BKKK	1,78(-12,62*)	-0,60(-13,07*)	5,95(-9,58*)	1,79(-12,62*)	-1,22(-13,15*)	6,45(-9,89*)
MBFG	-2,05(-16,48*)	-2,85(-16,43*)	-1,47(-16,57*)	-2,16(-18,32*)	-3,14(-18,41*)	-1,72***(-18,43*)
SAU	-2,41(-25,59***)	-3,11(-2,55)	0,61(-2,44**)	-3,29**(-18,04*)	-5,04*(-17,88*)	0,39(-17,79*)
TKFO	-0,94(-6,27*)	-2,75(-6,28*)	-0,73(-6,29*)	-1,27(-6,16*)	-2,28(-6,15*)	-0,72(-6,18*)
TOA	0,50(-6,11*)	-1,24(-6,24*)	2,17(-5,56*)	0,67(-6,13*)	-1,17(-6,19*)	2,57(-5,60*)
TUFE	0,35(-7,14*)	-3,97**(-7,12*)	6,70(-5,23*)	0,50(-7,04*)	-3,18(-7,03*)	7,83(-5,19*)
Kritik 1%	-3,49	-4,05	-2,58	-3,49	-4,05	-2,58
Değerler 5%	-2,89	-3,45	-1,94	-2,88	-3,45	-1,94
10%	-2,58	-3,15	-1,61	-2,58	-3,15	-1,61

Not: Parantez içindeki değerler serilerin birinci dereceden farklarının test sonuçlarıdır. "**", "***" ve "****" sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı katsayıları ifade etmektedir.

Analiz sonuçlarına göre, tüm serilerin seviye itibari ile durağan olmadıkları, birinci dereceden farkları alındığında durağanlaştıkları görülmektedir. Tüm seriler aynı dereceden durağan oldukları için regresyon analizinde serilerin seviye itibari değerleri kullanılmıştır.

4.6.2. Basit Regresyon Modeli Sonuçları

Kredi hacminin bağımlı değişken ve aşağıda belirtilen ekonomik göstergelerin bağımsız değişken olarak ele alındığı regresyon tahmin modeli sonuçları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 4.2: Basit Regresyon Modeli Sonuçları

Bağımlı değişken KH Dönem: 2005M12-2012M12				
Değişkenler	katsayılar	st.hata	t istatistiği	Olasılık değeri
c	-45191808	85619940	-0.527819	0.5991
BKKK*	2,158127	0.207179	10,416710	0.0000
MBFG*	-18,843710	6,639768	-2,838008	0.0058
SAU	174896,7	226888.9	0.770847	0.4432
TKFO**	-1008465.	481519.4	-2,094340	0.0395
TOA	-1,115732	2,110702	-0.528607	0.5986
TUFE	288251,8	579121.8	0.497739	0.6201
Özet İstatistikler				
R ² : 0,98		Durbin Watson Stat. : 1,49		
F _{istatistik} : 264,7		F _{olasılık} : 0,00		

Not: "*" ve "***" sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı katsayıları ifade etmektedir.

Regresyon tahmin sonuçlarına bakıldığında R² değerinin oldukça yüksek olduğu bir başka deyişle, bağımsız değişkenlerin kredi hacmini açıklama gücünün yüksek olduğu görülmektedir. F olasılık değerinin anlamlılık düzeyi 0,05 'den küçük (0,00) olarak gerçekleşmesi regresyonun topluca anlamlı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Durbin Watson değerinin 2'ye yakın olması da ciddi bir otokorelasyon problemi olmadığını ifade etmektedir.

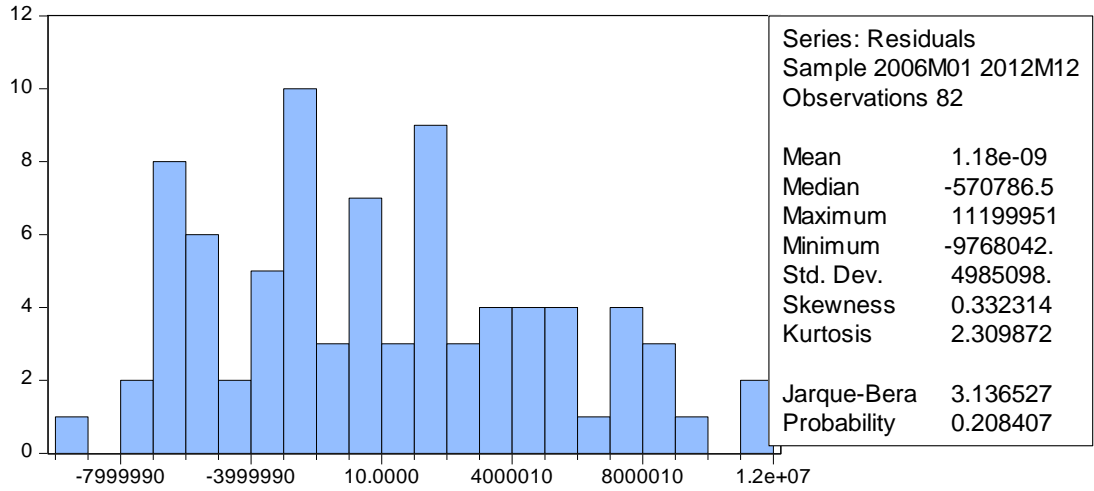
Bununla birlikte regresyon analizi varsayımlarından; bağımsız değişkenler arasında otokorelasyon problemi olup olmadığı, "Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:" testiyle; normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığı "histogram normality test" ile; "sabit varyans" varsayımı da "White'in Heteroskedasticity" testi ile incelenmiştir. Test sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.3: Otokorelasyon Testi Sonuçları

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:			
F-statistic	3.975535	Prob. F(2,75)	0.0229
Obs*R-squared	8.051613	Prob. Chi-Square(2)	0.0178

Otokorelasyon testi sonuçlarına göre, olasılık değerinin 0,05'den küçük olduğu, böylelikle H_0 : Otokorelasyon vardır şeklindeki boş hipotezin reddedildiği görülmektedir.

Şekil 4.1: Normallik Testi Sonuçları

Normallik testi sonuçlarına bakıldığında olasılık değerinin (0,2084) 0,05 'den büyük olduğu, H_0 : Hata terimleri normal dağılmıştır şeklindeki boş hipotezin kabul edildiği görülmektedir. Böylece regresyon analizinin normallik varsayımını da sağladığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4.4: Sabit Varyans Testi Sonuçları

Heteroskedasticity Test: White			
F-statistic	1.067814	Prob. F(27,54)	0.4077
Obs*R-squared	28.54174	Prob. Chi-Square(27)	0.3835
Scaled explained SS	15.63775	Prob. Chi-Square(27)	0.9595

White'in sabit varyans testi sonucuna bakıldığında H_0 : Sabit varyans yoktur şeklindeki boş hipotezin reddedilmediği görülmektedir. Regresyon analizinde görülen bu sabit varyans problemi yine White düzeltme terimi kullanılarak modele

tekrardan regresyon analizi yapılmasıyla düzeltilmiştir. Yukarıdaki sonuçlar bu düzeltme sonrasında elde edilen sonuçlardır.

- Regresyon analizinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir;
- KH ile BKKK arasında pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki vardır.
- KH ile MBFG arasında negatif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki vardır.
- KH ile TKFO arasında negatif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki vardır.
- Diğer değişkenler ile KH arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırma sonuçlarına göre bankaların dönemlik kredi kullandırma kapasitelerini gösteren, bankacılık kredi kullandırma kapasitesindeki artış veya azalış, kredi hacmini de aynı yönde etkilemektedir. Bu gösterge ülkedeki tasarruf oranlarıyla doğrudan ilişkilidir. Tasarrufların artmasıyla, bankalardaki mevduatlar artacak ve böylece bankaların kredi kullandırma kapasiteleri ve kredi arzı artacaktır. Bankacılık kredi kullandırma kapasitesi, bankaların kredi hacimleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.

Bankaların kredi kullandırma yönünde izledikleri politikalar, kredi hacmini etkileyen önemli faktörlerden bir tanesi olarak sayılabilir. Bankaların kredi kullandırma kapasitelerini arttırma veya azaltma yönündeki izledikleri politikalar, ülkedeki makro ve mikro ekonomik süreçlerden etkilenmektedir. Beklentiler, devlet politikaları ve ülkenin finansal durumu bankaların kredi kullandırma kapasitelerini etkileyen önemli faktörler arasında gösterilebilir.

MB faiz gelirleri ve reeskont gelirleri, bankaların kredi hacmini negatif yönde etkilemektedir. TCMB para politikasını yöneten en önemli mercii konumundadır. Merkez Bankasının, para politikasını etkin bir silah olarak kullanma araçlarından birisi de faiz oranları ve reeskont oranlarıdır. MB faiz gelirleri ve reeskont gelirlerindeki artış, bankaların kredi hacmini daraltırken, azalış ise kredi hacmini genişletecektir. Merkez Bankası'nın faiz gelir ve reeskont gelirlerinin arttırması,

bankaların faiz oranlarının arttığını göstermektedir. Ülkemiz gibi son derece hassas ve gelişmekte olan ekonomilerde, faiz oranlarının artmasının direkt sonucu olarak kredi hacmi daralacaktır.

Tüketici kredi faiz oranı, tüketicilerin kredi kullanırken katlamak zorunda oldukları faiz oranıdır. Yatırım kredileri ve ihracat kredileri gibi kredi türlerine bakıldığı zaman tüketici kredileri bir nevi lüks tüketim olarak sayılmaktadır. Bu nedenle uygulanan daraltıcı para politikalar, ilk önce tüketici kredilerini etkilemektedir. Tüketici kredisi faiz oranı, tüketici kredi hacmini ters yönlü etkilemektedir. Tüketici kredi faiz oranlarının artması durumunda, kredi hacmi daralmaktadır. Kredi kullanmak isteyen tüketicileri, kredi kullanımı istediğinden vazgeçiren en önemli faktörler arasında, tüketici kredi faiz oranlarının yükselmesi yer almaktadır. Faiz oranlarının yükselmesi, tüketicilerin kredi kullanmasına engel olmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da, kredi hacmini daraltmaktadır. Aynı şekilde tüketici kredi faiz oranlarının düşmesi ise, kredi hacminin genişlemesini sağlayacaktır.

Kredi piyasası, rekabetin en yoğun yaşandığı ve kredi arz ve talebinin bir araya geldiği piyasalar olarak bilinmektedir. Bu piyasalarda kredi kullanmak isteyen müşteriler, her zaman kullanacak oldukları kredinin maliyeti en aza indirmek isterler. Bu durumda diğer şartların eşit olduğu düşünüldüğünde, müşterilerin davranışları, faiz oranı en düşük olan bankadan kredi çekmek yönünde olacaktır. Bankalarda daha çok tutarda kredi verebilmek için, maliyet ve vade faktörlerini dikkate alarak faiz oranlarında indirim gideceklerdir. Çünkü bankaların içinde bulunduğu piyasa şartları kurumları bunun için zorlamaktadır. Bu nedenle, bankaların kredi talebi, tüketici kredisi faiz oranlarına karşı son derece esnek olmak zorundadır. Sonuç olarak, tüketici kredisi faiz oranları düşmeye başlayacak, kredi talebi artacak ve ülkenin kredi hacmi genişleyecektir. Tam tersi bir durumda ise tüketici kredi faiz oranları artacak, kredi hacmini daralacaktır.

Yapılan çalışma sonucunda, Tasfiye Olacak Alacaklar değerindeki artışın kredi hacmini etkilemediği yönünde bir sonuç elde edilmiştir. Bu sonuç incelendiğinde, bankaların, kredi faiz oranlarının artış gösterdiği dönemlerde

“kredilerin geri dönmeme” ihtimalini düşünerek, kredi hacmini, kredi faiz oranlarından bağımsız olarak belirledikleri yargısına varılabilir. Elde edilen bu sonuçla, Türkiye’de bankacılık sektöründe “kredi tayinlaması”nın söz konusu olabileceği düşünülebilir.

Bankaların karlılıklarını, sorunlu kredilerden kaynaklanan tasfiye olacak alacaklar kalemi, olumsuz etkilemektedir. Bankalar, karlılık düzeylerini koruyabilmek için, kredi faiz oranlarını yükseltmektedir. Bu durumda, ekonomi de maliyet enflasyonunun artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, bankaların tasfiye olacak alacak rakamlarının her geçen gün artması sonucunda, bankalar üretim ve istihdam için kredi isteğinde bulunan firmalara olumlu cevap verememektedir. Bu durumdan da ülke ekonomisi olumsuz etkilenmekte ve kredi hacmi daralmaktadır.

Analiz yaparken kullanılan bir diğer değişken, Sanayi Üretim Endeksidir. Yapılan analiz sonucunda, bu değişkenle, kredi arzı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Reel sektör, ekonomik büyümenin temel göstergelerinden biridir. Reel sektörün büyümesi ve ülke ekonomisinin kalkınması için önemli bir finansman kaynağı olan krediler ile etkileşimi, büyümenin temelinde yer alan finansal faktörlerin belirlenmesi ve büyümenin finansal piyasalara etkilerinin analiz edilmesi açısından çok önemlidir. Bankacılık sektörünün, ekonomide yaşadığı her türlü olumsuz durum, reel sektörü doğrudan ve olumsuz olarak etkilemektedir. Aynı şekilde bu durum kredi hacminin azalmasına neden olmaktadır.

Ancak ülkemizde, ekonomik istikrarın tam olarak sağlanamaması, MB tam bağımsızlığının olmaması, istenilen kurumsal düzenlemelerin hala yetersiz olmasından dolayı bu büyüme istenilen seviyede sağlanamamaktadır. Eğer bu düzenlemeler yapılır ve reel sektör teşvik edilirse istenilen düzeyde ekonomik büyümeyi sağlanabilir. Bunun sonucu olarak da reel sektörün kredi talebi artacak ve kredi hacmi genişleyecektir.

Bankaların da ortak ve bireysel girişimlerle bankacılık-reel sektör ilişkisine katkıda bulunması, ülke ekonomisinin kalkınması ve kredi hacminin artması için gerekli bir durumdur. Ekonomik gelişmede büyük katkısı olan KOBİ’lerin ihtiyaçları

için finansman ürünleri, krediler ve danışmanlık olanakları sunulurken, bankaların önemli girişimlerde bulunması gerekmektedir. Bankalar risk bazlı fiyatlama yoluyla kendi risklerini yönetirken, kaynaklarının rasyonel kullanımını devam ettirecek ve bunun yanında kaynakları, iyi yönetilen firmalara finanse ederek kalkınmaya önemli katkılar sağlayacaklardır.

Analizde son değişken olan enflasyon ile kredi arzı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Daha önce yapılan akademik çalışmalarda, Türkiye’de enflasyon arttıkça banka kredilerinin miktarında azalma olduğu ve bankaların bundan olumsuz yönde etkilendiği tespit edilmiştir. Bir ekonomide, enflasyon, faizleri yükselterek, ekonomik birimlerin daha az kredi kullanmasına neden olmaktadır. Bu durumda ilerleyen dönemlerde, ülke ekonomilerinde durgunluk yaşanacaktır.

SONUÇ

Şubat 2001 krizi sonrası, Türkiye’de hayata geçen “Türkiye’nin güçlü ekonomiye geçiş programı” ilerleyen zamanda bankacılık sektörünü kurtarma programı halini almıştır. Bu program çerçevesinde, kamu bankalarının görev zararları ve TMSF’ ye devredilen bankaların zararları karşılığı sektöre, yaklaşık 45 milyar dolar kaynak aktarılmış, önemli yasal ve kurumsal değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. 2003 senesinde ve sonraki yıllardaki bu yeniden yapılandırma çalışmalarına istinaden, bankalar, finansal aracılık görevlerini daha etkin bir biçimde yapmaya başlamışlardır. Bu durumun bir sonucu olarak kamu borç yükündeki gerileme durumu ve enflasyondaki düşüşle beraber reel sektörün ve hanehalkının gelecekle ilgili yorum yapabilme becerisi daha da artmıştır. 2001 senesinden sonraki dönemlerde Türkiye’nin, kazanmış olduğu makroekonomik ve finans sektörüne ilişkin deneyimlerini sürdürdüğü dikkate alınırca, son yıllardaki kredi piyasasındaki daralmanın sebeplerini araştırmanın, konjonktürel dalgalanma aşamalarında bankaların ve kredi müşterilerinin tutum ve davranışlarını anlamak adına önemli bir bilgi niteliğinde olduğu anlaşılabacaktır.

1998 yılında başlayan, bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma faaliyetlerinin hız kazanması, Türk Bankacılık Sistemi’ndeki yeniden yapılandırma faaliyetlerinin temeli olarak gösterilebilir. Bu dönemde ilk olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. Bu kurumun kurulmasındaki amaç, bankaların ve özel finans kurumlarının piyasa disiplininde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için uygun bir alt yapının oluşturulmasıdır. Bankacılık yeniden yapılandırma faaliyetlerinin ilk adımı olarak, bankacılık faaliyetlerini düzenleyip denetleyecek olan başlıca bir otorite kurum, sisteminin temeline yerleştirilmiştir.

Ayrıca yeniden yapılandırma faaliyetlerinde önem kazanmış olan bir diğer konuda TCMB bağımsızlığıdır. Para politikası kararlarının alınmasında ve uygulanmasında merkez bankalarının siyasetten ve diğer baskı unsurlarından bağımsız hareket edebilme yeteneğine Merkez Bankası bağımsızlığı, denilmektedir.

Bağımsızlık, merkez bankalarının fiyat istikrarını gerçekleştirebilmeleri açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Ülke ekonomilerinde fiyat istikrarı, uzun vadeli, istikrarlı ve kararlı politika uygulamaları sonucu elde edilebilmektedir. Bu nedenle merkez bankalarının, kısa vadeli hedefler doğrultusunda politika yapan siyasi otoriteden bağımsız olarak görevlendirilmesi gerekmektedir. Merkez bankalarının ellerinde olan bu bağımsızlık sayesinde, siyasilerin kısa vadeli ve geçici amaçları uğruna, fiyat istikrarını bozabilecek politikalar uygulamalarına engel olacak düzenlemeleri yapabilmelerine imkan sağlamaktadır. Bir ülke ekonomisinde de fiyat istikrarı oluşup; güven ortamı meydana geldiğinde krediye olan talep artacak ve kredi hacmi genişleyecektir. TCMB tarafından, zorunlu karşılıkların bir para politikası aracı olarak kullanılmasındaki asıl amaç, para arzının kontrol edilmesidir. Zorunlu karşılık oranlarında yapılan değişimlerle amaçlanan, kredi verilebilir fonlarda azalışa neden olarak parasal sıkılaştırma, zorunlu karşılıklardaki azalışlarla ise kredi verilebilir fonlarda, artışa neden olarak parasal genişlemeyi sağlamaktır.

2007 yılının ikinci yarısından sonra ABD’de başlayarak tüm dünyaya hızla yayılan küresel kriz, finans sistemini çok hızlı bir şekilde etkilemiştir. Bu küresel krizin tüm dünya ekonomilerinde olduğu gibi, Türkiye ekonomisi üzerinde de olumsuz birçok etkisi görülmüştür. Küresel krizler, Türkiye’nin dış talep şartlarında ve yabancı sermaye akım mekanizmaları üzerinde yavaşlama kanalıyla etki etmektedir. Küresel krizle beraber finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalara ve likidite problemlerine karşılık, Türk bankacılık sektöründe oluşan olumsuz etkiler sınırlı bir hal almıştır. Ancak, son yıllarda bankacılık sektörünün aktiflerindeki genişlemeyi ve kârlılığını sürdürmesine rağmen, Türkiye’de kredi hacminin gerilemesi, önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

2002-2003 yıllarında Türkiye’de kredi çöküşüne rastlanması dikkat çeken bir konudur. Makroekonomik görünümün çok da istikrarlı olmadığı bu dönemde, Türkiye’de finansal sektör kırılğan bir yapıya sahipti. Bu yüzden, Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, kredi çökmesinin önüne geçilmesi için finansal sektörün güçlü bir yapıya sahip olması ve makroekonomik istikrar gibi faktörlere önem verilmesi gerekmektedir. Türkiye’de son yıllarda yaşanan kredi çökmesi

olgusunda, finansal sektörün görece olarak sağlıklı bir yapıda olmasına karşın reel sektöre ait belirsizliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum kredi piyasasında yaşanan “asimetrik bilgi” problemini en aza indirecek önlemlerin alınması zorunluluğunu göstermektedir. Özellikle KOBİ’lerin, piyasalarda “asimetrik bilgi” probleminin çok yoğun yaşandığı kriz dönemlerinde, kredi piyasasına ulaşmasının zor olduğu bilinmektedir. Bu duruma engel olacak en önemli faktör, bu işletmelerin bilançolarının şeffaflaştırılarak bankalar bakımından “ters seçim” yapma kaygısının ortadan kaldırılmasıdır. Ayrıca, KOBİ’lere kefalet sağlayan ve kredi riskini üstlenen kredi garanti fonu gibi uygulamaların etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Böylece kriz dönemlerinde bankaların aşırı ihtiyatlı bir tutum sergilemesinin önüne geçilmesi sağlanacaktır.

Kredi, bankaların faaliyetleri içinde en riskli ürün olarak görülmektedir. Bankalar, nakit ihtiyacı olan müşterilerinin bu ihtiyaçlarını karşılamak için bir fon sağlarlar. Sağlanan bu fonla beraber, banka ve fon alıcısı arasında bir alacak borç ilişkisi doğmaktadır. Bu ilişkide, her zaman borç veren risk taşımaktadır. Bankalar için bu risk, genellikle borçlunun borcunu zamanında ödeyememesi ile ilgili olmaktadır. Borçlunun borcunu zamanında ödeyememesi ya da hiçbir şekilde ödeyememesi durumunda, bankaların üstlenmiş oldukları risk, kredi riskini oluşturmaktadır. Bankaların, kredi risklerini en düşük seviyede tutabilmeleri için kredi hacimlerini etkin bir şekilde belirlemeleri önem arz etmektedir.

Reel kredi hacmi, bankaların piyasaya sürdükleri kredi miktarını göstermektedir. Kredi miktarı da kredi arzı olarak ifade edilmektedir. Kredi hacmi, bankaların türü ayırt edilmeksizin kullandırmış olduğu tüm kredileri kapsamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, kredi hacmini etkileyen faktörleri incelemektir. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Araştırma sonuçlarına göre, bankacılık kredi kullandırma kapasitesi ile kredi hacmi arasında pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bankaların dönemlik kredi kullandırma kapasitelerini gösteren, bankacılık kredi kullandırma kapasitesindeki artış veya azalış, kredi hacmini de aynı yönde

etkilemektedir. Bu gösterge ülkedeki tasarruf oranlarıyla doğrudan ilişkilidir. Tasarrufların artmasıyla, bankalardaki mevduatlar artacak ve böylece bankaların kredi kullandırma kapasiteleri ve kredi arzı artacaktır. Bankacılık kredi kullandırma kapasitesi, bankaların kredi hacimleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.

Bankaların, kredi kullandırma yönünde izledikleri politikalar, kredi hacmini etkileyen önemli faktörlerden biri olarak tespit edilmiştir. Bankaların kredi kullandırma kapasitelerini artırma veya azaltma yönünde izlediği politikalar, makro ve mikro ekonomik süreçlerden etkilenmektedir. Beklentiler, devlet politikaları ve ülkenin finansal durumu bankaların kredi kapasitelerini etkileyen önemli faktörler arasındadır. Ayrıca konjonktürel değişiklikler ile ülkenin ve dünyanın içinde bulunduğu finansal ve politik durumda kredi hacmini etkileyen diğer önemli faktörlerdendir.

Türkiye’de bankacılık sektörünün kredi kullandırma kapasitesinin kaynak sıkıntısı nedeniyle halen talebi karşılamaktan çok uzak olduğu sonucu dikkat çekmektedir. Bankacılık sektörünün kredi kullandırma kapasitesinin artırılabilmesi için, yurtiçi tasarruf oranının kamu ve özel kesim için aynı kaldığı varsayımı altında, sektörün yeni kaynak yaratması gerektiği tespit edilmiştir. Sektörün, yurt dışından buldukları fonları arttırması, daha önceden sağladıkları kredileri menkul kıymetleştirerek yeni fonlar sağlaması ve uzun vadeli bono ihraç ederek bilançolarını büyütme imkânlarının oluşturulması bu bakımdan önemlidir.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda, yaşanan ekonomik krizleri en isabetli olarak tahmin eden değişkenin, kredi hacmindeki büyüme hızı olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, kredi hacmi önemli uzun bir süre ve özellikle GSYH’nin büyüme hızından daha yüksek olan bir hızla büyürse, bu durum ilerde ekonomik krizleri tetikleyici olarak rol oynayabilir.

Kredi Hacmi ile MB Faiz Gelirleri ve Reeskont Gelirleri arasında negatif yönlü ve istatistikî olarak anlamlı bir ilişki vardır. Merkez bankası para politikasını aracını elinde bulunduran en önemli merciidir. Ülke ekonomisinin durumuna göre, Merkez bankası para politikası araçları ve açık piyasa işlemleri ile TCMB, daraltıcı

veya genişletici politika uygulamaktadır. TCMB'nin faiz gelirlerini arttırması, kredi faizlerini otomatik olarak yükseltmektedir. Kredi faizlerinin yükselmesi, kredi talebini daraltarak, kredi hacmini negatif yönde etkilemektedir. Devletin uyguladığı faiz politikası, kredi arz ve talep dengesini değiştirebilecek nitelik taşımaktadır.

Merkez Bankası tarafından uygulanan faiz, "reeskont faiz oranı" şeklinde tanımlanmaktadır. Merkez Bankası, reeskont için kabulleneceği senetlere karşılık olarak avans da sunabilmektedir. Piyasadaki para arzı ve kredi hacminin genişlemesi göz önünde bulundurularak belirlenen reeskont faiz oranı, var olan durumda uygulanan para politikası çerçevesinde, bir para politikası aracı şeklindeki önemini çok fazla koruyamamıştır.

Kredi Hacmi ile Tüketici Kredi Faiz Oranı arasında negatif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki vardır. Tüketici kredi faiz oranları, banka müşterilerinin kredi kullanırken katlandıkları faiz oranıdır. Kredi faiz oranlarının artması, tüketicileri borçlanmama ya da alternatif borçlanma yöntemlerine kaymalarına neden olmaktadır. Bu durum kredi hacmi üzerinde daraltıcı bir etki yapmaktadır. Bankacılık sektöründe risk, en önemli olgudur. Bankalar kredi faiz oranlarını, mevcut risk durumlarına göre tespit etmektedirler. Kredi faiz oranlarındaki değişimler, risklerin bir sonucu olarak tüketiciye yansımaktadırlar. Dünya'da ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler, kredilerdeki risk durumunu belirlemektedir. Finansal ve politik açıdan yaşanan olumsuz gelişmeler riski artırırken, olumlu gelişmeler riski azaltmaktadır. Bu durum beraberinde tüketici kredi faiz oranlarında aşağı ya da yukarı yönlü değişimlere neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak tüketici faiz oranı, kredi hacmini daraltmakta ya da genişletmektedir.

Kredi Hacmi ile Sanayi Üretim Endeksi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ülke ekonomisi ile ilgili bilgi edinirken dikkate alınması gereken en temel ekonomik göstergelerden biri de ekonomik büyümedir. Ekonomik büyüme ve reel sektör arasında güçlü bir ilişki vardır. Bir ülkede ekonomik büyüme artarsa ülkedeki gelir seviyesi de artmaktadır. Ekonomik büyümenin artırması için reel sektörün cesur bir şekilde borçlanma riskini göze alarak büyük yatırımlar yapması

gerekmektedir. Böylece sağlanan ekonomik büyüme ile kredi hacmi artacaktır. Ancak ülkemizde, ekonomik istikrarın tam olarak sağlanamaması, MB bağımsızlığının yeterli olmaması, istenilen kurumsal düzenlemelerin hala yetersiz olmasından dolayı, bu büyüme istenilen seviyede sağlanamamıştır. Eğer bahsedilen bu düzenlemeler yapılır ve reel sektör teşvik edilirse istenilen düzeyde ekonomik büyümeyi sağlanabilir.

Reel sektörün büyümesi için önemli bir finansman kaynağı olan krediler ile etkileşimi, finansal faktörlerin belirlenmesi ve büyümenin finansal piyasalara etkilerinin incelenmesi açısından çok önem taşımaktadır. Bankacılık sektörünün, ekonomide yaşadığı her türlü olumsuz durum, reel sektöre doğrudan ve olumsuz bir şekilde yansımaktadır. Bunun sonucunda reel sektörün üretim miktarı düşecek ve ülkedeki kredi hacmi daralacaktır.

Kredi Hacmi ile Tasfiye Olacak Alacaklar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sorunlu kredilerden kaynaklanan tasfiye olacak alacaklardaki artış, bankacılık sektörü ve ülke ekonomisi üzerinde de olumsuz bir etki yaratmaktadır. Tasfiye olacak alacakların payının artmasıyla bankalar, üretim ve istihdam için kredi talebinde bulunan firmalara olumlu cevap veremezler. Bu durumdan ülke ekonomisi olumsuz etkilenmektedir. Bankalar, tasfiye olacak alacaklarının etkilerini en düşük zararlarla atlatılmadığı durumlarda, ülke ekonomisi, bir krizin bir başka krizi tetiklediği kısır döngünün içerisine girecektir.

Kredi Hacmi ile Enflasyon arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Enflasyon en basit tanımıyla, fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak artış göstermesidir. Enflasyon, ekonomik beklentileri olumsuz yönde etkileyeceği için toplumdaki harcamaların azaltıcı yönde bir etki yaratacaktır. Toplumdaki harcama talebinin azalması sonucunda krediye olan talep azalacaktır. Bu durum, ekonomideki kredi hacmini düşürmekte ve zamanla ekonominin durağanlaşmasına neden olmaktadır.

Enflasyon, bankaların aktif ve pasifini, faiz oranını, döviz kurunu ve vade yapısını doğrudan etkilemektedir. Enflasyonun büyümeye olan etkisi de, bankacılık sektörünün kredi ve sorunlu kredi oranına etki etmektedir. Türkiye’de, enflasyon ile bankacılık sektörü arasındaki ilişkinin olumlu yönde değişebilmesi için, etkin bir para politikası aracılığıyla enflasyonun düşürülerek bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve disiplinli bir maliye politikasıyla yeni bir ekonomik ortamın sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acer, Ali (2010); “*Ticari Kredi Talebi Değerlendirme Sırasında Bankalar Tarafından Yapılan Mali Analiz Çalışmaları ve Bilanço Aktarma-Arındırma Politikaları*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Acuner, Şebnem Akın (2006); “Etkili Risk Yönetim Sürecinin Aşamaları”, *Active Dergisi*, No 47, s. 2-3.
- Ağaoğlu, Abdülgaffar E. (1989); “*Türkiye’de Banka İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Gelişme Eğilimleri*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ak, Rengin (2007); “Türk Bankacılık Sisteminde Faaliyet Gösteren Kamu ve Özel Bankalarca Yaratılan Kredi Hacmi ile Mevduat Faiz Oranları Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme(1980-2006),” *Mevzuat Dergisi*, Yıl 10, Sayı 118, , www.mevzuatdergisi.com/2007/10a/01.htm, (Erişim Tarihi:02.01.2015).
- Akder, Tahire (1989); *Tercihli Krediler*, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği No:8906, Haziran 1989.
- Akerlof, Goerge (1970); “The Market For Lemons: Quality Uncertainty And Market Mechanism”, *Quarterly Journal Of Economics*, 94, s. 491-498.
- Aklan, Nejla Adanur ve Mehmet Nargeleçekenler (2008); “Para Politikalarının Banka Kredi Kanalı Üzerindeki Etkileri,” *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No 39, s. 109-132.
- Aksel, Kaan H. (2002); “Kredi Risklerinin Ölçümünde Kullanılan Temel Yöntemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı 26, s. 1-48.
- Aksoy, Tamer (2006); “Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemesinin AB İpotekli Konut Finansman (Mortgage) Piyasalarına Etkisi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 29, s. 91-102.

- Aktaş, Ramazan (2000); *Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Modelleri*, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul.
- Aloğlu, Ziya Tunç (2005); “*Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri*,” Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Alper, Koray, Defne Mutluer Kurul, Ramazan Kardeşin ve Hakan Atasoy (2011); “Arzın Merkezine Seyahat: Bankacılarla Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Bilgilerle Türk Bankacılık Sektörünün Davranışı”, *TCMB Çalışma Tebliği*, No 11/24, Ankara.
- Altan, Mikail ve İbrahim Emre Göktürk (2007); “Türkiye’de Kredi Kartlarının Toplam Özel Nihai Tüketim Harcamalarına Etkisi: Bir Çoklu Regresyon Analizi,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 18, s. 25-49.
- Altıntaş, M. Ayhan (2006); *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Turhan Kitabevi, Ofset Matbaacılık Tesisleri, Ankara.
- Altıntaş Halil (2004); “Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 22, s. 39-61.
- Altunbaş, Yener ve Ayhan Sarısu (1996); *Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması*, TBB, Yayın No:220, İstanbul.
- Altunbas, Yener, Santiago Carbo, Erward P.M Gardener ve Philip Molyneux (2002); “Examining the Relationships between Capital, Risk and Efficiency in European Banking”, *European Financial Management*, Cilt 13, No 1, s. 49–70.
- Altunöz, Utku (2013); “Türkiye’de Banka Kredi Kanalının Etkinliği Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Kredi Tayinlaması,” *Akademik Bakış Dergisi*, <http://www.akademikbakis.org>, Sayı 37, s. 1-20. (Erişim Tarihi: 10.04.2014).

- Arslan, İbrahim ve Sevda Yapraklı (2008); “Banka Kredileri Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007) ”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı 7, s. 88-103.
- Artan, Seyfettin (2008); “Türkiye’de Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme”, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, Yıl 1, Cilt 1 Sayı 1, s. 113-138.
- Ata, H. Ali, Emre Yakut ve Mehmet Körpi (2014); “Bankacılıkta Kredi Tayinlemesine Etkisi Olan Faktörlerin Sınıflandırılması, ” *18. Finans Sempozyumu*, 15 - 18 Ekim 2014, Denizli-Pamukkale, s. 17-34.
- Atiyas İzak, Hasan Ersel ve Emin Öztürk (1993); “Türk Bankalarında Müşteri Deseni Ve Kredi Tayinlemesi,” *Tartışma Tebliği No:9301/A*, TC Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü.
- Aydın Hüseyin (2014); *Açılış Konuşması*, İstanbul Sanayi Odası Meclis Toplantısı, TBB, İstanbul.
- Aydın Halil İbrahim (2007); “Interest Rate Pass-Through in Turkey”, *Research and Monetary Policy Department Working Paper*, No:07/05, s. 1-40.
- Aydınlı, İbrahim (1996); *Türk Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı 1991-1994*, SPK Yayını, Yayın No:40, Ankara.
- Aykut, Cenan (2013) Basel II Standartları, [http://www.mfa.gov.tr/data/ Kutuphane/ yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf](http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/basel.pdf), (Erişim: 14. 04. 2014).
- Babuşcu, Şenol (2005); *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, 4C Basım, Eylül, Ankara.
- Baker, James Calvin (2002); *Bank For International Settlements: Evolution&Evaluation*, Greenwood Publishing Group, Westport.

- Barajas, Adolfo, Giovanni Dell’Ariccia, ve Andrei Levchenko, (2007); “Credit Booms: The Good, the Bad, and the Ugly,” (unpublished: International Monetary Fund).
- BDDK, (2001); “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu,” https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/1518944B1759.pdf, (Erişim:27.10.2014).
- BDDK (2003); *Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması*, MSPD Çalışma Raporları, Ankara.
- BDDK, (2005). “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, Ocak.
- BDDK, (2006); *Bankacılık Kanunu (Madde Gerekçeleri ve Mülga 4389 Sayılı Kanunun İlgili Hükümleri ile Birlikte)*, BDDK Yayını, Ankara.
- BDDK, (2012); “Finansal Piyasalar Raporu”, Sayı 28, s. 3-6.
- BDDK, (2014); *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2014*, <http://www.bddk.org.tr/> , (Erişim: 18.12.2014).
- Berk, Niyazi (2001); *Finansal Yönetim*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Beşkaya, Ahmet ve Erdem Güdenoğlu (2014); “ Merkez Bankası Bağımsızlığı Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Ekonomisinin Zaman Serileriyle Analizi,” *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (BAFAD)*, Yıl 2014, Sayı 2, s. 43-69.
- BIS, (2000); *Basel Committe on Banking Supervision*, www.bis.org/publ/bcbs75.pdf, (Erişim Tarihi:13.01.2014).
- BIS, (2004); *Basel Committe on Banking Supervision*, www.bis.org/publ/bcbs107.pdf , (Erişim Tarihi:13.01.2014).
- BIS, (2004); www.bis.org/publ/bcbs/b3prog_rep_table.pdf (Erişim Tarihi:25.02. 2014).

BIS, (2006); ”*International Convergence of Capital Measurement and Capital Standarts*”, A Revised Framework, June.

BIS, (2007); www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt0706.pdf (Erişim Tarihi:12.02.2014).

Bilgin, Mehmet Hüseyin ve Fikret Kartal (2009); “Türkiye’de Enflasyon ve Bankacılık Sektörü Kredileri: 2002-2008 dönemi Üzerine Bir İnceleme,” *Maliye Finans Yazıları*, Yıl 23, Sayı 85, s. 65-78.

Bolgün, K. Evren ve Akçay, M. Barış (2005); *Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları*, 2. Basım, Scala Yayıncılık, İstanbul.

Bofinger, Peter (2001); “*Monetary Policy: Goals, Institutions, Strategies, and Instruments*,” Oxford University Press, New York.

Bondt, Garretsen, Stefan Gerlach, ve Frank Smets (1999); “Monetary Transmission In Six EU Countries: An Introduction and Overview”, *De Nederlandsche Bank Research Memorandum WO&E Nr. 527/9742*, s. 1-30.

Boylu, Ayfer Aydın, Gülay Günay ve Günsel Terzioğlu (2007); “Ailelerin Bankalarca Sağlanan Tüketici Kredilerini Kullanma Durumlarının İncelenmesi,” www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/aabgggt.pdf, (Erişim Tarihi: 03.01.2015)

Candan, Hasan ve Alper Özün (2006); *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, T.C. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Cangürel, Ozan (2010); “Kriz, Basel III ve BDDK,” http://www.dunya.com/kriz-basel-iii-ve-bddk_89730_haber.html, (Erişim Tarihi: 20.02.2014).

Cantor, Richard ve John Wenninger (1992); “Perspective on the Credit Slowdown”, *Draws on Federal Reserve Bank of New York Quarterly Review*, Spring 1992- 1993, s. 3-36.

- Catao, Luis (1997); “Bank Credit in Argentina in The Aftermath of The Mexican Crisis: Supply or Demand Constrained?”, *Working Paper*, No. 97/32, International Monetary Fund.
- Cengiz, Vedat (2008); “Keynesyen ve Monetarist Görüşte Parasal Aktarım Mekanizması: Bir Karşılaştırma”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, s. 115-127.
- Cengiz, Vedat (2009); “Parasal Aktarım Mekanizması İşleyişi ve Ampirik Bulgular”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 33, s. 225-247.
- Cengiz, Vedat (2013); “The Role of Banks on Solving of Information Problems in Financial Markets,” *The Journal Of Knowledge Economy & Knowledge Management*, Cilt V, Sayı 1, s 151-162.
- Ceylan, Gülçin (2007); “Kredi Kartı Kullanımını Etkileyen Etmenlerin İstatistiksel Analizi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Kütahya.
- Çamoğlu, Seval Mutlu ve Merter Akıncı (2012); “Türkiye’de Sektörel Banka Kredilerinin Gelişimi: Bir Zaman Serisi Analizi,” *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi*, Cilt 19, Sayı 1, s. 193-210.
- Çiğdem, Ahmet (2009); *İstatistik Göstergeler*, T.C. Başbakanlık Aile Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Çivi, Halil (1985); *Türkiye’de Bankacılık*, Fon Matbaası, Ankara.
- Dale, Spencer ve Andrew G. Haldane (1993); “Bank Behaviour and the Monetary Transmission Mechanism”, *Bank of England Quarterly Bulletin*, s. 478- 491.
- Demir, Osman ve Metin Toprak (2001); “ Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar ”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s. 1-26.

- Ding, Wei, Ilker Domaç ve Ferri Giovanni (1998); "Is There a Credit Crunch in the East Asia?," *WB Policy Research Working Paper 1959*, World Bank. Washington, D.C.
- Duvan, Berke (2001); "*Türk Bankacılık Sisteminde Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması*", Uzmanlık Tezi, Yıllık Programlar ve Konjunktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Mali Piyasalar Dairesi, Ankara.
- Eken, Mehmet Hasan (2005); "A Risk and Profitability Approach to Bank Performance Measurement: The Case of Turkish Commercial Banks", *ISE Review*, Cilt 8, No 29, s.15-38.
- Er, Mustafa (2010); "*İşletmelerin Banka Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Ve Bir Uygulama*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Erdoğan, Niyazi (2002); *Dünya'da ve Türkiye'de Finansal Krizler: Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları; Kamu Bankaları Deneyimi*, Yaklaşım Yayınları, Haziran.
- Erdoğan, Seyfettin ve Sinem Gözde Beşballı (2009); "Türkiye'de Banka Kredileri Kanalinın İşleyişi Üzerine Ampirik Bir Analiz", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 1 Sayı 11, s. 28-41.
- Erol, Hayriye Meltem (2006); "*Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye'de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ferri, Giovanni ve Tea Soo Kang (1999); "The Credit Channel at Work: Lessons from the Republic of Korea's Financial Crisis", *WB Policy Research Working Paper 2190*, World Bank. Washington, D.C, s. 25.

- Fuller, Wayne A. (1976); *Introduction to Statistical Time Series*, John Wiley and Sons, ISBN 0-471-28715-6, New York:
- Geylan, Ramazan (1985); *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticaret Bankalarının Temel Yönetim Sorunları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Ghosh, Swati ve Atish Ghosh (1999) "East Asia in The Aftermath: Was There A Crunch?", *IMF Working Paper* No. 99/38, International Monetary Fund.
- Gujarati, Damodar N. (2004); *Basic Econometrics*, McGraw Hill, New York.
- Gülhan, Ünal (2009); "*Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik bir Uygulama*," Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gökalp, Bekir Tamer (2005); "*Bilgi Teknolojilerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Heffernan, Shelagh (2005) "Modern Banking," *John Wiley & Sons*, England.
- Hilbers, Paul, Inci Otker-Robe, Ceyla Pazarbaşıoğlu ve Gudrun Johnsen (2005); "Assessing and Managing Rapid Credit Growth and the Role of Supervision and Prudential Policies," *IMF Working Paper* No:05/151.
- İbicioğlu, Mustafa ve Mehmet Baha Karan (2009); "Türkiye'de Faiz Oranlarının Tüketici Kredileri Üzerindeki Etkisi," *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, s. 11-30.
- İnan, Emre Alpan (2004), "Dezenflasyon Süreci ve Düşük Enflasyon Ortamı: Türkiye'de Makroekonomi ve Bankacılık Üzerine Etkileri", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 50, s. 34-56.
- Jaffee, Dwight M. ve Thomas Russell (1976); "Imperfect Information Uncertainty And Credit Rationing", *Quarterly Journal of Economics*, November 90(4), s. 651-666.

- Jimenez, Gabriel, Jose A. Lopez ve Jesus Saurina (2007); “How does Competition Impact Banks’ Risk Taking?”, *Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper Series*, Sayı 23, September, s. 1-35.
- Kadyrova, Susanna (2009); “*Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Makroekonomik Performans Arasındaki İlişki*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kandır, Serkan Yılmaz ve Ahmet Erişmiş, (2010); “Investigating Exchange Rate Exposure of Bank Shares: Empirical Evidence From Ise”, *The ISE Review*, Cilt:12, No: 46, s:49-66.
- Kaptan, Özgür Burak (2011); “Bireysel Kredilerin Risk ve Tüketici Davranışı Açısından Analizi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karanis, Ayça (2011); “*Tüketici Kredisinde Banka Tercihini Etkileyen Faktörlerin AHP İle Belirlenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Kasapoğlu, Özgür (2007); “*Parasal Aktarım Mekanizmaları: Türkiye İçin Uygulama*,” Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kaval, Hasan (2000); *Bankalarda Risk Yönetimi*, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- Kaya, Yasemin Türker ve Ela Doğan (2005); “Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi,” *BDDK Ard Çalışma Raporları 2005/10*, s. 1-2.
- Kaya, Abdülkadir, Ünal Gülhan ve Bener Güngör (2013); “Türkiye Ekonomisinde Finans Sektörü ve Reel Sektör Etkileşimi,” *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Yıl 5, Sayı 8, s. 2-15.

- Koç, Kübra (2010); “*Bireysel Bankacılık Sektöründe İhtiyaç Kredisi Ve Banka Müşterilerinin İhtiyaç Kredisi Kullanma Davranışları Üzerine Ankara Ölçeğinde Bir Araştırma,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuzu, Ömür Hakan (2013); “Türk Bankacılık Sektöründeki Yeniden Yapılanmaların Tarihsel Gelişim İçerisinde Analitik Olarak İncelenmesi,” *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s. 27-38.
- Lane, Philip R. ve Peter McQuade (2014); “Domestic Credit Growth and International Capital Flows, European Central Bank,” *The Scandinavian Journal of Economics*, 116(1), s. 218-252.
- Mishkin, Frederic S. (1996); “What Should Central Banks Do?,” Federal Reserve Bank of St.Louis Review .
- Mishkin, Frederic S. (2004); “The Economics of Money Banking and Financial Markets,” Seventh Edition, USA, Addison Wesley Inc, Sayı 33, s.48-49.
- Oksay, M. Serhan (2003); “Küreselleşen Bankacılık Sektöründe Türk Bankacılık Sisteminin Sorunları ve Gelişimi,” *Finans- Politik&Ekonomik Yorumlar*, Yıl 41, Sayı 481, s. 5-21.
- Öçal, Tezer ve Ömer Faruk Çolak (1991); *Para Banka*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Öçal, Tezer ve Ömer Faruk Çolak (1997); *Para Banka Teori ve Politika*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Öncü, Semra ve Rabia Aktaş (2007); “Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi ”, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 11, s. 248-266.
- Özgür, Esra (2011); “*Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Arzını Etkileyen Unsurlar: Türk Bankacılık Sektöründe “Kredi Çöküşü,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bölümler Enstitüsü, Ankara.

- Özşuca Ekin Ayşe (2012); “*Bankalar ve Para Politikası Aktarım Mekanizması: Türkiye için Ampirik Bir Analiz*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Parasız İlker (2000); *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Pazarbaşıoğlu, Ceyla (2003); “Yeniden Yapılandırma Programına Genel Bakış”, *BDDK Toplantıları – IV. Krizden İstikrara Doğru Bankacılık Sektörü*, 8 Mayıs, İstanbul, s. 17-18.
- Philips, C.B. Peter ve Pierre Perron (1988); “Testing For A Unit Root in Time Series,” *Biometrika*, Cilt 75, No 2, s. 335-346.
- Ryan, Kevin (2002); İstenen Sermaye Düzeyi İle Risk Yönetiminin Uyumu, *Activeline Bankacılık ve Finans Gazetesi*, Ekim, s. 2-4.
- Saraç, Gülriz Hande (2012); “*Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Zorunlu Karşılık Politikasının Bankaların Kredi Hacimlerine Etkisi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Saunders, Anthony ve Morcio Millon Cornett (2007); *Financial Markets and Institutions; an Introduction to the Risk Management Approach*, McGraw Hill Pub.
- Sezgin, Gülçin (2004); “*Türk Ticari Bankacılığında Pazarlama Anlayışı, Kredi Pazarlamanın Yeri Ve Önemi: İstanbul Bölgesinde Bir Araştırma Çalışması*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sevim Cüneyt (2012); *Öncü Göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği*, BDDK Kitapları No:11, Ankara.

- Sipahi, Nihal (2003); “*Problemlı Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği*”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Yayınları, Ankara.
- Söker, Murat (2010); “*Bankacılık Sektöründe Bireysel Krediler Ve Bankaların Mali Tablolarına Etkileri*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Sözer, Çağıl (2013); “*Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Para Politikalarının Banka Bilançolarına Etkisi*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Stiglist, Joseph ve Andrew Weiss (1981); “Credit Rationing in Markets with Imperfect Information”, *American Economic Review*, 1981, Cilt 71, s. 393-410.
- Şahbaz, Nazan ve Ahmet İnkaya (2010); “*Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri*,” *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 69-82
- Şahinler, Suat (2000); “En Küçük Kareler Yöntemi ile Doğrusal Regresyon Modeli Oluşturmanın Temel Prensipleri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Sayı 5, s. 57-73.
- Takan, Mehmet (2001); *Bankacılık*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Tarhan,Vefa (2014); “En önemli kırılgnlık kaynaklarından biri; kredi hacminin aşırı büyümesi,”t24.com.tr/.../en-onemli-kirilganlik-kaynaklarindan-biri-kredi-hacminin-... , (Erişim Tarihi:04.01.2015).
- Taylor, John. B. (1995); ”The Monetary Transmission Mechanism: An Empirical Framework,” *The Journal of Economic Perspectives*, Cilt 9, Sayı 4. s. 11-26.

- TBB. (2001); “Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001,” *Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu*, Ankara, s. 7-12.
- TBB (2006); “*Risk Yönetimi ve Basel-I'nin Kobi'lere Etkileri*” Yayın No:238, Ekim.
- TBB (2014); <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>, (Erişim Tarihi:19.11.2014).
- TBB (2014); “Türk Bankacılık Sistemi“Mart 2014” *İstatistikî Raporlar/Üç Aylık Bankacılık Sektörü Bilgileri/Mart 2014*, www.tbb.org.tr/Content/.../Turkiye_Bankacilik_Sistemi-Mart_2014.docx, (Erişim: 15.12.2014)
- TBB (2014); <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>, (Erişim Tarihi:09.01.2015).
- TCMB (2013a); http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/dundenbugune_TCMB.pdf. (Erişim Tarihi: 02.01.2014).
- TCMB (2013b); <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:19.11.2014).
- TCMB, (2014); Enflasyon Raporu 2014-IV, <http://www.tcmb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:15.01.2015).
- TCMB, (2015); <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Reeskont+ve+Avans+Faiz+Oranlari>, (Erişim Tarihi: 05.01.2015).
- Terzi, Tuğçe (2011); “*Basel Kriterlerinin Kobi Kredileri Üzerindeki Etkileri*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Teker, Suat (2006); “Measuring Credit Risk Of A Corporate Loan Portfolio Of A Bank Using Advanced Internal Rating Base Approach”, *Journal of Transitional Management Development*, Sayı 11(1), s. 89-97.

- Tspakb (2005); www.tspakb.org.tr/tr/Portals/0/AIM.../TSP%202005%20Baski%2006.pdf, (Erişim Tarihi: 13.03.2014).
- Tutar, Esra (2005); “Enflasyon Hedeflemesinin Önkoşulları: Türkiye’de Para Politikası Araçları ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Tükel Ayça (2006a); “Asimetrik Enformasyon Işığında Kredi Tayınlaması ve Türkiye Uygulaması,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Tükel, Ayça (2006b) “Şirketlerin Kamuyu Aydınlatma Düzeyleri: Ortaklık Yapısı ve Kurumsal Yönetimin Etkileri” *İMKB Yayınları*, Yıl 10, Sayı 40, s. 1-39.
- TÜİK, (2014); “Sanayi Üretim Endeksi,” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16001>, (Erişim Tarihi: 02.01.2015).
- Tüsiad, (2005); “Bankacılık ve Reel Sektör İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler Raporu”, www.tusiad.org.tr/, (Erişim Tarihi: 10.01.2015).
- URL -1 (2014); <http://www.bis.org/about/orggov.htm>, (Erişim Tarihi:10.11.2014)
- Üçgün, Selahattin (2010); *Basel II Kriterleri Kapsamında Operasyonel Risk*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Ünsal, Aydın ve Sibel Duman (2005); “Türkiye’deki Bankaların Performanslarının Temel Bileşenler Yaklaşımı ile Karşılaştırılmalı Analizi”, *VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, 26-27 Mayıs, İstanbul, s. 1-20.
- Williamson, Stephen D. (1986); “Costly Monitoring Financial Intermediation And Equilibrium Credit Rationing”, *Journal Of Monetary Economics*, 18, s. 159-179.
- Yağcılar, Gamze Göçmen (2011); *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*, BDDK Kitapları, No: 10, Ankara.

- Yalta, Yasemin (2011); “Para Arzı Süreci,” “<http://www.acikders.org.tr>., (Erişim Tarihi: 02.01.2015), s. 65-88.
- Yavuzarslan, Nursel (2011); “*Finansal İstikrar Ve Zorunlu Karşılıklar*,” Uzman Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık Ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yayla, Münür ve Yasemin Türker Kaya (2005); “Basel-2 Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *BDDK Araştırma Dairesi ARD Çalışma Raporları-3*, Mayıs.
- Yereli, Ayşe Necef (2002); “*Elektronik Bankacılık ve Türkiye Uygulaması*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Yiğitbaş, Şehnaz Bakır (2012); “Bankaların Kredi Verme Davranışı Üzerine Asimetrik Bilginin Etkisi Ve Reel Sektör Yansıması (Türkiye analizi 2002-2010)”, *Türkiye Bankalar Birliği*, Yayın No: 288, Eylül, İstanbul.
- Yüksel, Ayhan (2005), “Basel-II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri”, *BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporları* No: 2005/4.
- Yüksel, Ali Sait, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel (2002); *Banka Yönetimi El Kitabı*, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Yükseltürk, Osman Ferhat (2010); “*Kredi Piyasalarında Arz ve Talep Dengesizlikleri: Türkiye İçin Uygulamalı Bir Çalışma*,” Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık Ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.